

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Zdravotně sociální fakulta

**PRACOVNÍ VÝCHOVA, JEJÍ VÝZNAM A REALIZACE PŘI VZDĚLÁVÁNÍ
ŽÁKŮ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM**

diplomová práce

Autorka : Jana HOTAŘOVÁ

Vedoucí práce : Vladimír IRA, Mgr.

Datum odevzdání práce : 20. 8. 2007

“Domestic Science, its importance and its provision in education of mentally - handicapped children”.

ABSTRACT:

Domestic Science fulfils a most important role for mentally-handicapped children.

Thanks to Domestic Science, children’s motor activity, speech, thinking, sensitivity, imagination and creativity improves considerably.

It can help them to gain individual independence and increases the possibility of future employment.

The goal of this study is to evaluate the conditions necessary for the provision of the Domestic Science in schools for mentally-handicapped children.

In order to achieve this, a series of interviews has been undertaken with school directors as well as questionnaires with Domestic Science teachers.

Analysis of school equipment for Domestic Science as well as course contents for the subject has taken place, resulting in a positive reaction from those interviewed.

My hypothesis “The provision of Domestic Science addresses the educational needs of mentally-handicapped children” has thus been confirmed .

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Pracovní výchova, její význam a realizace při vzdělávání žáků s mentálním postižením* vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.
Souhlasím s použitím práce k vědeckým účelům.

V Českých Budějovicích 11.8. 2007

Jana Hotařová

Chtěla bych poděkovat vedoucímu práce Mgr. Vladimíru Irovi za rady, doporučení, trpělivost a čas strávený při vedení mé diplomové práce.

Dále bych chtěla poděkovat vyučujícím pracovního vyučování a výtvarné výchovy za ochotu při vyplnění dotazníku. Stejně tak patří můj dík ředitelům škol za poskytnutí rozhovoru.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala Mgr. Zikešové za poskytnutí ukázek výtvarné tvorby žáků jejich školy.

OBSAH:

Úvod	8
I. SOUČASNÝ STAV DANÉ PROBLEMATIKY	9
I.1. PSYCHOLOGICKÁ CHARAKTERISTIKA OSOB S MENTÁLNÍ RETARDACÍ	9
I.1.1. Definice mentální retardace	9
I.1.2. Klasifikace mentální retardace	9
I.1.3. Psychologické zvláštnosti u dětí s mentální retardací	11
<i>I.1.3.1. Počítky a vjemy</i>	11
<i>I.1.3.2. Rozvoj řeči</i>	12
<i>I.1.3.3. Myšlení</i>	12
<i>I.1.3.4. Paměť</i>	12
<i>I.1.3.5. Utváření volných vlastností</i>	13
<i>I.1.3.6. Zvláštnosti emocionální sféry</i>	13
<i>I.1.3.7. Pozornost</i>	14
I.2. NEJČASTĚJŠÍ PŘÍČINY MENTÁLNÍ RETARDACE	14
I.3. VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S MENTÁLNÍ RETARDACÍ (ZÁKLADNÍ ŠKOLA PRAKTICKÁ A ZÁKLADNÍ ŠKOLA SPECIÁLNÍ)	15
I.3.1. Základní škola praktická	15
I.3.2. Základní škola speciální	19
I.4. PRACOVNÍ VÝCHOVA U OSOB S MENTÁLNÍ RETARDACÍ	21
I.4.1. Význam pracovní výchovy u osob s mentální retardací	21
I.4.2. Vliv pracovní výchovy na rozvoj jemné motoriky u dětí s mentální retardací	21
I.4.3. Možnosti nácviku pracovních činností v závislosti na hloubce postižení	23
I.4.4. Doporučení pro výchovnou práci při realizaci pracovní výchovy s dětmi mentálně retardovanými	24
I.4.5. Oblasti které lze rozvíjet při praktických činnostech	25
I.5. PRACOVNÍ VYUČOVÁNÍ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE PRAKTICKÉ A SPECIÁLNÍ	26
I.5.1. Cíle pracovního vyučování na základní škole praktické	26

I.5.2. Cíle pracovního vyučování na základní škole speciální	26
I.5.3. Metody pracovního vyučování	27
I.5.4. Organizační formy pracovního vyučování	29
I.5.5. Struktura pracovního vyučování	32
<i>I.5.5.1. Struktura pracovního vyučování na základní škole praktické</i>	32
<i>I.5.5.2. Struktura pracovního vyučování na základní škole speciální</i>	33
I.5.6. Obsah pracovního vyučování základní školy praktické a speciální	34
<i>I.5.6.1. Obsah pracovního vyučování na základní škole praktické</i>	34
<i>I.5.6.2. Obsah pracovní a výtvarné výchovy na základní škole speciální</i>	39
I.5.7. Práce s různými druhy materiálů	43
<i>I.5.7.1. Práce s papírem</i>	43
<i>I.5.7.2. Práce se dřevem</i>	44
<i>I.5.7.4. Práce s kovem</i>	46
<i>I.5.7.5. Práce s textílem</i>	47
<i>I.5.7.6. Práce s přírodními materiály</i>	49
I.5.8. Péče o rostliny a pěstování plodin	50
<i>I.5.8.1. Rostliny v prakticky zaměřených předmětech</i>	50
<i>I.5.8.2. Školní zahrady a přírodní učebny</i>	51
I.6. VÝTVARNÁ ČINNOST	54
I.6.1. Cíle výtvarné činnosti	54
I.6.2. Výtvarné materiály a techniky	54
I.6.3. Obsah výtvarné výchovy na základní škole praktické a speciální	59
<i>I.6.3.1. Obsah výtvarné výchovy na základní škole praktické</i>	59
<i>I.6.3.2. Obsah výtvarné výchovy na základní škole speciální</i>	61
I.7. VÝUKOVÉ PROSTORY A PROSTORY PRO PRAKTICKÉ ČINNOSTI ŽÁKŮ	62
I.8. PRACOVNÍ UPLATNĚNÍ OSOB S MENTÁLNÍ RETADACÍ	63
II. CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY	65

III.METODIKA	66
IV.VÝSLEDKY	67
IV.1. VÝSLEDKY ZÍSKANÉ Z DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH PRAKTICKÝCH A SPECIÁLNÍCH	67
IV.1.1. Výsledky získané z dotazníků určených pro základní školy praktické	67
IV.1.2 Výsledky získané z dotazníků určených pro základní školy speciální	76
IV.2. VÝSLEDKY ZÍSKANÉ Z ŘÍZENÉHO ROZHOVORU S ŘEDITELI ŠKOL NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH PRAKTICKÝCH A SPECIÁLNÍCH	84
IV.2.1. Výsledky získané z řízených rozhovorů na základní škole praktické	84
IV.2.2. Výsledky získané z řízených rozhovorů na základní škole speciální	90
V.DISKUZE	95
VI.ZÁVĚR	101
VII. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	103
VIII. KLÍČOVÁ SLOVA	107
IX. PŘÍLOHY	

Úvod:

V rámci odborné praxe mě nejvíce zaujaly praxe speciálně pedagogické. Z tohoto důvodu jsem si zvolila téma diplomové práce „Pracovní výchova, její význam a realizace při vzdělávání žáků s mentálním postižením“ ze speciálně pedagogické oblasti.

Pracovní výchova u žáků s mentálním postižením plní velmi důležitou úlohu. Pomáhá u těchto dětí zlepšovat motoriku, kognitivní funkce, stimulovat řeč, myšlení, zlepšuje prostorovou orientaci, rozvíjí senzibilitu a tvořivost. Tento celkový rozvoj pomůže dítěti lépe se integrovat v budoucím životě. Dítě se může lépe osamostatnit a má vyšší šanci na možnost pracovního uplatnění.

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na realizaci vyučovacích předmětů, které podle mého názoru nejvíce přispívají k rozvoji výše zmíněných oblastí, zejména k rozvoji jemné motoriky, a tím jsou pracovní vyučování a výtvarná výchova.

I. SOUČASNÝ STAV DANÉ PROBLEMATIKY

I.1. PSYCHOLOGICKÁ CHARAKTERISTIKA OSOB S MENTÁLNÍ RETARDACÍ

I.1.1. Definice mentální retardace

Mentální retardace je stav související s opožděným nebo omezeným vývojem myšlení, charakteristický zejména snížením schopností, jež se projevuje během vývoje, a to schopností, které vytvářejí celkovou úroveň inteligence (schopností poznávacích, komunikačních, motorických a sociálních).

Mentální retardace se může a nemusí vyskytovat ve spojení s jinými psychickými nebo tělesnými obtížemi (30).

I.1.2. Klasifikace mentální retardace

a) *Lehká mentální retardace – IQ: 69 - 50*

Děti s lehkou mentální retardací si řeč osvojují opožděně, ale většinou dosáhnou schopnosti užívat řeč účelně v každodenním životě. Jsou schopny udržovat konverzaci. Většina z nich je schopna úplné nezávislosti v osobní péči (jídlo, mytí, oblékání) a v praktických dovednostech, i když je vývoj proti normě mnohem pomalejší.

Hlavní problémy se u nich obvykle objevují při teoretické práci, kde mnozí mají specifické potíže se čtením a psaním. Vzdělavatelnost těchto dětí je většinou v rámci základní školy praktické. Po absolvování školy jsou schopny výuky v nenáročných učebních oborech. Mají většinou plnou svéprávnost (35,15).

b) Středně těžká mentální retardace - IQ: 49- 35

U jedince je výrazně opožděno chápání a užívání řeči. Dále je u nich opožděna a omezena schopnost starat se o sebe (schopnost sebeobsluhy) a zručnost. Také pokroky ve škole jsou limitované, někteří žáci se středně těžkou mentální retardací se při kvalifikovaném pedagogickém vedení jsou schopni si osvojit základy čtení, psaní, počítání.

V dospělosti jsou tito jedinci schopni vykonávat jednoduchou manuální práci s odborným dohledem. Jen zřídka jsou schopni samostatného života (36).

c) Těžká mentální retardace - IQ: 20 - 34

Psychomotorický vývoj je u těchto jedinců výrazně opožděn již v předškolním věku - značná pohybová neobratnost, dlouhodobé osvojování koordinace pohybu.

U těchto dětí je častý výskyt motorických poruch a příznaků celkového postižení CNS. Dlouhodobým tréninkem si však jedinec může osvojit základní hygienické návyky a částečně i jiné činnosti týkající se sebeobsluhy, někteří však nejsou schopni udržet tělesnou čistotu ani v dospělosti.

Děti s těžkou mentální retardací se obvykle vůbec nenaučí mluvit. Jejich řečové projevy jsou zastaveny na pudové úrovni. Někdy se však s postupem času přece jen podaří si osvojit několik slov (máma, táta) (42,10).

d) Hluboká mentální retardace - IQ: nižší než 20

Při hluboké mentální retardaci se psychické projevy omezují většinou jen na rudimenty neverbální komunikace. Někdy jsou jedinci schopni vyhovět jednoduchým pokynům. Většina těchto jedinců je imobilních nebo výrazně omezených v pohybu (10).

I.1.3. Psychologické zvláštnosti u dětí s mentální retardací

I.1.3.1. Počítky a vjemy

Děti s mentální retardací mají omezenou schopnost vnímání, což má velký vliv na celý další průběh jejich psychického vývoje. Úzký rozsah vnímání ztěžuje dítěti orientaci v novém místě a v neobvyklých situacích. Děti při pozorování skutečnosti si nedokáží vytvořit souvislosti a vztahy mezi předměty. Zvláštnost počítky a vjemu je v jejich výrazné nediferencovanosti. Při poznávání nových předmětů považuje za stejné úplně jiné předměty. Výraznou zvláštností vnímání mentálně retardovaných jedinců je inaktivita (42).

Mentálně retardované dítě není schopné si materiál prohlédnout podrobně, vnímat všechny detaily (41). Dítě se nedovede pozorně dívat, hledat a nacházet určité předměty, nedovede si výběrově prohlížet část okolního světa, není schopné se odpoutat od výrazných a poutavých stránek vnímaného objektu, které však v daném okamžiku nejsou podstatné.

V psychickém vývoji plní velkou úlohu sluchové vnímání, které souvisí s rozvojem řeči (42). Mentálně retardovaný jedinec má omezené sluchové vnímání, což vede k opožděnému vývoji řeči. Řeč se vyvíjí pomalu a je deformována ve všech jazykových rovinách (33).

Opožděný vývoj řeči vede k opožděnému vývoji psychiky a k špatnému vnímání času a prostoru. U jedinců je dále narušeno správné vnímání polohy vlastního těla v prostoru (41).

1.1.3.2. Rozvoj řeči

Jedním z nejcharakterističtějších znaků mentální retardace je narušený vývoj řeči. Vývoj řeči u mentálně retardovaného jedince je narušen do takové míry, že nedosáhne úrovně normy (18).

Řeč se vyvíjí opožděně a omezeně a je postižená ve všech strukturách. Objevují se poruchy artikulace i zvuku řeči a současně i poruchy syntaktické, gramatické i významové. Je zde porušena expresivní i receptivní složka. Dosažená úroveň řeči vždy odpovídá stupni poruchy intelektu (19).

Slovní zásoba u dětí s mentální retardací je v mladším školním věku mnohem menší, než u jejich zdravých vrstevníků. Aktivní slovní zásoba je velmi chudá, děti velmi málo používají jmen, sloves, spojek. Mluvnická stavba řeči je také velmi nedokonalá (42).

1.1.3.3. Myšlení

Myšlení mentálně retardovaného jedince je zatíženo přílišnou konkrétností a chybami v analýze a syntéze. Není schopno vyšší abstrakce a generalizace a je nedůsledné (41).

Nedůslednost v myšlení vede k výkyvům pozornosti, k nemožnosti soustředěně promýšlet nějakou otázku. Myšlení je dále nekritické, což znamená, že jedinec není schopen srovnávat své myšlenky a činy s požadavky objektivní reality (41,42).

1.1.3.4. Paměť

Jedinec s mentální retardací si osvojuje všechno nové velmi pomalu, jen po mnoha opakováních, rychle zapomíná osvojené informace a hlavně nedokáže včas využít získaných vědomostí a dovedností v praxi. Pomalé a špatné osvojování nových vědomostí a dovedností je způsobené narušenou spojovací funkcí mozkové kůry (malý

rozsah a pomalé tempo vytváření nových podmíněných spojů a také jejich pevnost) (42).

U mentálně postižených jedinců převažuje spíše paměť mechanická (mechanická paměť není schopná větší selekce - udrží stopy bez většího výběru) (41).

1.1.3.5. Utváření volných vlastností

U mentálně postižených dětí je patrná zvýšená sugestibilita, citová a volní labilita, impulzivnost, agresivita, úzkostnost a pasivita. Dále je zde specifickým rysem porucha vůle (dysbulie) a úplné chybění volných kompetencí (abulie) (41).

1.1.3.6. Zvláštnosti emocionální sféry

Dítě s mentálním postižením má v porovnání se zdravými jedinci jeho věku sníženou ovládací schopnost. City mentálně retardovaného jedince jsou nedostatečně diferencovány, prožitky jsou primitivnější a protikladné, diferencované jemné odstíny prožívání téměř neexistují, city jsou neadekvátní svou dynamikou podmětům vnějšího světa, jsou opožděné. Obtížně se vytvářejí vyšší city (svědomí, pocit povinnosti), častěji se vyskytují chorobné citové projevy (projevy málo ovládané popudlivostí, epizodické poruchy nálad, euforie, apatie) (42).

I.1.3.7. Pozornost

Jedinec s mentálním postižením udrží záměrnou pozornost mnohem kratší dobu než jeho intaktní vrstevník. Po soustředění by měla následovat relaxace, což je důležitý poznatek z hlediska strukturování vyučovací jednotky. Schopnost udržet pozornost se u dětí liší dle postižení (například dítě s ADHD není schopné se soustředit dlouhou dobu) (41).

I.2. NEJČASTĚJŠÍ PŘÍČINY MENTÁLNÍ RETARDACE

V období prenatálním :

Endogenní příčiny - metabolické defekty aminokyselin (fenyketonurie, nemoc javorového sirupu atd.), poruchy metabolismu uhlovodanů, poruchy metabolismu tuků (Tay - Sachs, Niemann - Pick), anomálie chromozomů (Downův syndrom, Turnerův syndrom) (15).

Exogenní příčiny - infekce matky během těhotenství (rubeola, toxoplazmóza, syfilis, HIV), toxické vlivy - nikotin, alkohol), poruchy výživy (karence složek potravy, špatné složení, metabolické poruchy - DM, poruchy placentárního přenosu) (15).

V období perinatálním :

Při porodu samém, zvláště má-li protahovaný nebo jinak abnormální průběh, může dojít k poškození mozku novorozence nedostatkem kyslíku, krevním výronem do mozku nebo jinými okolnostmi (21).

V období postnatálním:

Během dětství je duševní vývoj dítěte vystaven nebezpečí při zánětech mozku a mozkových plen, při dlouhodobých poruchách metabolismu, při těžkých úrazech hlavy, při těžkých otravách (21).

I.3. VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S MENTÁLNÍ RETARDACÍ (ZÁKLADNÍ ŠKOLA PRAKTICKÁ A ZÁKLADNÍ ŠKOLA SPECIÁLNÍ)

I.3.1. Základní škola praktická

Zákonem č.561/2004Sb. (Školský zákon), byl původní název školy - zvláštní škola nahrazen názvem **základní škola praktická** (50).

V základních školách praktických se vzdělávají děti zpravidla s lehkým mentálním postižením, případně s úrovní rozumových schopností v pásmu podprůměru, které nejsou schopny z různých důvodů prospívat na základní škole (36).

Cílem základní školy praktické je speciálními výchovnými a vzdělávacími prostředky a metodami umožnit mentálně retardovaným žákům dosáhnout co nejvyšší úrovně znalostí, dovedností a osobnostních kvalit při respektování jejich individuálních zvláštností a možností.

Dalším cílem výchovné a vzdělávací práce školy je příprava žáků na zapojení, případně úplnou integraci do běžného občanského života.

Žáci se zde vzdělávají podle vzdělávacího programu č.j. 22980/97-22. (*viz Tabulka č.1*) Proces vzdělávání na základní škole praktické se přizpůsobuje úrovni psychofyziologického rozvoje žáka (37).

**Tabulka číslo 1: Učební plán základní školy praktické
(počet hodin týdně)**

předmět	ročník								
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
český jazyk	5	5	5	6	6	6	5	5	4
prvouka	2	2	2	-	-	-	-	-	-
vlastivěda	-	-	-	1	1	1	-	-	-
přírodověda	-	-	-	1	1	1	-	-	-
občanská výchova	-	-	-	-	-	-	1	1	1
dějepis	-	-	-	-	-	-	1	1	1
zeměpis	-	-	-	-	-	-	1	1	1
matematika	4	4	4	5	5	5	5	4	4
přírodopis	-	-	-	-	-	-	2	2	1
fyzika	-	-	-	-	-	-	1	1	1
chemie	-	-	-	-	-	-	-	-	1
hudební výchova	1	1	1	1	1	1	1	1	1
výtvarná výchova	1	1	1	1	1	1	1	1	1
rýsování	-	-	-	-	-	-	-	1	1
pracovní vyučování	3	3	3	4	5	5	6	6	8
tělesná výchova	3	3	3	3	3	3	3	3	3
doplňovací hodiny	-	-	-	1	1	1	1	1	1
řečová výchova	2	2	2	1	1	1	-	-	-
Celkem	21	21	21	24	25	25	28	28	29

zdroj : Švarcová (2003)

Od 1.9. 2007 MŠMT upravuje učební plány stávajících vzdělávacích programů (základní škola, obecná škola, národní škola apod.), včetně učebního programu (Zvláštní škola). Jejich záměrem je umožnit školám v přechodném období od září 2007 do konce platnosti dosavadních vzdělávacích programů organizovat výuku ve všech

ročnících tak, aby se co nejvíce přiblížila výuce podle školního vzdělávacího programu (49).

V letošním roce 10 vybraných škol vzdělávajících žáky s lehkou mentální retardací zahájilo výuku podle svých školních vzdělávacích programů podle přílohy RVP ZV-LMP (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením). Od příštího školního roku mají školy povinnost vyučovat podle svých školních vzdělávacích programů (47).

(viz Příloha č. 1 a 2).

Základní školy praktické jsou devítileté. Žáci se v nich vzdělávají pod vedením speciálních pedagogů. Výběr učiva byl zvolen na základě dlouhodobých zkušeností učitelů základních škol praktických škol z celé České republiky.

Byl utvořen tak, aby umožňoval žákům základní orientaci v okolní skutečnosti, ale také jejich další rozvoj a pokračování ve vzdělání, získání dalších informací, osvojování nových poznatků, chápání procesů a jevů v přírodě, ve společnosti ale i ve světě techniky a v neposlední řadě má připravovat žáky na jejich budoucí profesní uplatnění. Pro osvojení praktických dovedností žáků byl do učebního plánu základní školy praktické zařazen poměrně velký počet hodin pracovního vyučování.

Základní školy praktické jsou vnitřně členěny na dva stupně (*první stupeň*: 1.- 5. ročník, *druhý stupeň*: 6. - 9. ročník) (31).

a, Nižší ročníky základní školy praktické (1. – 3. ročník) : mají za úkol plnit tři funkce: *adaptační, propedeutickou a diagnostickou.*

Adaptační funkce: je nutnou součástí přechodu mentálně retardovaného dítěte z mateřské školy, případně z rodinné péče do základní školy praktické. Mentální věk u retardovaných žáků základní školy praktické je v některých případech až o polovinu nižší než u ostatních dětí, je třeba počítat s tím, že se tito žáci podstatně pomaleji vyvíjejí do stádia školní zralosti.

Mentálně retardovaní jedinci bývají opožděni i z hlediska svého sociálního vývoje, emocionálních a dalších psychických vlastností, fyzického rozvoje, samostatnosti a sebeobsluhy.

Propedeutická a diagnostická funkce: klade důraz na důkladné zvládnutí trivia, jako prostředku dalšího vzdělávání. V nižších ročnících školy probíhá i diagnostické sledování, které má za úkol zjistit, zda žák úrovní svých schopností odpovídá úrovni základní školy praktické. V případě, že požadavky převyšuje, nebo je naopak nesplňuje, je nutno po dohodě s jeho rodiči a na základě vyšetření ve speciálně pedagogickém centru rozhodnout o jeho vhodném přeřazení.

b, 4.- 6. ročník základní školy praktické: Předpokládá se, že žáci splnili základy čtení, psaní, počítání. Zavádí se zde celá nová řada vzdělávacích předmětů. Je zde kladen důraz i na tělesný rozvoj žáků a jejich kultivaci ve výchovných předmětech, zejména v hudební a výtvarné výchově.

c, Druhý stupeň základní školy praktické: zaměřuje se na přípravu žáků k jejich budoucímu uplatnění, na integraci do společnosti a v neposlední řadě na přípravu na roli občanů, na život v rodině a výchovu a vzdělávání k rodičovství. Na tomto stupni se zavádí i částečné odborné vyučování některých předmětů (zejména hudební, výtvarné a pracovní výchovy a přírodovědných předmětů) tak, aby žáci byly postupně připravovány na způsob výuky v odborných učilištích (36,37).

I.3.2. Základní škola speciální

Školským zákonem č.561/2004 Sb. byl původní název Pomocná škola změněn na **Základní školu speciální (ZŠS)** (50).

Na základní škole speciální se vzdělávají žáci s takovými rozumovými nedostatky, pro které se nemohou s úspěchem vzdělávat v základní škole praktické, jsou však schopni osvojit si alespoň některé prvky vzdělání. Obsah výchovně vzdělávací činnosti je zaměřen na vypěstování návyků sebeobsluhy, osobní hygieny a na rozvíjení přiměřených poznatků a pracovních dovedností s předměty denní potřeby (37).

V základní škole speciální se vzdělávají zpravidla žáci s mentálním postižením středního stupně. Vzdělání těchto žáků vyžaduje nejen odbornou speciálně pedagogickou péči, ale také vhodně upravené podmínky: malý počet žáků ve třídě, školní třídy přizpůsobené jejich potřebám, speciální učebnice a pracovní sešity, přizpůsobený časový rozvrh a především klidné, nehlukné a nestresující školní prostředí (35).

Vzdělávání v základních školách speciálních je v současné době desetileté. Děti jsou zde vzdělávány podle vzdělávacího programu č. j. 24035/97-22.(35). (*viz Tabulka č.2*). V současné době se vytváří nový rámcový vzdělávací program (RVP) pro ZŠS. Některé školy začaly tvořit své ŠVP podle pilotní verze RVP ZŠS. Na základě zkušeností těchto pilotních škol z procesu tvorby ŠVP bude RVP ZŠS upravován a jeho konečná verze bude zpracována do konce prvního pololetí 2008 (45). (*viz Příloha č. 3 a 4*).

Tabulka 2: Učební plán pro základní školy speciální

Předmět	Počet hodin týdně			
	1. – 3. roč.	4. – 6. roč.	7. – 8. roč.	9. – 10. roč.
Čtení	2	2	3	2
Psaní	1	2	2	1
Počty	1	3	3	2
Věcné učení	2	2	2	2
Smyslová výchova	2	-	-	-
Pracovní a výtvarná výchova	4	5	6	11
Tělesná výchova	5	5	5	5
Hudební výchova	2	2	2	2
Řečová výchova	1	1	1	1
Celkem	20	22	24	26
Nepovinný předmět	-	2	2	2

zdroj: Vp pro pomocné školy (1997)

Základní škola speciální má dva stupně: první stupeň a druhý stupeň (50).

Cílem základní školy speciální je pomoci dosáhnout u mentálně retardovaného jedince maximální možné míry samostatnosti a nezávislosti na péči druhých osob a zapojit ho do společenského života. Pro úspěšné zapojení žáků do společenského života nerozhoduje pouze úroveň jejich rozumových schopností a kvalita jejich vědomostí, ale také jejich vztah k ostatním lidem, jejich schopnost komunikovat a navazovat osobní vztahy, v neposlední řadě i jejich osobnostní vlastnosti a povahové rysy.

Základní škola speciální by proto měla plnit i funkci výchovnou. Vést děti ke kladnému a přátelskému vztahu k ostatním lidem a k potřebě zapojit se do společnosti, vést ke schopnosti kultivovaného společenského chování a rozvíjet jejich komunikační schopnosti a dovednosti, které jsou nezbytné pro dobrou sociální integraci.

Pro zvládnutí těchto vysokých nároků, potřebují nejen speciálně pedagogickou péči učitelů a vychovatelů, ale i pomoc psychologů a dalších odborníků (36,37).

I.4. PRACOVNÍ VÝCHOVA U OSOB S MENTÁLNÍ RETARDACÍ

I.4.1. Význam pracovní výchovy u osob s mentální retardací

Pracovní výchova - výchova prací, plní velmi důležitou úlohu u lidí s mentálním postižením.

Lidé s mentální retardací bývají více závislí na společnosti než lidé intaktní. Pracovní výchova vede lidi s mentální retardací k větší soběstačnosti. Vytváří u nich základní pracovní vědomosti (o materiálu, nástroji, pracovních postupech), rozvíjí manuální i intelektové pracovní dovednosti a návyky, je jedním z nejdůležitějších prostředků jejich profesní orientace. Dále pomáhá zmírňovat motorické poruchy, zdokonaluje kognitivní funkce, stimuluje řeč a myšlení, snižuje nedostatky prostorové orientace atd. (41).

I.4.2. Vliv pracovní výchovy na rozvoj jemné motoriky u dětí s mentální retardací

U mentálně retardovaného jedince dochází k pomalejšímu rozvoji hrubé motoriky (dovedností, které zapojují velké svalové skupiny - sezení, lezení, stání, chůze, běh skoky atd.) a jemné motoriky (manipulace pomocí rukou a prstů - uchopování předmětů, přendávání předmětů z ruky do ruky, použití nůžek, kreslení, stavění kostek atd). (29).

Pro lepší rozvoj hrubé a jemné motoriky bychom tedy měli s dětmi provádět činnosti, které napomáhají jejímu rozvoji. Nejprve bychom se měli zaměřit na hrubou motoriku, protože z jejího rozvoje vychází rozvoj motoriky jemné.

Rozvoj *hrubé motoriky* rozvíjí následující činnosti: chůze přes lavičku, kládu, chůze po schodech, přelézání, stoje a skákání na jedné noze, různá rytmická cvičení. Měla by zde být spolupráce s rehabilitačním pracovníkem.

Rozvoji *jemné motoriky* napomáhají každodenní činnosti : sebeobsluha, manipulační hry, tvořivé a rukodělné činnosti (29).

Konkrétní činnosti, které rozvíjí jemnou motoriku: (1)

Těmito úkony se zvyšuje přesnost při zacházení s jemnými předměty a koordinace obou rukou při trefování do otvoru.

- skládání kostek (vlaky, mosty, věže, hrady)
- navlékání korálků, knoflíků, těstovin, matiček, rozstříhaných slámek
- skládání mozaiek, zasouvání kolíčků do otvoru
- provlékání šňůrek otvory nejrůznějších tvarů
- přišívání velkých knoflíků, prošívání látky nebo papíru tupou jehlou
- vytváření tvarů z měkkého drátu
- úkony spojené se sebeobsluhou: zapínání knoflíků, zipů
- motání klubíček vlny
- modelování: z pastelíny, hlíny a dalších materiálů
- malování
- obtiskování: využití razítek s dětskými motivy, vlastní výroba tiskátek
- mačkání papíru
- stříhání
- lepení: slepit z krátkých proužků dlouhý pruh
- skládání papíru: skládání jednoduchých tvarů (harmoniky, čepice)
- skládání tvarů a figur z tyčinek, párátek, špejlí, slámek
- skládání puzzlí (1).

I.4.3. Možnosti nácviku pracovních činností v závislosti na hloubce postižení

Hluboká mentální retardace (IQ pod 20): u dětí je možné vytvořit jednoduché návyky sebeobsluhy.

Těžká mentální retardace (IQ 20 - 34): jedinci mají návyky sebeobsluhy, jsou schopni zvládnout jednoduché pracovní činnosti pod stálým dohledem, u jedinců je možné elementární vzdělání.

Středně těžká mentální retardace (IQ 35 - 49): jedinci jsou zapojeni do jednoduchých pracovních činností pod dohledem.

Lehká mentální retardace (IQ 50 - 69): společenské a pracovní zapojení jedinců pod vedením, základní vzdělávání za předpokladu vytvoření specifických podmínek tj. většinou v základní škole praktické nebo ve třídách se speciálním vzdělávacím programem zřizovaných v základních školách (43).

I.4.4. Doporučení pro výchovnou práci při realizaci pracovní výchovy s dětmi mentálně retardovanými

1, U dětí s mentální retardací jsou narušeny nejen poznávací činnosti, ale i cílevědomost jednání. Proto je důležité veškerou činnost *promyšleně plánovat, rozčlenit ji do přiměřeně dlouhých etap s jasně stanovenými úkoly a cíly*. Schopnost spontánně řešit úkoly, hledat adekvátní řešení k stanoveným úkolům nelze předpokládat (43).

2, *Maximální názornost*. Mentálně retardovanému dítěti musíme věci a jevy předkládat prostřednictvím co možná největšího počtu analyzátorů, aby mohly vznikat mnohačetné spoje mezi vnímanými jevy a později představami (41).

3, *Přiměřenost* nejen věkovým zvláštnostem dětí a mladistvých, ale především hloubce mentální retardace a tzv. funkčnímu věku. Požadavky by měly být přiměřené mentální úrovni osob se kterými pracujeme, měly by je však nutit k využití všech možností, které mají (41).

4, *Soustavné opakování* základních pracovních úkonů, vytváření dovedností mnohonásobným procvičováním určitých prací za stejných i změněných podmínek, a tím dosažení trvalosti poznatků a dovedností. Počet opakování určitých úkonů nutných pro dosažení jejich trvalého osvojení je většinou několikrát vyšší než u jedinců intaktních. (43).

5, *Zásada aktivity žáků*. Aktivitu mentálně postižených lze navodit osobní zainteresovaností na řádném osvojení si vědomostí a dovedností formou soutěže. Zvláště skupinová soutěž zvyšuje odpovědnost za případné selhání, vystavuje jedince sociálnímu tlaku a kromě aktivující a vzdělávací úlohy svojí dynamikou působí i ve smyslu socializace.

6, *Individuální přístup* k osobám s mentální retardací je důležitý stejně jako k osobám s jiným druhem postižení nebo k jedincům nepostiženým.

7, *Zajištění bezpečnosti práce a hygienické nezávadnosti prostředí, materiálu, pomůcek i pracovních postupů* je dáno zákony a vyhláškami, které je nutné prostudovat a respektovat (43,41).

I.4.5. Oblasti které lze rozvíjet při praktických činnostech

Praktické činnosti mají podíl na rozvoji některých charakterových vlastností dítěte, jako je trpělivost, pečlivost, cit pro materiál, estetické a prostorové cítění.

Prostřednictvím praktických činností získá dítě nové zkušenosti, praktické dovednosti, seznamuje se z novými pracovními postupy. Optimální je, pokud dítě získá některé pracovní návyky např. správné držení nástroje při práci, účelné uspořádání pracovního místa, šetření s materiálem, dodržování zásad bezpečnosti a hygieny při práci, zařazení úklidu po ukončení rukodělných činností (41).

Konkrétní praktické činnosti:

Poznatky o materiálu, pracovních postupech, informace o pěstování rostlin a poznávání přírodnin přispívají k rozumové výchově dítěte.

Využívání přírodních materiálů pro praktické činnosti, jejich vhodná kombinace a barevné sladění vede děti k estetickému cítění.

Pohyb dětí venku při vycházkách zaměřených na sběr přírodních materiálů a práce na školní zahradě při venkovním pěstování rostlin je důležitou součástí tělesné a zdravotní složky výchovy (43).

I.5. PRACOVNÍ VYUČOVÁNÍ NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE PRAKTICKÉ A SPECIÁLNÍ

I.5.1. Cíle pracovního vyučování na základní škole praktické

Cílem pracovního vyučování je rozvoj motoriky, vytváření pracovních dovedností žáků a jejich ovlivnění ke správné volbě povolání a k plnému pracovnímu uplatnění. Žáci získávají základní informace (o materiálu, nástrojích, pracovních postupech), rozvíjí se u nich manuální i intelektové pracovní dovednosti a návyky v této oblasti.

Pracovní výchova je dále jedním z nejdůležitějších prostředků jejich profesionální orientace. Dále pracovní vyučování plní ještě speciální úkoly v oblasti reedukace a kompenzace deficitních schopností (zdokonaluje kognitivní funkce, zmírňuje motorické poruchy, stimuluje řeč a myšlení atd.), v oblasti sociální rehabilitace a úkoly diagnostické (41).

I.5.2. Cíle pracovního vyučování na základní škole speciální

Přípravný stupeň: zde se pracovní vyučování zaměřuje především na rozvoj jemné motoriky, zvýšení soběstačnosti a samostatnosti. Dále se zde žáci připravují na práci s různými druhy materiálů.

Nižší ročníky: cílem je nácvik úkonů souvisejících se sebeobsluhou, utváření základních manuálních dovedností, upevňování hygienických návyků a návyků sebeobsluhy, získání větší samostatnosti a přesnosti při práci s různými materiály se kterými žáci pracovali již dříve a dále získání základních dovedností při přípravě pokrmů a při práci se dřevem.

Druhý stupeň: získání takových dovedností, aby se žáci mohly zapojit samostatně do každodenního života, naučili se pod vedením učitele nejen pracovat s různými

materiály, ale také s elektrickými přístroji, kterými jsou vybaveny domácnosti. Dále se klade důraz na nácvik dovedností, které přispívají k soběstačnosti žáků a umožňují jejich přípravu na vykonávání pracovních činností (38).

I.5.3. Metody pracovního vyučování

A, Instruktaž

Instruktaž je nutná před zahájením každé práce, neboť žákům předává nové poznatky o budoucí práci. Pedagog instruktáží seznamuje nejen s podstatnou činností a jejím praktickým využitím, ale také zobecňuje žákovu zkušenost.

Instruktaž by měla být krátká, doplněná nákresem, projekcí filmové smyčky, videozáznamu, diaprojekcí, měla by obsahovat odborné termíny. Instruktaž je provázena praktickou demonstrací práce. Praktický výkon nejprve demonstruje, teprve později lze připustit demonstraci práce vybraných žáků a to i formou komparativní demonstrace, kdy učitel nechá paralelně předvést pracovní úkon dvou žáků s rozdílnou úrovní pracovních schopností (41).

Typy instruktáže:

a, Individuální instruktáž: je nutná u většiny těžce postižených jedinců.

b, Skupinová instruktáž: používá se například při skupinové práci s různými úkoly pro skupiny nebo při možnosti volby různých námětů. Často je nutná tehdy, jestliže je kolektiv žáků větší a při hromadné instruktáži by nebylo zajištěno, že budou všichni dobře vidět to, co vidět mají (43).

c, Jednorázová instruktáž: při jednorázové instruktáži se celý pracovní postup předvádí najednou. Používá se u jednodušších námětů nebo se zkušenějšími žáky.

Umožňuje individuální tempo. Jednorázová instruktáž bývá doplněna nákresey na tabuli, popisem pracovního postupu v učebnici nebo v pracovním listu, metodickou řadou výrobku atd., aby si žáci mohli připomenout „jak dál“.

d, Dělená instruktáž: může být členěna na jednotlivé operace nebo i úkony, dokonce i hmaty, podle náročnosti a vlastností účastníků instruktáže. Většinou se používá u mladších dětí, často u žáků s mentální retardací, nebo při nacvičování neznámých a náročných činností. Střídá se instruktáž učitele a práce žáků či klientů. (41).

e, Přímá instruktáž: instruktáž „živá“ v kombinaci s instruktáží zprostředkované pomůckami.

f, Instruktáž pomocí videoprogramu a pomůcek prezentovaných multimédií.

B, Rozhovor

Rozhovor využíváme hlavně jako motivační metodu, kterou lze doplnit krátkým výkladem s demonstrací vzorového výrobku. Formou otázek a odpovědí se také pedagog může přesvědčit o úrovni poznatků a orientaci žáků v problematice. Rozhovor dále můžeme použít při návrhu technologického postupu výroby, při hodnocení výsledků práce žáků atd.

Učitel by měl umět využít rozhovoru pro potřeby řečového rozvoje dětí, tomu podřídit formulaci i sled otázek (43).

C, Praktické cvičení

Praktickým cvičením rozumíme žákovskou práci vedenou pedagogem. Cvičení je nejprve zaměřené na praktické osvojování vybraných vědomostí a získání nejelementárnějších dovedností (intelektových, ale především manuálních) a návyků.

Postupem času nabývá charakteru samostatné práce žáků, v němž jsou nacvičené prvky součástí stále složitějších pracovních operací.

D, Práce s technickou literaturou

Jako samostatná metoda se na zvláštních školách nepoužívá. Pouze u starších žáků se cvičí dovednost zhotovit jednoduchý technický náčrt a pracovat podle něj. U mladších žáků je vhodné učit je pracovat podle náčrtku netechnického charakteru (41).

E, Metoda dlouhodobého pozorování žáků a metoda rozboru žákovských produktů

Nejvhodnějším způsobem hodnocení je, když žáci sami posuzují svoje výrobky.

I.5.4. Organizační formy pracovního vyučování

Forma výuky:

A, Vyučovací jednotka - za základní organizační formu pracovního vyučování je považována taková organizačně obsahová jednotka, která je realizována pravidelně podle rozvrhu. Tou bývá vyučovací hodina. Někdy je věnován praktickým činnostem delší čas (často dvě vyučovací hodiny). Vzhledem k časové rozdílnosti používáme termín vyučovací jednotka (43).

Vyučovací jednotka dílenské práce, pěstitelské práce a práce v domácnosti:

1, V úvodní části pedagog zkontroluje fyzickou přítomnost žáků a jejich připravenost na výuku (zdravotní stav, pracovní oděv atd.) Poté následuje úvodní instruktáž s motivací, ve které pedagog žáky seznámí s pracovním úkonem a jeho

praktickým upotřebením, dále jim demonstruje model či vzorový výrobek a na tabuli do předem připraveného náčrtku zakreslí kóty (u mladších žáků je vhodnější rozkreslit jednotlivé fáze pracovního postupu), náčrtek vysvětlí, porovná s finálním výrobkem a upozorní na exponované momenty. Poté následuje sestavení technologického postupu práce. Učitel při něm seznámí žáky s materiálem, s nástroji a se způsoby měření, které jsou nezbytné k zhotovení výrobku (41).

2, V dalším stádiu si žáci připraví pracovní místo s pracovními pomůckami a sledují pracovní úkon předváděný učitelem. U složitějšího postupu výroby učitel demonstruje pouze první fázi pracovní operace (další až ve chvíli, kdy se žáci vyrovnají s předváděným úkonem). Nakonec se učitel za pomoci kladení otázek přesvědčí, zda byl postup práce žáky pochopen. Před zahájením práce musí být žáci seznámeni s bezpečností práce (43).

3, V této fázi žáci realizují zadaný úkol. Pedagog je kontroluje, opravuje jejich chyby. Při opakování stejné chyby u více žáků učitel přeruší práci a postup práce znovu objasní. Pro žáky, kteří mají svou práci hotovou ještě před koncem vyučování, musí mít pedagog připravený další program (43).

4, V závěrečné fázi dochází k hodnocení pracovní kázně žáků a jejich úsilí. Dále hodnotíme výsledek jejich činnosti. Pedagog by měl hodnotit kvalitu práce, zachování technologického postupu, dodržení časového limitu, aktivitu, snahu a samostatnost žáka při práci (4).

Nejvhodnější způsob hodnocení je ten, když si sám žák svůj výrobek ohodnotí. Vyučovací jednotka je ukončena úklidem pracoviště a rozloučením učitele se svými žáky.

B, Exkurze

Exkurze by měla mít pevnou organizační strukturu. Exkurze bývají naplánovány předem a jsou součástí ročního tématického plánu.

Exkurze plní různé úkoly. Mohou být například motivací pro vlastní činnost - zařazují se před probíráním tématu. Dále se využívají pro zopakování a doplnění poznatků získaných ve škole, pak bývají zařazovány do programu po ukončení tématického celku nebo v jeho průběhu. Některé exkurze poskytují žákům informace pro volbu budoucího povolání.

V některých případech nemůžeme exkurzi zrealizovat. V těchto případech je možné exkurzi nahradit promítnutím filmů či diapozitivů z prostředí, jež nemůžeme navštívit. Rovněž se doporučuje uspořádat místo exkurze besedu s odborníkem, který výrobní prostředí popíše (43).

Obecná struktura exkurze: (41).

- Příchod na místo exkurze
- Úvod, seznámení se zásadami bezpečnosti při vstupu do objektu exkurze
- Vlastní exkurze
- Závěrečné shrnutí
- Odchod do školy
- Kontrola splněných úkolů a následné využití poznatků z exkurze i v jiných předmětech

I.5.5. Struktura pracovního vyučování

I.5.5.1. Struktura pracovního vyučování na základní škole praktické

Struktura pracovního vyučování je na základní škole praktické osnováno ve třech základních složkách: (43). (viz *Tabulka 3 a 4*)

- dílenské práce
- pěstitelské práce
- práce v domácnosti

Tabulka 3: Rozdělení hodin pracovního vyučování v základní škole praktické (1. – 3. ročník)

	% z celkového počtu vyučovacích hodin v ročníku
Dílenské práce	5
Pěstitelské práce	5
Práce v domácnosti	5
Celkem	15

zdroj: Vp pro zvláštní školy 1997

Tabulka 4: Počet hodin pracovního vyučování v základní škole praktické (4. – 9. ročník)

	Počet vyučovacích hodin v ročníku							
	4.		5. – 6.		7. – 8.		9.	
	chl.	dív.	chl.	dív.	chl.	dív.	chl.	dív.
Dílenské práce	66	33	99	33	99	33	165	33
Pěstitelské práce	33	33	33	33	66	66	66	66
Práce v domácnosti	33	66	33	99	33	99	33	165
Celkem	132	132	165	165	198	198	264	264

zdroj: Vp pro zvláštní školy 1997

Tyto tři složky (díleňské, pěstitelské práce, práce v domácnosti) se prolínají všemi ročníky. Na nižším stupni školy je poměr jednotlivých složek vyrovnaný z hlediska hodinové dotace, od středního stupně (kdy dochází k dělení výuky dle pohlaví) je poměr hodinové dotace díleňských prací k pracem v domácnosti u chlapeckých skupin přibližně 3:1, u skupin dívek 1:3.

Dotace hodin pěstitelských prací je u obou skupin shodná. Praktické činnosti uvedené osnovami pro díleňské práce jsou pro chlapce doporučené v celém rozsahu. U dívek vyučující provede výběr tak, aby v rámci stanoveného časového limitu byla provedena práce s každým materiálem.

Rozsah pěstitelských prací je doporučený pro dívky i chlapce, praktické činnosti složky práce v domácnosti jsou v celém rozsahu doporučené pro dívky, chlapci by měli mít zastoupeny úklidové práce, základy šití, péče o dítě a přípravu pokrmů apod. (41).

1.5.5.2. Struktura pracovního vyučování na základní škole speciální

Struktura pracovního vyučování a výtvarné výchovy na základní škole speciální se formálně přibližuje struktuře pracovního vyučování na základní škole praktické (sebeobsluha a práce v domácnosti, práce s materiálem, pěstitelské práce, péče o zevnějšek a okolní prostředí) s tím, že na nižším a středním stupni kulminují tyto práce kolem sebeobsluhy a na vyšším stupni přibývají práce, které směřují k samostatnosti žáků v okruhu problémů každodenního života.

Devátý až desátý ročník disponuje již téměř stejnou strukturou disciplíny, jaká je na základní škole praktické, neboť je zaměřen na přípravu vykonávat jednoduché pracovní činnosti jak ve škole, tak i v předprofesní přípravě ve výrobním podniku, v zemědělství či v podniku služeb, na chráněném pracovišti (43,41).

I.5.6. Obsah pracovního vyučování základní školy praktické a speciální

I.5.6.1. Obsah pracovního vyučování na základní škole praktické

A, 1.- 3. ročník:

Dílenské práce:

Práce s drobným materiálem (se suchými plody, korálky apod.) - stříhat, lisovat, spojovat, navlékat, svazovat, určovat barvu, třídít podle velikosti, barvy a tvaru, rozlišovat přírodní a technický materiál.

Práce s modelovací hmotou (práce s hlínou, moduritem, těstem, modelínou) - modelovací hmotu hníst, válet, koulet, uštipovat, sušit, vařit apod. Poznávat vlastnosti různých modelovacích hmot a porovnávat rozdíly mezi nimi. Dále vytvářet základní tvary.

Materiál, nástroje, pomůcky - modelovací hmota, podložka pro práci s modelovací hmotou, špachtle, modelovací očko, nůž, navlhčovač, nádobka s vodou, apod.

Práce montážní a demontážní - sestavovat jednoduché modely z konstrukční stavebnice z plastů, pracovat podle předlohy i podle vlastní představy. Používat správné názvy nástrojů a součástí stavebnice.

Materiál a nástroje- stavebnice z plastů, matice, šrouby, maticové klíče.

Práce s papírem - papír a karton různě upravovat, překládat, skládat, vytrhávat slepovat, slepovat, řezat, vystříhovat apod. Dále poznávat vlastnosti papíru.

Materiál, nástroje a pomůcky - různé druhy papíru a kartonu, nůžky, tužka, měřítko, navlhčovač, lepidlo, jehla na vypichování, šablony, dětská tiskátka apod.

Práce v domácnosti:

Sebeobsluha, osobní hygiena - mít si obličej, čistit zuby, česat se, používat kapesník, používat WC. Dále obouvat se, šněrovat si boty, ovládat různé druhy zapínání, samostatně se obléknout apod.

Hygiena provozu domácnosti a třídy - udržovat pořádek, zametat, utírat prach, mýt nádobí, příprava jednoduchých pokrmů (svačiny, čaje), vyprat jednoduché kousky látky či osobního prádla apod.

Šití - naučit se odměřit nit', navlékat do jehly, nácvik uzlíku, šít přední steh na pruhu kartonu apod.

Pěstitelské práce - náplní pěstitelských prací je ošetřování pokojových rostlin, poznávat různé druhy pokojových rostlin. Rozmnožovat pokojové rostliny stonkovými řízků. Dále ošetřovat květiny na záhonech, upravovat květiny do vázy, pěstovat hrách, ředkvičky, sbírat léčivé rostliny, sledovat podmínky pro život rostlin, pomáhat při sklizni zeleniny, ovoce apod.

B, 4.- 6. ročník:

Dílenské práce

Práce s papírem a kartonem - zahrnuje poučení o výrobě papíru, o závislosti kvality na použitém materiálu. Mezi praktické činnosti patří - papír a karton rozměřovat, stříhat, ohýbat, probíjet, polepovat, lepenku řezat, sešívát listy, sešívát sešity apod. Dále se zde žáci seznamují s funkcí a užitím nástrojů, náradí, pomůcek.

Práce s modelovací hmotou - porovnávat vlastnosti různých modelovacích hmot (modelovací hlína, modurit, dentakryl, pilinová kaše, sádra apod.) a porovnat rozdíly mezi nimi. Dále sem patří zhotovování různých výrobků z těchto materiálů a seznámení s funkcí a užitím nástrojů, náradí, pomůcek.

Práce montážní a demontážní - sestavovat obtížnější modely z konstrukční stavebnice z plastů i ze stavebnice kovové, sestavovat prostorové modely z kartonových vystřihovánek. Dále se zde žáci seznamují s funkcí a užitím nástrojů, náradí, pomůcek.

Práce se dřevem - rozpoznávat základní druhy dřeva, rozpoznávat deskové materiály, praktické činnosti (měření, vrtání, řezání, opracování pilníkem, vrtání, spojování hřebíky, povrchová úprava mořením apod.), seznámení s funkcí a užitím nástrojů, náradí, pomůcek.

Práce s kovem - poznávání vlastností a nácvik činností při práci s kovem, seznámení s funkcí a užitím nástrojů, náradí a pomůcek.

Práce s plasty - seznámení s některým druhem plastů a seznámení s praktickými činnostmi (řezání, pilování, broušení, leštění, stříhání).

Technická grafika - zahrnuje základy technického zobrazování a čtení technických výkresů.

Komplexní práce s různými materiály.

Práce v domácnosti:

Sebeobsluha, osobní hygiena - zahrnuje používání základních hygienických prostředků, dále seznámení se základy zdravotní péče (ošetření drobného poranění, popáleniny, bodné rány, domácí lékárnička). Dále jsou zde žáci seznámeni se základy sexuální výchovy a se změnami v období dospívání.

Hygiena provozu domácnosti - sem řadíme úklid v kuchyni, údržba podlahovin, hygiena sociálního zařízení, kulturu bydlení, kulturu oblékání.

Výživa a příprava pokrmů - příprava jednoduchých pokrmů (pomazánek, salátů, polévek apod.), seznámení se základy stolování, naučit se sestavit jednoduchý jídelníček, orientovat se v cenách a druzích základních potravin, učit se bezpečně používat jednoduché kuchyňské náčiní a kuchyňské spotřebiče apod.

Péče o dítě

Práce s textilem - sem zahrnujeme poučení o základních druzích tkanin a jejich užití, naučit se základní ruční stehy, provádění jednoduché opravy prádla, přišití poutka, knoflíků, práce s jednoduchým stříhem, základy šití na stroji apod.

Háčkování

Pletení - Samostatně nahazovat oka při začínání pletení, zvládnout hladká oka, učit se ukončit úplet

Exkurze

Pěstitelské práce - zahrnují ošetřování, přesazování pokojových rostlin, rozmnožování květin, pěstování cibulových květin, letniček, péče o okrasné keře, pěstování plodové a cibulové zeleniny, sklizeň a skladování ovoce a zeleniny, zpracování půdy na podzim a na jaře. Dále jsou sem zařazeny vycházky a exkurze (péče o životní prostředí, sběr léčivých rostlin, zahradnictví apod.)

C, 7.- 9. ročník:

Dílenské práce

Práce s papírem a kartonem - náplní je praktická činnost (opravování poškozených knih, map a obrazů apod.), seznámení s funkcí a užitím nástrojů, nářadí a pomůcek.

Práce montážní a demontážní - žáci se zde například učí provádět jednoduché montážní a demontážní práce na jízdním kole, provádět údržbu jízdního kola apod. Dále jsou zde žáci seznámení s funkcí a užitím nástrojů, nářadí a pomůcek.

Práce s kovem - rozpoznávání základních kovových materiálů (litina, ocel, měď, hliník, zinek apod.), poznávání vlastností a nácvik činností při opracování drátu, plechu, pásového materiálu, seznámení s funkcí a užitím nástrojů, nářadí a pomůcek.

Práce se dřevem - poznávání nejužívanějších druhů dřev podle vzorkovnice, dále provádění praktických činností (řezání, vrtání vrtačkou, dlabání, hoblování). Dále seznámení s funkcí a užitím nástrojů, nářadí a pomůcek.

Práce s plasty - seznámení s nejběžnějšími plasty. plnění praktických činností (řezání, pilování, vrtání, lepení, tvarování a spojování teplem). (*Viz příloha č. 5*).

Práce se sklem - poznávání vlastností skla a provádění praktických činností (řezání skleněných trubiček, zasklívání obrázků).

Práce elektromontážní - základní pravidla bezpečnosti při zacházení s elektrickými spotřebiči, výroba a rozvod elektrické energie, seznámení se základními pokyny pro provoz a údržbu elektrických spotřebičů v domácnosti apod.

Seznámení s obsluhou mikropočítače

Technická grafika

Komplexní práce s různými materiály

Pracovní praxe žáků - předprofesní příprava (9. ročník), podle možnosti a podmínek školy, přiměřená schopnostem a věku žáků.

Exkurze

Práce v domácnosti:

Osobní hygiena a zdravotní výchova - praktické uplatňování osobní hygieny, péče o nemocné, poskytnutí první pomoci při drobných úrazech, hygiena ženy, sexuální výchova (prevence pohlavních chorob, antikoncepce apod.)

Hygiena provozu domácnosti - pokračuje se s upevňováním dovedností v údržbě domácnosti, prádla, seznámení s obsluhou automatické pračky a dalšími elektrickými spotřebiči.

Výživa a příprava pokrmů - seznámení se zásady správné výživy a správného stolování, s využíváním moderních technik v domácnosti, s přípravou a rozpočtem na vaření. Dále příprava pokrmů (různých druhů polévek, úprava mas, pečení moučníků).

Péče o dítě - teoreticky i prakticky se naučit základům péče o kojence, seznámit se známkami těhotenství, se životosprávou matky, seznámit se s vybranými kapitolami z zákona o rodině, s právy a povinnostmi rodičů, s dárkami mateřství apod.

Práce s textilem - procvičovat základní ruční stehy, šítí na šicím stroji, pracovat se stříhem, umět vybrat vhodný materiál, odhadnout spotřebu látky.

Háčkování

Pletení - zkvalitnění pletařských dovedností. Naučit se uplést vestu, svetr podle stříhu apod.

Exkurze

Pěstitelské práce:

Sem zahrnujeme péče a pěstování květin, pěstování náročnějších druhů zeleniny, pěstování košťálové zeleniny, pěstování a množení ovocných keřů, ošetřování ovocných stromů, sklizeň a správné skladování ovoce a zeleniny, zvyšování úrodnosti půd, úprava půdy na podzim, na jaře, úprava záhonů, zakládání a ošetřování kompostu. Dále sem patří exkurze a spolupráce s místním zahradnictvím, zemědělským podnikem apod.

Doplňující složkou (podle možnosti a regionu školy) předmětu pracovní vyučování je chov malých zvířat (chov včel, akvariálních ryb, morčat, křečků, holubů, andulek apod.). Žáci se seznámí se zásadami krmení a ošetřování. (39).

1.5.6.2. Obsah pracovní a výtvarné výchovy na základní škole speciální

A, 1.- 3.ročník:

Sebeobsluha, práce v domácnosti - nácvik svlékání a oblékání prádla a oděvů, rozepínání a zapínání knoflíků, zdrhovadel, háčků, patentů, obouvání a zouvání obuvi apod.

Práce s drobným materiálem - třídění různých druhů drobného materiálu, podle tvaru, velikosti, barvy, manipulace s drobným materiálem, navlékání korálků, splétání provázků, bužírky a dalších materiálů apod.

Práce s papírem - mačkání papíru do kuliček, trhání papíru, vytrhávání předkreslených tvarů, překládání papíru, skládanky, lepení papíru apod.

Modelování - utváření tvarů a snadných předmětů z různých materiálů, hnětení hmoty jednou a oběma rukama, modelování z písku, plastelíny, moduritu, hnětení, stlačování, vyvalování tvarů prsty, dlaněmi.

Výtvarná výchova - kresba křídami, voskovými pastelkami, kresba tvarově nenáročných předmětů, malba, barevné skvrny vodovými nebo temperovými barvami.

Práce se stavebnicí - stavění kostek, skládání kostek do krabice, skládání, rozkládání a šroubování hraček a předmětů, skládání stavebnic (hříbky, mozaika, plastické a dřevěné stavebnice).

Pěstitelské práce - zalévání pokojových rostlin a rostlin na pozemku, klíčení rostlin v koutku živé přírody, pozorování podmínek pro život rostlin, práce se zahradnickým náčiním, hrabání listů, sbírání šišek, kaštanů apod.

B, Střední stupeň základní školy speciální:

Sebebluha, práce v domácnosti - opakování všech činností, které si žáci osvojovali na nižším stupni.

Práce s drobným materiálem - opakování učiva z nižšího stupně (vázání uzlů a kličky, navlékání korálků podle vzoru, namotávání vlny, provázků na klubko apod).

Práce s papírem - stříhání papíru, vystřihování bez předkreslené linie, vystřihování papíru podle předkreslené linie, skládání, překládání, lepení papíru apod.

Modelování - opakování učiva nižšího stupně. Zvyšuje se náročnost.

Výtvarná výchova - kresba křídami, voskovými pastelkami, kreslení předmětů vycházejících z kruhu, čtverce, obdélníku, kresba lidské postavy, schématické kreslení zvířat, malování vodovými nebo temperovými barvami (kresby vycházejí z barevných skvrn, čar a vlnovek), koláž, v dekorativních pracích se procvičuje pravidelné střídání prvků jedno a vícebarevných, seznámení s obrazy J.Lady, M. Alše apod.

Práce se dřevem - opracování dřeva brusným papírem, zatloukání a vytahování hřebíků, úprava dřeva pilníkem.

Montážní a demontážní práce - spojování špejlí drátkem, provázkem, sestavování modelů ze stavebnic.

Pěstitelské práce - ošetřování pokojových rostlin, zalévání, odstraňování odumřelých částí rostlin a kořenů, kypření půdy, příprava půdy před setím, setí do řádků a jamek, pěstování zeleniny, pletí záhonů, pěstování květin, podzimní práce na zahradě, sbírání léčivých rostlin.

C, 7- 8. ročník:

Sebeobsluha, práce v domácnosti - opakování a zkvalitňování činností související s osobní hygienou a základní péčí o oděv a obuv, mytí a utírání nádobí, praní a sušení prádla, základy vaření, základy šití, jednoduché opravy, manipulace s elektrospotřebiči, ošetřování rány (odřeniny, řezné rány, popáleniny).

Práce s papírem a kartonem - vystřihování papíru podle předkreslené linie, obkreslování šablony a vystřihování tvarů, vystřihování ozdobných předmětů z přeloženého papíru, lepení barevných papírů apod.

Práce s drobným materiálem - opakování učiva středního stupně. Úkoly mají stoupající náročnost.

Výtvarné činnosti spontánní - kresba, malba s náměty ze života, vyjadřování vlastních pocitů kresbou a malbou, užití pastelů, vodových barev, křídly, ukázky ilustrací .

Modelování - Opakování učiva z předcházejících stupňů. Modelování náročnějších tvarů, využívání dřívka, špachtlí.

Práce se dřevem - Opakování učiva středního stupně (povrchová úprava dřeva brusným papírem a pilníkem, zatloukání a vytahování hřebíků).

Práce montážní a demontážní - sestavování modelů konstrukčních stavebnic, demontování modelů. ukládání součástí do krabic, rozebrání a složení jednoduchých mechanických strojů.

Pěstitelské práce - pěstování pokojových květin, příprava záhonu k setí, pletí záhonu, přihnojování, úprava zahrady na podzim apod.

Péče o zevnějšek a okolní prostředí - estetické požadavky na zevnějšek člověka, udržování estetického prostředí ve třídě, okolním prostředí, doma, účelné a estetické oblékání

D, 9.- 10. ročník:

Sebeobsluha, péče v domácnosti – upevňování hygienických návyků, praní ruční a v pračce, šití (přišívání knoflíků, patentek, zručnější žáci na šicím stroji), vyšívání a pletení, úklid v domácnosti, nákupy a uchování potravin, stolování, příprava jídel (s ohledem na individuální schopnosti žáků).

Práce v dílně - spojování dřeva hřebíky a vruty, řezání dřeva pilou, lakování, měření, vrtání, práce s ostatními materiály (plech, plasty, sklo), zacházení s elektrickými spotřebiči, výměna žárovek a baterií.

Pěstitelské práce – příprava půdy k setí a sázení, Pěstování zeleniny a květin, sklizeň a uskladnění zeleniny, zakládání kompostu, ochrana stromů proti škůdcům, sběr léčivých bylin.

Výtvarná výchova – kresba křídami, voskovými pastelkami, vodovými a temperovými barvami, kreslení předmětů kruhových tvarů (ovoce, květiny), čtverec (ubrus, šachovnice), obdélník (okno), ovál (velikonoční vajíčka), rozlišování odstínů a ladění barev, užití různých výtvarných technik, návštěva výstav.

Předprofesní příprava zahrnuje obecně prospěšnou práci a práci ve výrobním podniku, zemědělství nebo podniku služeb, případně na chráněném pracovišti. Optimální je, když mají žáci možnost seznámit se s různými pracovišti a s různými činnostmi (38).

I.5.7. Práce s různými druhy materiálů

I.5.7.1. Práce s papírem

Práce s papírem, kartonem, lepenkou se využívají hlavně na prvním stupni základní školy, ve všech ročnících základní školy praktické a na základních školách speciálních. Dovednosti získané při praktických činnostech, jako je stříhání, trhání a vytrhování, lepení apod. využívají děti ve výtvarné výchově. Naopak z výtvarné výchovy využívají dovednosti potřebné pro dotváření výrobků, povrchovou úpravu materiálu apod.

Práce s papírem i s dalšími papírenskými výrobky jsou vhodné pro výchovu k přesné práci (rozměrování, skládání apod.) i k tvořivosti. Práce s papírem pomáhá rozvíjet smyslové poznání (barvy, hmatové počítky atd.) a estetické cítění (43).

Vliv práce s papírem na jemnou motoriku:

Skládání a vystřihování klade vyšší nároky na přesnost, na jemnou motoriku a čítí. Při stříhání s nůžkami pracuje dominantní končetina a uplatňuje při ní pohyb palce z repozice do opozice, při volární a dorzální flexi s ulnární dukcí v zápěstí. Druhou ruku používáme k přidržování stříhaného papíru. Rozevírání nůžek při stříhání podporuje extenzi palce a prstů.

Skládání a lepení procvičuje extenzi a dorzální flexi zápěstí. výhodou je symetrická práce obou rukou (11).

Některé techniky práce s papírem (6):

Skládání - skládáním můžeme vyrobit pohárek, čepice, skládané hračky (lodička, parník, vlaštovka, větrník).

Vystřihovánky - vyrábí se z tenkého papíru, který se předem určitým způsobem pokládá a pak vystřihuje ornament, současně do všech hran složených nad sebou. Vzniknou kulaté nebo čtvercové krajkoviny, řada figurek apod. Vystřihovánky se mohou použít ke koláži, jako šablona na tisk apod. (*viz Příloha č. 6*).

Koláž - na bílý karton nebo kladívkovou čtvrtku lepíme vystříhané tvary podle vlastního výtvarného záměru. Můžeme zhotovit obrázky na stěnu, novoročenky, pohlednice apod.

Kartonáž - z lepenky a ozdobného papíru, jímž lepenku potáhneme, můžeme zhotovit např. obal na knihu, desky na album, krabičky apod. K polepení můžeme použít knihařský potahový papír (6,13).

1.5.7.2. Práce se dřevem

Práce se dřevem jsou součástí vzdělávacího programu prakticky zaměřených předmětů na základním stupni základní školy, na základní škole praktické se zařazují od 4. ročníku a na základních školách speciálních do 4.- 6. ročníku. Patří také k časté náplni zájmových činností.

Důležité je zajištění vyhovujících materiálních podmínek a kvalifikovaného vedení práce dětí i dospělých osob. Práce se dřevem je mnohostranná pracovní činnost. Pracuje se s různými druhy dřeva a s nástroji a nářadími na jeho opracování (měřidla a rýsovací nářadí, upevňovací a přidržovací nářadí, kladiva, kleště, šroubováky apod.) (23, 24).

Dřeva se mohou řezat, opracovávat hoblováním, vrtáním apod. Nakonec se výrobek povrchně upraví, aby byl ho chráněn před škodlivými vlivy (přeleštit voskem, lakem, olejem nebo mořidlem).

Při práci se dřevem se využívá znalostí z matematiky (měření, rýsování), z biologie, fyziky a chemie (druhy dřevin, vlastnosti dřeva a jejich hodnocení). Tvůrčí činnost je spojena s výrobou hraček a dekoračních předmětů, předmětů denní potřeby (prkénka, podložky, stojánky apod.) (24, 3). (*viz příloha č. 7*).

Vliv práce se dřevem na jemnou motoriku:

Práce se dřevem posiluje svaly horních končetin, při řezání používáme zvláště dominantní ruku. Obě končetiny se zapojují při pilování a hoblování. .

Extenzory palce se zapojují zvláště při broušení smirkovým papírem připevněným na dřevěném špalíčku, adduktory při držení nástrojů. Flexory prstů se posilují při držení nožů a jiných předmětů, zatímco extenzory při uchopování a uvolňování nástrojů, přidržování materiálu.

Řezání, broušení a leštění zapojují do funkce adduktory prstů. Flexe zápěstí se podporuje při zatloukání kladivem, palicí, broušením a natíráním, řezáním pilou, v řezbářství při práci s nožem a dlátem. Extenze zápěstí se uplatňuje při hoblování, pilování a práci s kladivem. Radiální dukce zápěstí se provádí při držení dláta i dřeva v řezbářství, ale také při leštění a broušení. Leštění a smirkování se provádí s ulnárně duktovaným zápěstím (11).

Hygienické a bezpečnostní problémy:

Práce se dřevem může být zdrojem úrazů. Jejich příčinou je buď nevhodný materiál, špatný pracovní postup, nevyhovující nástroje, nářadí a pracovní prostředí, nepřiměřená náročnost práce na fyzickou zdatnost, schopnost soustředění, úroveň motoriky apod.

K hygienickým problémům patří nebezpečí vdechování jemných částic uvolňovaných při opracování dřeva nebo výparů z ředidel i laků. Z těchto důvodů při práci s žáky dáváme přednost vodou ředitelným, ekologicky i hygienicky méně rizikovým materiálům (43).

Prevence úrazů a poškození zdraví při práci se dřevem:

- seznámení s pracovním řádem a poučení o bezpečném zacházení s nástroji, dodržováním postupu práce a používáním ochranných pomůcek
- zajištění vhodného pracoviště - v dílně by měly být pevné pracovní stoly, přehledně uložené nářadí s pomůckami. Místnost by měla být dobře osvětlená, dobře větratelná, s podlahou s protiskluzovým povrchem
- udržování pořádku na pracovním stole, pod ním i v jeho okolí (nebezpečné mohou být odřezky o které můžeme zakopnout, odložené nářadí přečnívající do transportního prostoru i piliny a hobliny, na kterých lze uklouznout).
- zajištění ochranných pomůcek a jejich důsledné využívání
- zabezpečení dobrého stavu nástrojů i nářadí (poškozené nářadí musíme vyřadit, násady nástrojů se nesmí uvolňovat, musí být dobře nasazeny) (43).

1.5.7.4. Práce s kovem

Pro práci s kovem musí být dílna dobře vybavená (pracovní stůl se svěrákem, nástroje pro měření a značení, nástroje na opracování, nůžky na stříhání plechu, kleště, kladívka a paličky, nástroje na tepání, ruční vrtačka, vrtačky na kov apod.).

Kov se může zpracovávat stříháním, řezáním, pilováním, tepáním apod. Při práci s kovem je třeba dbát na bezpečnost při práci, protože materiál a nástroje jsou často ostré a špičaté. Při manipulaci s ostrými plechy se používají rukavice (3,22).

Vliv práce s kovem na jemnou motoriku:

Náročnost práce závisí na druhu a síle opracovaného materiálu a na velikosti výrobku. Některé činnosti vyžadují detailní a jemnou práci prstů např. na zhotovení drobných výrobků, pájení a leštění. K tepání a stříhání plechů je nutná značná svalová síla. Dominantní horní končetina se uplatňuje při práci, druhá ruka uchopuje a přidržuje předměty. Dobrý hmat a koordinaci pohybu vyžaduje měření, rytí, montování drobných částí a tvarování malých předmětů (11).

I.5.7.5. Práce s textilem

Práce s textilem jsou zařazeny do učebních osnov praktických předmětů na prvním stupni základní školy, základní školy praktické a základní školy speciální. Kromě praktických dovedností a konkrétních poznatků o textilních materiálech, které žák získá, se práce s textilem podílí na rozvoji jeho tvořivosti, jemné motoriky, smyslového vnímání (barvy, hmatové počítky) a estetického cítění (43).

Při rozhodování o výběru textilních technik se přihlíží k jejich pracovní náročnosti a k materiálovému vybavení.

Činnosti s textilem jsou různého druhu - šití, vyšívání, barvení, tkaní na destičce, na kartičkách, drhání, koláž, háčkování, pletení, uzlování, síťování apod.

Při práci s textilem s žáky mentálně retardovanými je potřeba dostatečně dlouhou dobu na procvičování jednotlivých úkonů a často je nácvik prováděn alternativním způsobem.

Např. nácvik šití či vyšívání se zkouší provádět na perforovaném kartonu, tím je zajištěno hned v počáteční fázi nácviku periodické a přesné rozmístění stehů (8).

(viz Příloha č. 8).

Praktické činnosti jsou zvláště oblíbeny u děvčat. Motivací pro tyto činnosti je zejména vlastní výrobek, který může být součástí oděvu, dále může být dekorací

v interiéru apod. Textilní techniky pomáhají rozvíjet jemnou motoriku, ovlivňují mentalitu, zabraňují depresivním stavům apod. (9,4).

Vliv práce s textilem na jemnou motoriku (11):

Při práci s textilem je možné pracovat vsedě i vestoje. Výhodou těchto technik je možnost zapojení obou horních končetin..

Skládání textilu na vyvazovanou batiku zapojuje do činnosti především extenzory prstů a zápěstí.

Obracením kartiček, napínáním osnovy a děláním uzlů v tkaní na kartičkách dochází k posilování flexorů palce. Abdukce palce se uplatňuje při napínání osnovy, zatímco abdukce při posouvání kartiček. Přípravou osnovy se zapojuje do funkce opozice palce.

Používané techniky (6,9):

Splétání, vázání a uzlování - patří mezi staré předtkalcovské techniky, přesto se užívají dodnes, hlavně ke zdobení. Zde se využívají např. tyto techniky - splétání šňůrek, drhání, síťování, splétání a proplétání přírodních materiálů.

Pletení, háčkování - kombinací několika základních prvků lze vytvářet velké množství různých vzorů. Těmito technikami je možno vyrobit např. řetízek, šálu.

Vyšívání

Šití ruční - Pracuje se s jemnými jehlami, silnými jehlami na vlnu. Šije se hlavně s odštížků nejrůznějších textilií, umělých kožešin, plstí, koženky. Ručně se šijí např. maňásci, figurky, jednoduché barevné aplikace apod.

Šití na stroji - Používá se hlavně na přípravné nebo dokončovací práce při tkaní, ručním šití, začišťování batikovaných a potištěných textilií apod.

1.5.7.6. Práce s přírodními materiály

Mezi přírodní materiály patří např. sušené rostliny, sušené květiny, proutí, žaludy, kaštiny, skořápky od ořechů, slupky jablek, kůra citrusových plodů, skořápky od vajec, sláma. Do lidových výtvarných technik patří výroba kraslic, vosková a vyvazovaná batika a práce s kůží.

Přírodní materiály rostlinného, živočišného i anorganického původu je možné nasbírat při procházkách, výletech do přírody. Část rostlinného materiálu lze vypěstovat na zahradách škol. (*viz Příloha č. 9*).

Náročnost práce není zpravidla dána materiálem, ale zvolenou technikou. Stejný přírodní materiál je možno zpracovat různě, snadnými nebo obtížnými postupy, v závislosti na úrovni jemné motoriky (11,25).

Vliv práce s přírodním materiálem na jemnou motoriku:

Zlepšuje převážně funkci flexorů.

Hygienické a bezpečnostní problémy:

Při sběru rostlinného materiálu v přírodě je hlavním předpokladem nerizikové činnosti znalost přírodnin. Existuje celá řada rostlin, které jsou buď zcela nebo jejich části jedovaté.

I.5.8. Péče o rostliny a pěstování plodin

I.5.8.1. Rostliny v prakticky zaměřených předmětech

Hry, praktické činnosti a jednoduché pokusy s rostlinami se zařazují do programu předškolního a základního vzdělávání včetně programu pro speciální školy a také zájmových činností dětí.

Šíře použitelného rostlinného materiálu je značná. Využívají se jak rostliny volně rostoucí, tak rostliny pěstované v interiérech různých budov, v parcích a na zahradách, případně i rostliny polní

Učitel volí konkrétní rostliny především tak, aby mohl plnit vzdělávací program dané školy a ročníku. Pro výběr rostlin a činností je však důležitá řada dalších okolností - vybavení školy, hlavně školní zahrada, skleník, specializovaná pracovna, možnost spolupráce s mimoškolním zařízením vybaveným pro práce s rostlinami, jako jsou např. domy dětí a mládeže, možnost spolupráce se zahradnickým podnikem

Činnosti s rostlinami se podílí na rozvíjení různých stránek osobnosti. Pokusnictví i běžné práce s rostlinami přispívají k rozvoji kognitivních funkcí a úzce navazují na přírodovědu. Děti poznávají proč, za jakých okolností probíhají děje spojené s růstem a vývojem rostlin.

Hlubší poznání rostlin je předpokladem pro vytváření logického myšlení. Emoce spojené s vnímáním barev, tvarů, vůní obohacují a kultivují člověka a jsou součástí expresivní výchovy. Nezbytností běžné péče o pěstované rostliny se učí děti určitému řádu (43).

Aranžování a vazba květin:

Jsou to oblíbené činnosti rozvíjející motoriku a estetické cítění a mohou navazovat na pěstování vhodných rostlin a jejich sběr při pobytu v přírodě. Často se také pracuje se sušenými rostlinami. Buď se aranžují volně sušené rostliny nebo se rostliny vylišují a vytvářejí se z nich květinové obrazy a koláže nalepováním na papírovou nebo textilní

podložku. Vonné části rostlin, hlavně sušené květy nebo korunní plátky, se používají pro tvorbu purpury. Vkládají se zejména do skleněné nádoby, která se uzavře a použije jako dekorace a rostliny po otevření jako zdroj vůně (11).

1.5.8.2. Školní zahrady a přírodní učebny

Školní zahrady mají dlouholetou tradici, k vybavení škol patřily již od 19. století. Po zařazení pěstitelských prací jako povinné součásti pracovního vyučování ve všech ročnících základní školy se zřizovaly školní pozemky u většiny škol. V současné době se řada školních zahrad ruší (34).

U základních škol praktických a speciálních zahrady většinou existují, protože bez nich prakticky nelze plnit platné vzdělávací programy. Pro splnění současných standardů základního vzdělávání by školní zahrady v nezbytné míře měly být zachovány nebo by měla být zajištěna spolupráce s domy mladých přírodovědců, s centry ekologického vzdělávání disponujícími zahradami apod.

Školní zahrada je také důležitým prostředkem výuky přírodopisu, protože sebekvalitnější výukový program prezentovaný počítačem nemůže plně nahradit setkávání dětí s živými organismy (43).

Vybavení školní zahrady (43):

- oplocení pozemku a sít' pevných cest
- zdroj nezávadné vody na mytí a zalévání
- hygienické zařízení, pokud nelze využívat zařízení školy
- základní nářadí a pomůcky včetně možnosti jejich bezpečného uložení

Vybavení usnadňující práci, zlepšující výsledky činnosti (43):

- pařeniště, skleník, fóliovník
- zahradnická mechanizace a nářad'ovna
- meteorologická budka

Uspořádání školní zahrady (43):

Uspořádání školní zahrady závisí na její velikosti, počtu žáků, kteří do zahrady chodí, na půdních a klimatických podmínkách, funkcích, které má plnit, na personálních a finančních podmínkách zajištění chodu zahrady, především v době prázdnin.

Ve školních zahradách by měly být tyto části a oddělení (43):

- okrasná část
- zelinářské oddělení
- léčivé rostliny
- ovocnářská část
- plochy pro pokusy a vzorky polních plodin
- prostor pro zahradní zeminy

Okrasná část - okrasné rostliny bývají rozmístěny tak, aby plnily i funkci dekorační. Nebývají tedy soustředěny na jedno stanoviště, ale vysazují se před školu, ke vchodu do zahrady, podél plotu a cest, okrasné keře ohraničují prostor označovaný jako učebna v přírodě.

Zelinářské oddělení - je většinou rozděleno na záhony široké 0,5 - 1m podle průměrné výšky žáků, kteří na ní budou pracovat. Pěšiny by měly být asi 0,5m široké, aby na nich mohly žáci stát a procházet aniž by poškodili rostliny na záhonech. Součástí zelinářského oddělení jsou i pařeniště.

Léčivé rostliny - se pěstují buď v samostatném oddělení, nebo jsou některé druhy léčivých rostlin součástí zelinářského oddělení.

Ovocnářská část - je tvořena plodícími ovocnými dřevinami, nejlépe nízkými tvary stromů a keří.

Plochy pro pokusy a vzorky polních plodin - polní plodiny se na školních zahradách pěstují proto, aby měly žáci představu o tom jak rostou a vypadají rostliny, které tvoří základ potravin rostlinného původu.

Zásobní zeminy a substráty - zeminy a substráty slouží nejen pro práci na zahradě, ale i pro přesazování pokojových rostlin, předpěstování pokojových rostlin v interiéru apod. (43).

I.6.VÝTVARNÁ ČINNOST

I.6.1. Cíle výtvarné činnosti

Hlavními cíly výtvarné činnosti je vytvářet u žáků citlivý vztah k umělecké a přírodní kráse, naučit je rozpoznávat vkusné věci, kultivovat estetický vkus ve vztahu k sobě i k okolí a osvojit si základní výtvarné dovednosti, rozvíjet vnímání, senzibilitu, fantazii, vůli, intelekt a tvořivost dětí (41).

I.6.2. Výtvarné materiály a techniky

Výtvarné materiály lze rozdělit do následujících kategorií (2):

Základní souprava - barvy temperové v tubách nebo v prášku, štětce, houbičky, olejové pastely, suché křídové pastely, palety, uhly, rudky, čtvrtky, silnější papíry, nádobky na vodu apod.

Potřeby na modelování - modelovací hlína, dřevěné desky nebo podložky, nástroje na modelování apod.

Materiál na koláž - staré časopisy, bavlny, nitě, provázky, knoflíky, stužky, semínka, luštěniny, staré fotografie, kousky látek, lepidlo, štětce apod.

Zbytkový materiál - netoxický odpadový materiál, špalíky a kovové předměty, kartonové trubky na papír apod.

Doplňkový materiál - akrylové barvy, papírové ručníky, tiskařské válečky, fotoaparát apod.

Výtvarné techniky (2):

Mezi základní výtvarné techniky patří:

- Malování
- Tisk
- Kreslení tužkami a pastely
- Koláž
- Modelování

a, Malování

Technika malby staví mentálně postižené děti přinejmenším před dvojici specifických problémů:

- 1, jakým způsobem je možné se vyrovnat s danou plochou
- 2, jak pracovat s barvou

Práce s plochou:

Pro část mentálně postižených žáků je příznačná bezradnost, jestliže je postavíme před úkol zaplnit plochu výkresu (tato tendence se projevuje zvláště u dětí epileptických a úzkostlivých). U těchto dětí je možné vyzkoušet některou z technik směřujících k překonání zábran a bezradnosti. Používají se některé techniky směřující k překonání zábran a bezradnosti. Nejjednodušším způsobem je **technika prvotního impulzu**. Učitel sám započne malbu skvrnou, bodem, náznakem linie (41).

Dalším užívaným způsobem je **mozaika** (je to kompoziční cvičení). Děti na ploše manipulují s tvary vystřiženými z barevných papírů, které si vybraly u učitele. Tvary nesou obrys známých tvarů (dům, autíčko, apod.) a na čtverce papíru, kam je děti aranžují, představují určité situace.

Barevné předlohy děti lepí na papír nebo je obtáhnou tužkou a obrysy po odstranění předloh vybarví. Od tvarů známých můžeme přejít k abstraktnějším tvarům, z nichž děti

lepší koláže, nebo je opět obtahují a vybarvují. Touto technikou se žáci učí nejen překonávat bezradnost z plochy, ale taky procvičují vyváženost prací.

Další technikou je **technika barevných skvrn**. Na čistou plochu se kápne barevná tuž, akvarelovou barvou a žáci skvrnu rozfoukají do bizarních tvarů, v nichž se potom snaží vyhledat a štětcem domalovat obrázek. K uvedeným účelům lze využít techniku benzínových skvrn.

Velmi atraktivně na děti působí zadání netradiční plochy pro výtvarnou činnost (starý deštník, papírová krabice, vyšlapaná bota apod.)

Dále můžeme použít **techniku malování dekorativních a ornamentálních motivů** (41,32,7).

Práce s barvami:

Někteří žáci při nástupu do školy nejsou schopni pojmenovat barvy. Žáci se teprve ve škole učí barvy třídit a pojmenovat

K procvičování schopnosti diferencovat barvy existuje řada námětů například třídění geometrických tvarů podle barev, hra s barevným dominem, hledání věcí v místnosti, které mají například červenou barvu apod.

Nejvhodnější formou procvičování barev je vycházka do přírody. Od počátku se procvičují s barvou i odstíny barev. Jakmile se podaří vybudovat a upevnit reálné představy barev a jejich odstínů, lze přikročit k „cítění“ barev (41). (viz **Příloha č. 10**).

b, Modelování:

Modelování je technikou aktivizující, rozvíjí schopnost prostorového plastického vidění a cítění předmětů v prostoru, zlepšuje smysl pro proporcionalitu, cvičí tvarovou představivost a paměť a zvyšuje manuální zručnost.

Nejprve se modeluje podle názoru (podle předlohy), později se pouští do modelování představ. Od neživých věcí se přechází ke zvířecím figurám a lidské postavě. Ze začátku je vhodné modelovat lidskou postavu po částech, aby si dítě

uvědomilo proporcionalitu těla. Teprve později se může přistoupit vytvoření celé postavy (11).

Sortiment nabízených modelovacích a licích materiálů se stále rozšiřuje. Zvyšuje se nabídka modelovacích hmot na bázi polymeru. K licím materiálům využívaných v posledních letech patří parafín a další hmoty vhodné na výrobu svíček a materiály pro výrobu mýdel. Lze je barvit, doplňovat různými látkami a odlévat do forem.

Modelovat lze z různých odpadních materiálů plastových i kovových folií, z moduritu, z těsta, z papíru, lepenky, z vlhkého písku, také z přírodních materiálů např. z pilin, z mechu apod. (20).

Vliv práce s modelínou na jemnou motoriku:

Hnětení menšího množství hmoty posiluje svaly ruky, převážně flexory. Válení do plátů a do válečku vyžaduje extenzi prstů a dorziflexi zápěstí. Vlastní modelování je fyzicky nenáročné, provádí se jen malé pohybové exkurze. Nároky na jemnou motoriku prstů jsou větší.

Flexe palce se posiluje uštipováním hlíny v hrnčířství, opozici palce zase při rozevírání hlíny na kruhu, při vytváření otvoru do hrnce. Uchopování všeho druhu zlepšuje flexi prstů. Válením a vytáčením na kruhu se zvětšuje rozsah zápěstí a válením se zapojují i extenzory zápěstí.

Druhy modelovacích hmot a jejich využití (6,11):

Modurit - z moduritu lze zhotovovat korálky, figurky, reliéfy apod. Tvary se tvoří modelováním prsty, válením, vlačováním do forem, vykrajováním formičkami na těsto, stříháním.

Těsto (na vizovické pečivo) - z těsta se mohou vytvářet hnětením, válením a nastřiháváním figurky.

Pastelína - vytváření figurek

C, Kresba:

V kreslení jde hlavně o základní poučení dítěte o linii, čáře a tvaru. Je nutné, aby žáci byly schopni běžné věci denní potřeby, které jsou převážně prostorové - trojrozměrné, vědomě transponovat do dvojrozměrného zobrazení. Děje se tak na podkladě napodobování i spontaneity, která je dětem v tomto období vlastní (41).

Při výběru témat se využívá nejprve konkrétního názoru - nejlépe s přírodní tematikou. Pro žáky je přínosné kreslit „živě“ venku. Je dobré, když dítě může pozorovat v reále, ve skutečném prostředí a z více pohledů.

Od názoru pak vede cesta k výtvarným představám, děti kreslí ilustrační doprovod k pohádkám, bájím, pověstem apod. Představy již obsahují prvky obrazotvornosti a fantazie.

Zadání tématu předchází motivační rozhovor, kdy se vysvětluje praktické užití předmětů. Hovoří se o jejich tvaru, barvě, vkládá se motivační vyprávění, obrací se pozornost na předmět po částech i na předmět jako celek.

Při motivačním rozhovoru je vhodné zapojit soutěžní cvičení na diferenciaci vlastností. Učitel jmenuje jednotlivé vlastnosti předmětu a žáci hádají o jaký předmět se jedná (41).

Význam kresby (41,7,11):

Kreslení především napomáhá rozvíjet jemnou motoriku. Podporuje abdukcii palce při držení tužky nebo štětce, také posiluje addukci prstů pohyby při malování. Pohyby rukou v zápěstí zlepšují při malování flekci a radiální dukci zápěstí.

Kresba má také blahodárný vliv na rozvoj komunikace. Některé děti neumějí vyjádřit, co cítí. Jiné mají problémy v komunikaci (mají méně rozvinuté jazykové dovednosti, obtížněji navazují kontakt, jsou ostýchavé, úzkostné, nesdílné, uzavřené apod.) Pro ně je potom kresba neohrožující, nenátlakovou, osvobozující cestou ke kontaktu i ke komunikaci.

Při kreslení vyjadřuje dítě svojí fantazii, strachy, úzkosti, frustrace, touhy, emoce přání, potřeby, zlost, apod. Kresba tak umožňuje přiblížit se, nahlédnout do vnímání dítěte (41).

I.6.3. Obsah výtvarné výchovy na základní škole praktické a speciální

I.6.3.1. Obsah výtvarné výchovy na základní škole praktické

Cílem výtvarné výchovy na základní škole praktické je naučit se vyjadřovat své emoce a tím lépe chápat poslání uměleckého díla, vypěstovat vztah k tvorbě a ochraně životního prostředí, chápat výtvarné umění jako prostředek posílení mravnosti, utvářet vztah ke kulturnímu dědictví, uvědomovat si spojitosti mezi výtvarným uměním a vývojem lidské společnosti (39).

1. – 3. ročník:

a, Výtvarné osvojování skutečnosti směřuje k výchově estetického vnímání, představivosti a výtvarného myšlení. V tématických pracích a v zobrazování přírodních a uměleckých forem se postupně přechází k uvědomělejším výtvarným činnostem. Používají se náměty ze života dětí i dospělých, ilustrace ke známým pořekadlům, říkadlům, pohádkám, zobrazení přírodních i uměleckých forem i předmětů denní potřeby, vyhledávání a výtvarné dotváření přírodních materiálů na základě fantazie.

b, Dekorativní a prostorové práce spojené s experimentováním. Zaměřují se hlavně na výtvarný výraz. Cílem kreslení je rozvinutí grafického pohybu a pohybových představ, používání měkkého grafického materiálu (voskové a olejové pastely, suché pastely, křídly, měkké tužky apod.)

Malování klade za cíl naučit žáky základním dovednostem v práci se štětcem a barvami. Dále se zde provádí hry s barvou (rozpíjení, zapuštění), výrazové vlastnosti světlé a tmavé plochy.

Prostorové vytváření seznamuje žáky se základními vlastnostmi plastických materiálů, rozvíjí smysl pro prostor.

Dekoratивní práce rozvíjí smysl pro rytmus (rytmické řazení různých přírodních prvků, barevných ploch a tvarů, otisků do plastických materiálů, vystřihování, nalepování apod.).

c, Výtvarné umění a prostředí klade za cíl kultivovat estetické cítění žáků. Dále řeší úkoly ve vztahu k životnímu prostředí, zejména kultuře bydlení a odívání. Navazuje a rozvíjí vztah žáků k volnému umění, užité tvorbě, lidovému umění a k ochraně životního prostředí. Dále se zde děti seznamují s ukázkami ilustrací dětských knih., s prací s dětskou hračkou a loutkou apod.

4.- 6. ročník:

Obsah pracovního vyučování má stejné cíle a úkoly jako v 1. –3. ročníku. Doporučené techniky jsou zde kresba, malba, koláž, kombinované techniky, asambláž, aplikované grafické techniky, modelování z různých materiálů.

7. – 9. ročník:

Má stejné cíle a úkoly jako v předchozích ročnících, zvyšuje se náročnost. Doporučené techniky jsou kresba, malba, grafické a kombinované techniky, koláž asambláž, práce s fotografií, modelování, kreslené písmo (39).

I.6.3.2. Obsah výtvarné výchovy na základní škole speciální

Výtvarná výchova je v základní škole speciální obsahově spojena s pracovním vyučováním. Výtvarná výchova obecně zasahuje do všech tematických bloků programu (netýká se jen pracovní a výtvarné výchovy).

Více se realizuje ve specifických tematických celcích předmětu pracovní a výtvarná výchova. Obsah předmětu výtvarná výchova – viz kapitola I.5.6.2.

I.7. VÝUKOVÉ PROSTORY A PROSTORY PRO PRAKTICKÉ ČINNOSTI ŽÁKŮ

Ve speciálních školách je stanovena plocha na jednoho žáka v teoretických učebnách nejméně 2,3 m. Pro žáky se zdravotním postižením musí být ve speciálních školách a školských zařízeních zajištěny podmínky podle druhu jejich postižení, včetně bezbariérového prostředí. V učebnách musí být vytvořeny relaxační koutky s odpovídajícím vybavením.

V návaznosti na učebny pro praktické vyučování musí být k dispozici odvětraná šatna s úložnými skříňkami na pracovní oděv. Žáci by měli mít možnost odkládání občanského oděvu a mytí rukou. Je stanoveno 1 umyvadlo s tekoucí teplou vodou na pět žáků.

Všechny učebny škol a školských zařízení by měly být vybaveny nábytkem, který zohledňuje rozdílnou tělesnou výšku žáků. Pro žáky s těžším či kombinovaným zdravotním postižením se používají ortopedické vertikalizační školní lavice s možností polohování.

V zařízeních pro výchovu a vzdělávání musí být pro práci dětí zajištěny vyhovující mikroklimatické podmínky, vytápění a osvětlení. V učebnách, odborných pracovnách a

dalších místnostech určených k trvalému pobytu musí být vytápěním zajištěna teplota nejméně 20 až 22°C. Teplota povrchu podlahy nesmí klesnout pod 19°C. V letním období je nejvyšší přípustná teplota v učebnách 26°C. Provoz školy bývá zastaven, pokud teplota v učebnách klesne v jednom dni pod 16 °C. nebo tři dny po sobě klesne teplota pod 18°C.

V prostorách určených k trvalému pobytu žáků by mělo být zajištěno vyhovující denní osvětlení. V prostorách, kde žáci střídají krátkodobou činnost, lze použít sdruženého - záměrného současného osvětlení denním a doplňujícím umělým světlem během dne. Je to aktuální při potřebě odlišného rozložení světla a směru osvětlení, než poskytuje denní světlo (44,43).

I.8. PRACOVNÍ UPLATNĚNÍ OSOB S MENTÁLNÍ RETADACÍ

Jedinci s lehkou mentální retardací jsou většinou zcela schopni pracovat a žít samostatně bez pomoci druhých. Pokud potřebují pomoc nebo podporu, jsou pro ně vhodné služby chráněného zaměstnávání.

Chráněné pracoviště - nový zákon o zaměstnanosti vytváří podmínky pro širší zaměstnanost zdravotně postižených osob. Obsahuje povinnosti pro zaměstnavatele vytvářet vhodná pracovní místa, možnost provádění rehabilitace, zaměstnávání určitého procenta handicapovaných osob.

Chráněná pracoviště mohou mít různou podobu:

Chráněná dílna - je pracoviště, kde dospělí lidé s mentálním postižením pracují jako zaměstnanci na základě pracovní smlouvy, zpravidla na zkrácený pracovní úvazek. Jejich práce je strukturována tak, aby odpovídala jejich možnostem.. Provoz těchto

pracovišť je zpravidla ekonomicky nerentabilní, a proto je dotován z prostředku úřadu práce i z jiných zdrojů.

Podporované zaměstnávání - nabízí komplexní řešení pro klienta, kterému je nejen zprostředkováno vhodné zaměstnávání, ale i další služby (pracovní asistence, „job coaching“ atd.) tak, aby se dokázal úspěšně zapracovat, zvládal úskalí pracovněprávního vztahu a mohl si zaměstnání dlouhodobě udržet.

Ergoterapeutické dílny - jsou zřizovány v zařízeních ústavní péče v denních centrech a stacionářích. Provádí se zde řemeslná, výtvarná činnost apod. Zde nejde jen o terapeutické činnosti aktivity, ale i o jakousi nouzovou pracovní seberealizaci některých těžce handicapovaných osob, pro které jsou zatím jiné příležitosti pracovního uplatnění nedostupné.

Přechodná zaměstnání a tranzitní programy - jejich cílem je připravit klienty na budoucí trvalý pracovní poměr (naučit klienty zvládat pravidla pracovněprávního vztahu, osvojit si základní pracovní návyky a dovednosti, umět se na otevřeném trhu práce co nejlépe prosadit). Zaměstnavatelé poskytují klientovi možnost dočasně pracovat a získat kvalifikaci dobrého a spolehlivého pracovníka. (26,27,30).

II.CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY

Cílem práce je zmapovat podmínky pracovní výchovy v základních školách praktických a v základních školách speciálních a zjistit její význam při profesním začlenění dítěte s mentálním postižením.

Hypotéza:

Předpokládám, že realizace pracovní výchovy v základních školách speciálních a v základních školách praktických odpovídá speciálním vzdělávacím potřebám dětí navštěvujících tyto školy.

III.METODIKA

Data byla sbírána od začátku dubna do poloviny května 2007. Provedla jsem kvantitativní výzkum. Technikou sběru dat byl zvolen dotazník a řízený rozhovor. Dotazníky obsahovaly 18 otázek a řízený rozhovor 5 otázek. Formou dotazníku jsem oslovila celkem 82 respondentů a řízený rozhovor jsem provedla u 14 dotázaných. Celkem jsem dohromady navštívila 14 základních škol praktických i speciálních v rámci jihočeského kraje.

Dotazníky obsahovaly otevřené, polootevřené a uzavřené otázky. Prostřednictvím otázek jsem zjišťovala podmínky pro realizaci pracovní výchovy v základních školách praktických a v základních školách speciálních a dále vliv pracovní výchovy na budoucí profesní uplatnění dětí s mentální retardací. Tyto dotazníky byly určeny pro vyučující pracovního vyučování a výtvarné výchovy na základních školách praktických a speciálních.

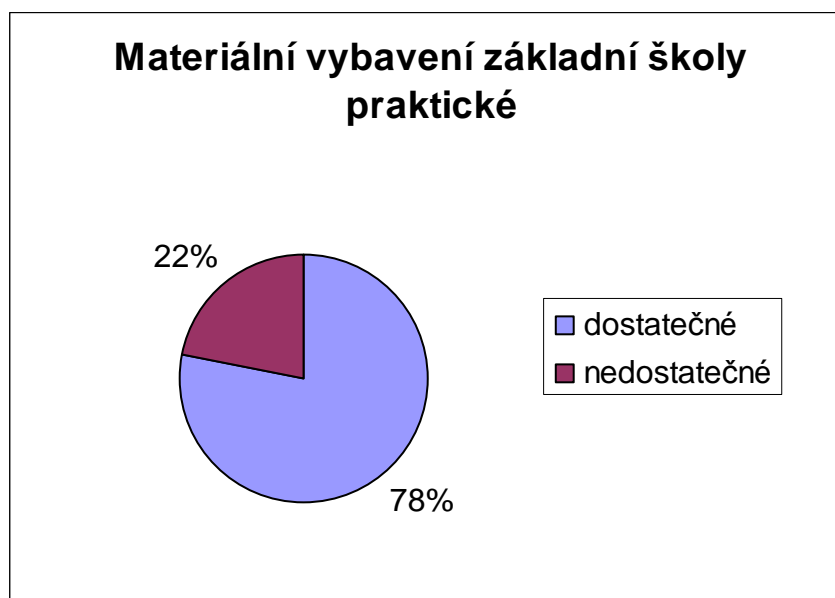
Řízený rozhovor byl proveden s řediteli výše zmíněných škol a obsahoval mnou vybrané otázky z dotazníku.

IV. VÝSLEDKY

IV.1. VÝSLEDKY ZÍSKANÉ Z DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH PRAKTICKÝCH A SPECIÁLNÍCH

IV.1.1. Výsledky získané z dotazníků určených pro základní školy praktické

V **první** otázce jsem se učitelů pracovního vyučování a výtvarné výchovy dotazovala, zda se domnívají, že materiální vybavení jejich školy určené na pracovní vyučování (materiální vybavení určené na pěstitelské práce, dílenské práce, práce v domácnosti) a výtvarnou výchovu je dostatečné.

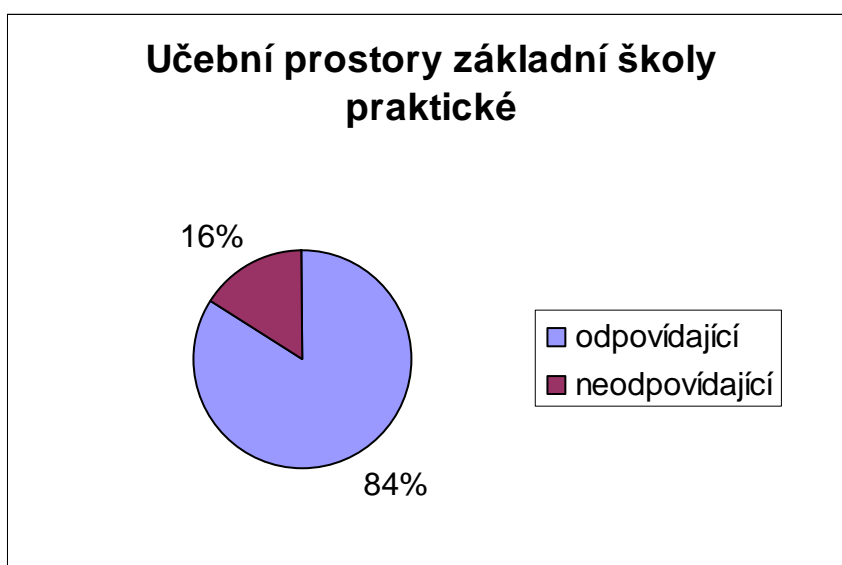
Gra
f
č.1

Souhrn: na tuto otázku odpovědělo 78 % respondentů kladně a 22 % respondentů se domnívá, že materiální vybavení jejich školy dostatečné není.

Učitele domnívající se, že materiální vybavení jejich školy dostatečné není, jsem v druhé otázce poprosila, aby uvedli, co je podle nich příčinou materiálního nedostatku jejich školy. Jako hlavní příčinu materiálního nedostatku jejich školy respondenti nejčastěji uváděli nedostatek finančních prostředků jejich školy na zakoupení potřebného materiálního vybavení.

Ve **druhé** otázce jsem se pedagogů dotazovala, zda výukové prostory určené na pracovní vyučování a výtvarnou výchovu jsou odpovídající.

Graf č. 2

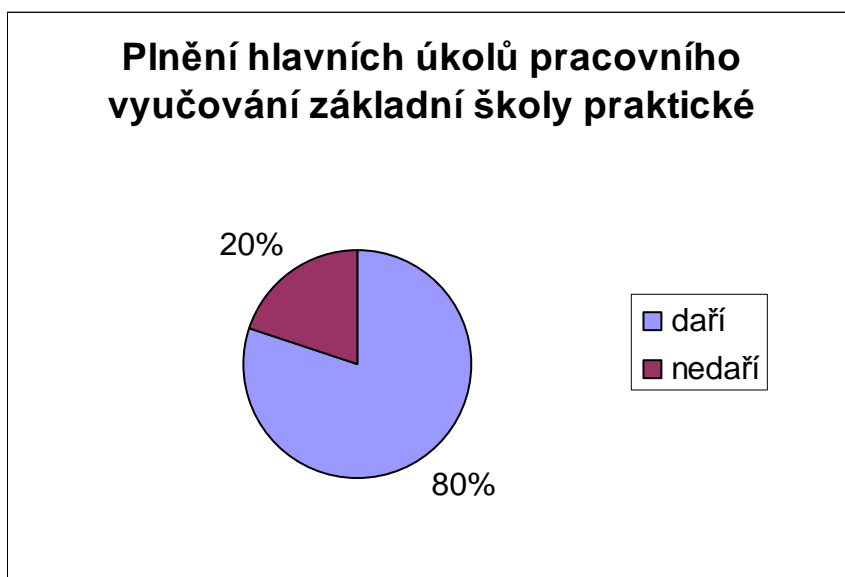
Souhrn: zjistila jsem, že 84 % respondentů se domnívá, že prostory určené pro výuku pracovní výchovy (prostory určené pro dílenské práce, pěstitelské práce, práce v domácnosti, prostory pro výuku výtvarné výchovy) jsou odpovídající. 16 % respondentů zhodnotilo výukové prostory jako neodpovídající.

Pedagogy domnívající se, že výukové prostory odpovídající nejsou, jsem požádala o odůvodnění jejich názoru.

Podle výpovědi některých z nich chybí jejich škole speciální dílna na kov, dále prostory jejich školní zahrady se nacházejí na neúrodné půdě.

Ve **třetí** otázce jsem se učitelů (pracovního vyučování a výtvarné výchovy) dotazovala, zda se podle nich jejich škole daří plnit hlavní úkoly pracovního vyučování (rozvoj motoriky, získání základních pracovních vědomostí, o materiálu, nástrojích, pracovních postupech, vytváření pracovních dovedností žáků a jejich ovlivnění ke správné volbě povolání a k plnému pracovnímu uplatnění).

Graf č. 3

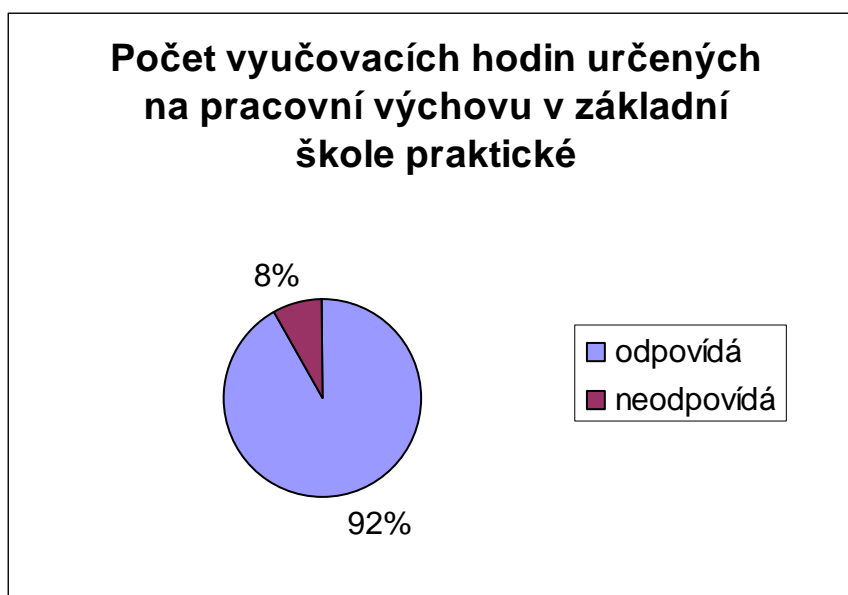

Souhrn: zjistila jsem, že 80 % učitelů se domnívá, že ano a 20 % učitelů zvolilo odpověď ne. Dále jsem učitele (kteří zvolili zápornou odpověď) žádala o uvedení příčiny nezdaru jejich školy při plnění hlavních úkolů pracovního vyučování.

Hlavním důvodem je podle většiny dotazovaných nesprávný vzor v rodině (rodiče jsou nezaměstnaní a nemají zájem si najít práci).

Ve čtvrté otázce jsem se respondentů ptala, zda počet vyučovacích hodin (týdně) určený na pracovní výchovu (na 1.- 2. stupni základní školy praktické) odpovídá speciálním vzdělávacím potřebám žáků.

Graf č. 4

Souhrn: v této otázce zvolilo odpověď ano 92 % respondentů a 8 % respondentů zvolilo odpověď ne. Pedagogy, kteří nesouhlasili s počtem vyučovacích hodin, jsem požádala, aby upřesnili k jaké konkrétní změně má v počtu vyučovacích hodin dojít, v jakém předmětu a na jakém stupni školy.

Podle výpovědi některých respondentů, by mělo dojít ke změně vyučovacích hodin v předmětu výtvarná výchova a to o zvýšení o jednu vyučovací hodinu na prvním i druhém stupni.

Dále podle většiny dotazovaných by mělo dojít ke zvýšení počtu vyučovacích hodin u pracovního vyučování na prvním stupni a to o jednu vyučovací hodinu, z důvodu možnosti relaxace žáků během vyučování.

V **páté** otázce jsem se respondentů ptala, zda mají možnost účastnit se dalšího speciálního vzdělávání týkajícího se pracovního vyučování a výtvarné výchovy.

Graf č. 5

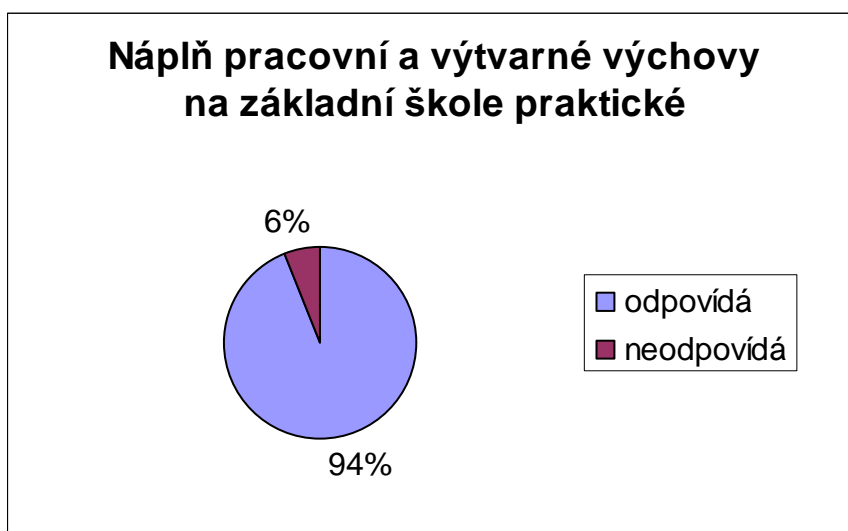
Souhrn: zjistila jsem, že 92 % respondentů má možnost zúčastnit se dalšího speciálního vzdělávání (týkajícího se pracovní a výtvarné výchovy). Malá část respondentů 8 % uvedla, že tuto možnost nemá.

Pedagogy, kteří mi sdělili, že se nemohou zúčastnit dalšího vzdělávání jsem požádala, z jakého důvodu jim to není umožněno. Podle většiny dotazovaných je to z důvodu, že

se semináře takto zaměřené nekonají, nebo se konají jen velmi málo. Z těchto důvodů se jich nemohou účastnit.

V šesté otázce jsem se respondentů dotazovala, zda náplň pracovní výchovy na jejich škole odpovídá speciálním vzdělávacím potřebám dětí.

Graf č. 6

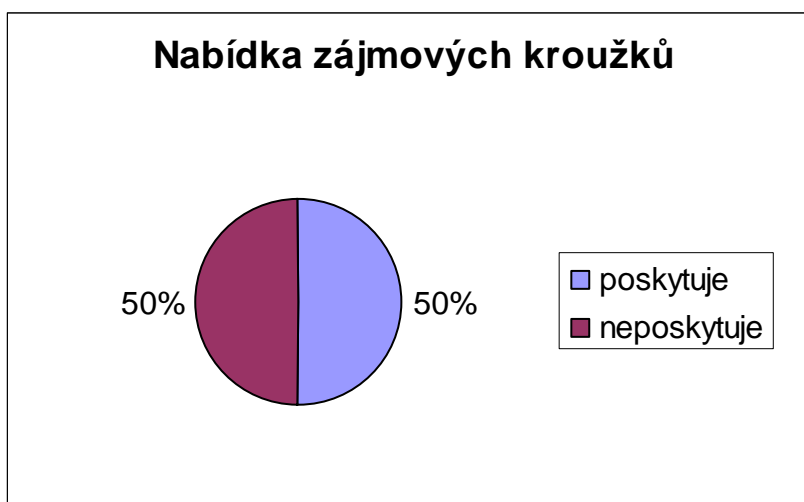
Souhrn: většina dotazovaných 94 % se domnívá, že ano. Zbytek dotazovaných 6 % se domnívá, že náplň pracovní výchovy neodpovídá speciálním vzdělávacím potřebám dětí.

Pedagogy domnívající se, že náplň pracovního vyučování a pracovní výchovy neodpovídá jejich potřebám, jsem poprosila o odůvodnění jejich názoru. Podle většiny z nich jsou kladené úkoly žáci schopni splnit jen s pomocí pedagogů.

V **sedmé** otázce mě zajímalo, zda školy (mnou navštívené) nabízí zájmové kroužky s aktivitami stejného či podobného zaměření jako je pracovní výchova.

Graf č. 7

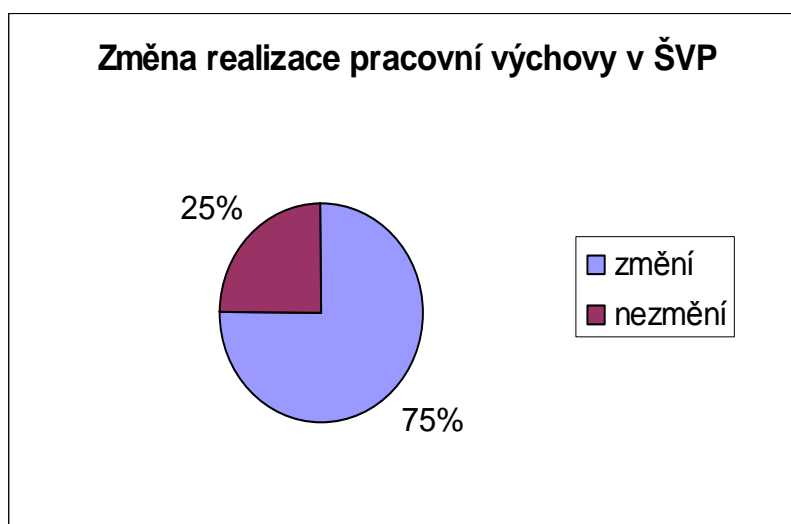
Souhrn: z této otázky jsem zjistila, že polovina škol tyto kroužky nabízí.

Respondenti, kteří mi sdělili, že jejich škola nabízí výše zmíněné kroužky, jsem poprosila o sdělení, o jaké typy kroužků jde.

Nejčastěji jejich školy nabízí kroužky vaření, keramické, výtvarné výchovy, ručních prací.

V **osmé** otázce jsem se učitelů ptala, zda v jejich školních vzdělávacích programech dojde ke změně způsobu realizace předmětů pracovního vyučování a výtvarná výchova.

Graf č. 8

Souhrn: z této otázky jsem zjistila, že tři čtvrtiny škol chce změnit učební program týkající se výše zmíněných předmětů od dosavadního učebního programu a zbytek škol ponechá učební program stejný.

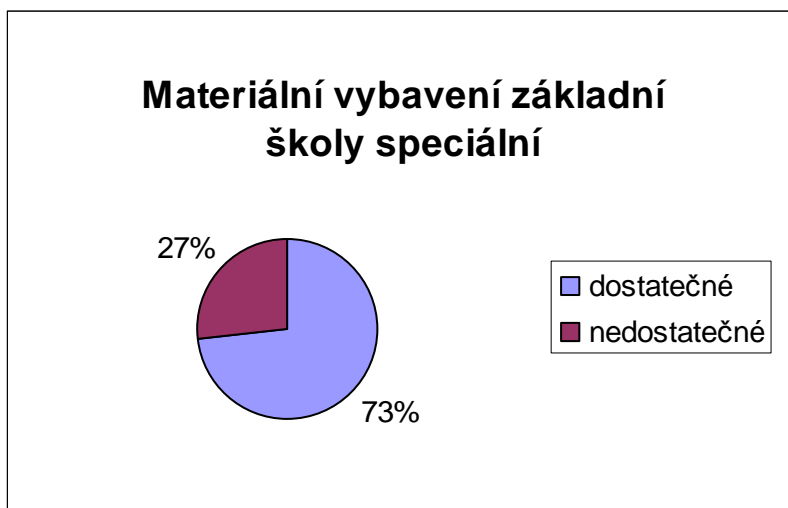
Pedagogy, kteří mi sdělili, že v jejich školních vzdělávacích programech dojde ke změnám v oblasti pracovního vyučování a výtvarné výchovy, jsem požádala o upřesnění, k jakým konkrétním změnám má dojít.

Většina respondentů mi sdělila, že dojde k větší provázanosti mezi jednotlivými předměty. Dále budou klást důraz na práci s počítačem během výuky předmětu pracovního vyučování. Některé školy se budou více věnovat profesní přípravě na druhém stupni školy. Jiné školy budou klást větší důraz na kreativitu žáků a rozšíří učební osnovy o průřezová témata.

IV.1.2 Výsledky získané z dotazníků určených pro základní školy speciální

V **první** otázce jsem se dotazujících ptala, zda si myslí, že materiální vybavení jejich školy určené na realizaci pracovní výchovy, je dostatečné.

Graf č. 9

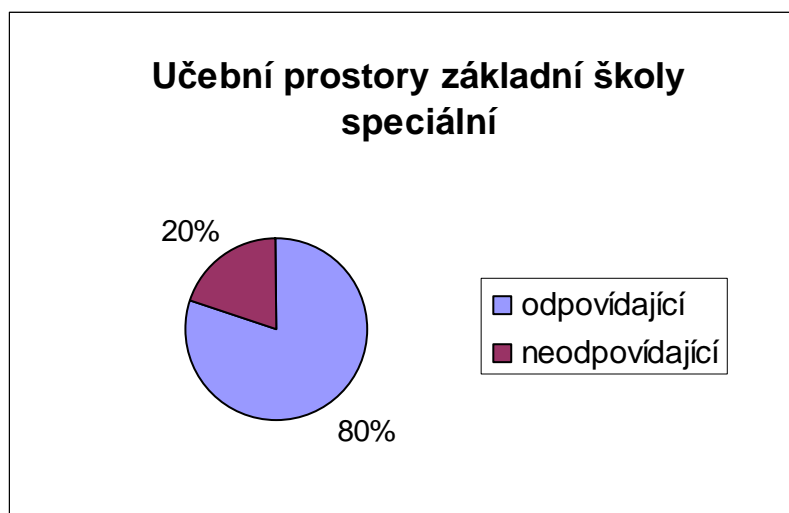

Souhrn: velká část respondentů 73 % se domnívá, že ano. Pouze 27 % respondentů nepovažuje materiální vybavení školy za dostatečné.

Po respondentech domnívajících se, že materiální vybavení jejich školy dostatečné není, jsem se dotazovala, co je podle nich příčinou tohoto nedostatku ,a v čem tyto nedostatky spatřují. Příčinou tohoto nedostatku je podle většiny z nich málo finančních prostředků na zakoupení materiálního vybavení, hlavně na zakoupení nového školního nábytku, který by odpovídal normám evropské unie. Nedostatky dále spatřují hlavně v chybění pracovních listů, výukových učenic určených na pracovní vyučování.

Ve **druhé** otázce mě zajímalo, zda vyučující pracovní a výtvarné výchovy považují prostory na výuku pracovního vyučování a výtvarné výchovy za odpovídající.

Graf č.10

Souhrn: z této otázky vyplynulo, že 80 % vyučujících hodnotí tyto prostory za odpovídající. Malá část respondentů 20 % se domnívá, že tyto prostory vyhovující nejsou.

Vyučující domnívající se, že výše zmíněné výukové prostory odpovídající nejsou, jsem poprosila, aby mi sdělili, v čem tyto nedostatky spatřují.

Někteří respondenti negativně hodnotili prostory kuchyňky, která je podle nich příliš malá. Jiní respondenti poukazovali na neodpovídající prostory pro dílenské práce.

Ve **třetí** otázce jsem se vyučujících dotazovala, zda se jejich škole daří plnit hlavní úkoly pracovního vyučování (rozvoj motoriky, získání základních pracovních dovedností o materiálu, nástrojích, pracovních postupech, vytváření pracovních dovedností žáků a jejich ovlivnění ke správné volbě povolání a k plnému pracovnímu uplatnění).

Graf č.11

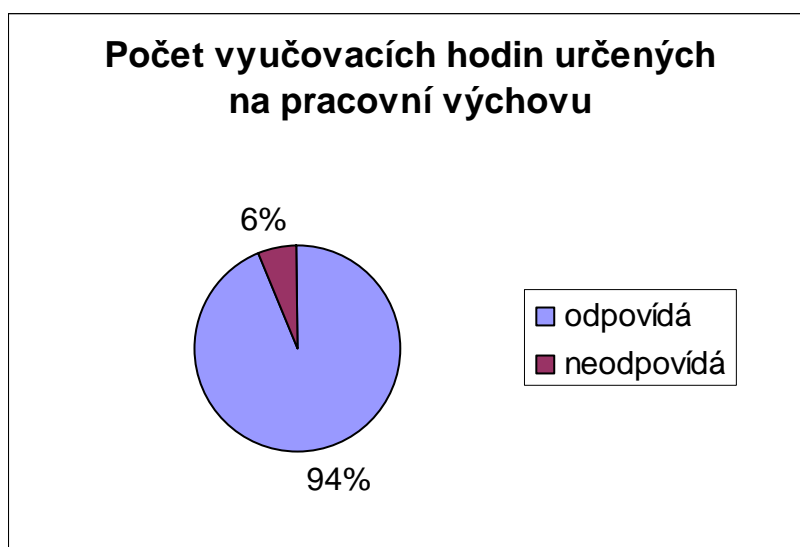

Souhrn: zjistila jsem, že 91 % dotázaných zvolilo kladnou odpověď. 9 % respondentů se domnívá, že se jejich škole nedaří plnit výše zmíněné úkoly.

Respondentů domnívajících se, že se jejich školy tyto úkoly nedaří plnit, jsem se dotazovala na příčinu tohoto nezdaru. Podle většiny z nich je hlavním důvodem tohoto nezdaru špatná spolupráce rodiny ze školou.

Ve **čtvrté** otázce mě zajímalo, zda počet vyučovacích hodin týdně určených na pracovní vyučování a výtvarnou výchovu odpovídá speciálním vzdělávacím potřebám žáků.

Graf č.12

Souhrn: velká část vyučujících 94 % považuje počet vyučovacích hodin určených na pracovní vyučování a výtvarnou výchovu za dostačující. Jen malá část vyučujících 6 % by počet vyučovacích hodin změnila.

Od vyučujících, kteří nesouhlasí s počtem vyučovacích hodin, jsem chtěla vědět, k jaké změně vyučovacích hodin by mělo přesně dojít a na jakém stupni školy. Nikdo z dotázaných neupřesnil, k jaké změně vyučovacích hodin by mělo dojít.

V **páté** otázce mě zajímalo, zda mají pedagogové vyučující pracovní vyučování a výtvarnou výchovu možnost zúčastnit se dalšího speciálního vzdělání týkajícího se pracovního vyučování a výtvarné výchovy.

Graf č.13

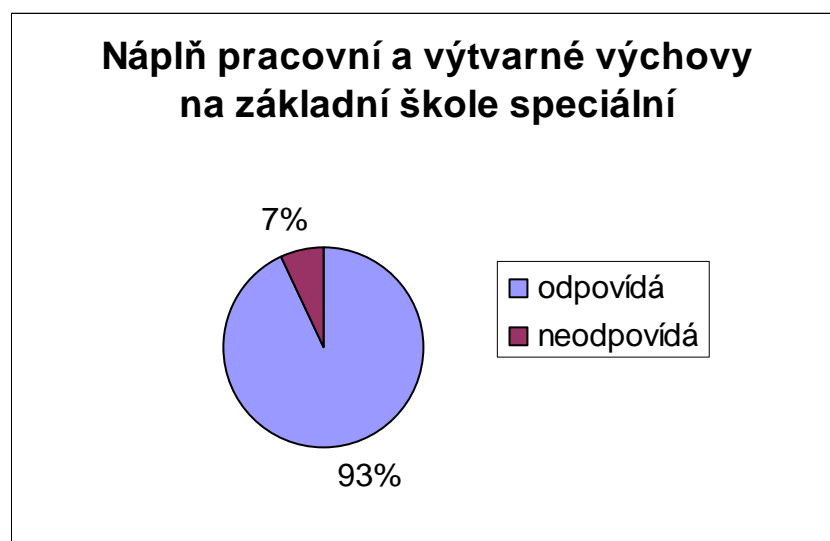
Souhrn: zjistila jsem, že 91 % dotazovaných má možnost dále se účastnit speciálního vzdělávání. 9 % dotázaných se domnívá, že tuto možnost nemá.

Pedagogů, kteří se domnívali, že se nemohou zúčastnit výše zmíněného dalšího vzdělávání, jsem se dotazovala na příčinu.

Většina z nich mi odpověděla, že semináře zaměřené na pracovní vyučování a výtvarnou výchovu se často nekonají.

V šesté otázce jsem se pedagogů dotazovala, zda podle nich náplň pracovního vyučování a výtvarné výchovy odpovídá speciálním vzdělávacím potřebám dětí.

Graf č.14

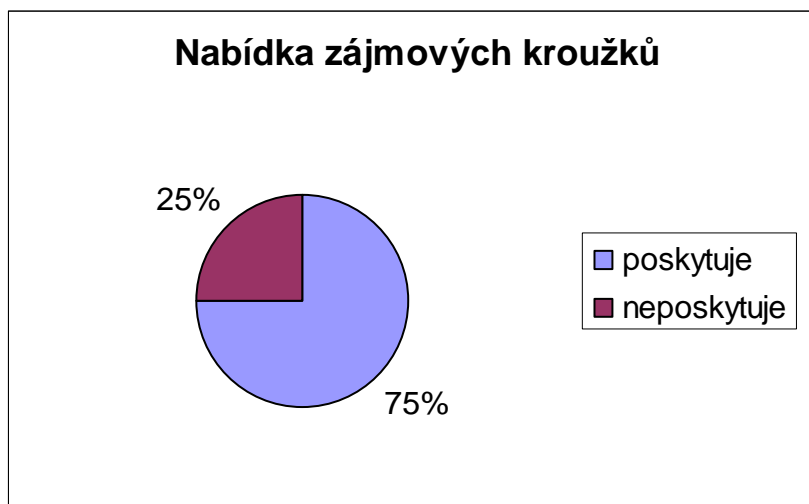
Souhrn: 93 % vyučujících se domnívá, že náplň pracovní a výtvarné výchovy odpovídá speciálním vzdělávacím potřebám dětí. Pouze 7 % vyučujících zastává opačný názor.

Pedagogy, domnívající se, že náplň pracovního vyučování neodpovídá jejich potřebám jsem požádala, z jakého důvodu zastávají tento názor. Podle většiny z nich, by lepší materiální vybavení a lepší učební prostory přispěly k lepším výsledkům ve vzdělávání dětí.

V **sedmé** otázce jsem se vyučujících dotazovala, zda jejich škola nabízí pro děti zájmové kroužky s aktivitami stejného nebo podobného zaměření jako je pracovní výchova.

Graf č. 15

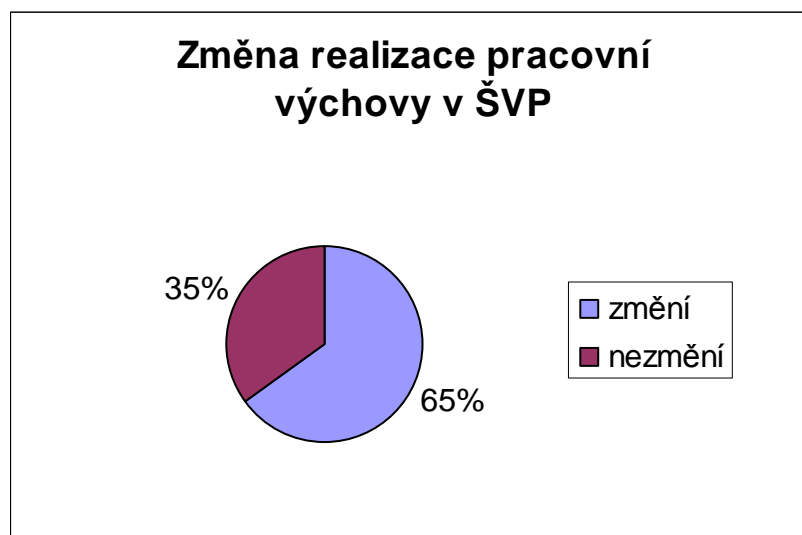

Souhrn: zjistila jsem, že tři čtvrtiny škol nabízí kroužky s těmito aktivitami.

Respondenty, kteří odpověděli, že jejich škola nabízí výše zmíněné aktivity, jsem poprosila o sdělení, o jaké kroužky přesně jde. Nejčastěji školy nabízejí kroužky keramiky, výtvarné výchovy, ručních prací.

V **osmé** otázce jsem se vyučujících dotazovala, zda se v jejich školním vzdělávacím programu bude lišit způsob realizace pracovní a výtvarné výchovy od způsobu realizace tohoto předmětu v dosavadním učebním programu.

Graf č. 16

Souhrn: u 65% škol dojde k výše zmíněným změnám.

Od pedagogů, kteří mi sdělili, že v jejich škole dojde k výše zmíněným změnám, jsem chtěla upřesnit, k jakým konkrétním změnám dojde.

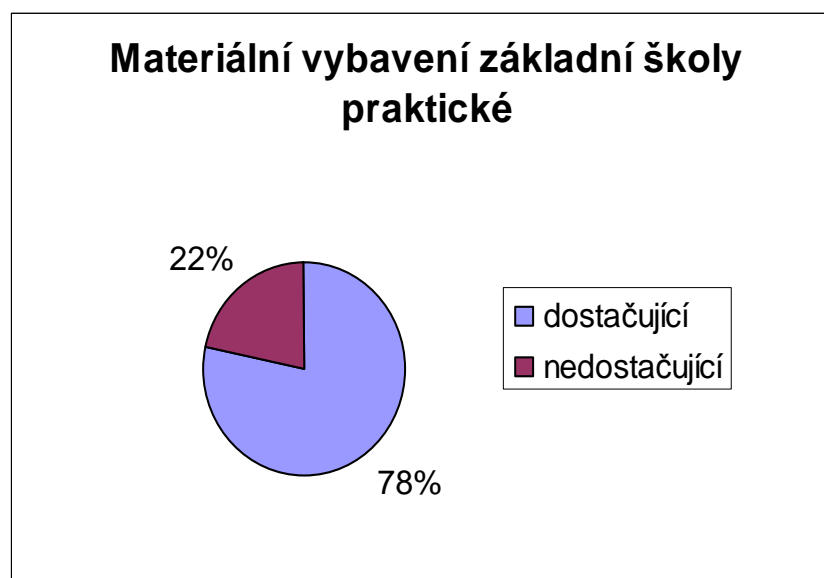
Většina z nich mi sdělila, že jejich škola se bude snažit žákům nabídnout kroužky zaměřené buď na pracovní vyučování nebo na výtvarnou výchovu. Někteří mi sdělili, že ještě přesně neví, k jakým konkrétním změnám v tomto vyučovacím předmětu dojde.

IV.2. VÝSLEDKY ZÍSKANÉ Z ŘÍZENÉHO ROZHOVORU S ŘEDITELI ŠKOL NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH PRAKTICKÝCH A SPECIÁLNÍCH

IV.2.1. Výsledky získané z řízených rozhovorů na základní škole praktické

Z **první** otázky jsem zjistila, že 78 % ředitelů základních škol praktických se domnívá, že materiální vybavení jejich škol je dostatečné. Pouze 22 % ředitelů škol zastává opačný názor.

Graf č.17

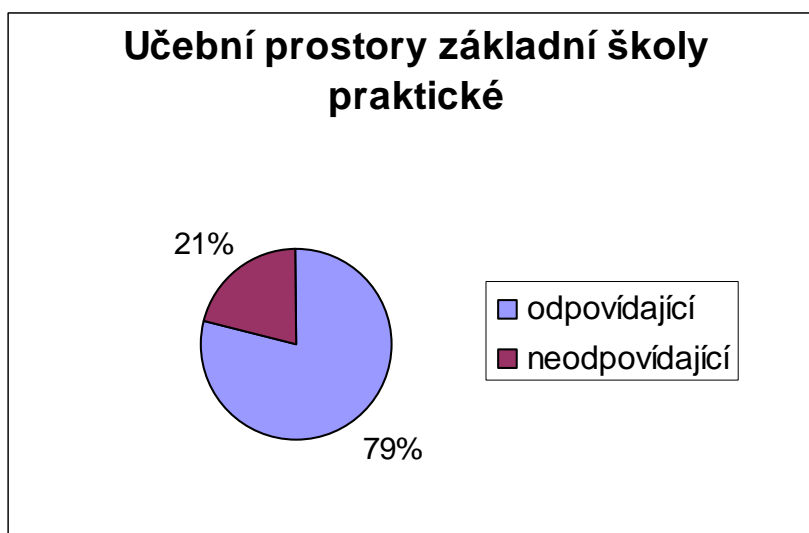

Ředitele škol domnívající se, že materiální vybavení školy dostatečné není, jsem požádala, aby mi sdělili, v čem tento nedostatek spočívá, a co je jeho příčinou.

Některé školy se domnívají, že na pracovní vyučování je nedostatek učebnic. Z těchto důvodů se jedna škola praktická zapojila do projektu SIPVZ-ICT a pracovní vyučování, kde se podílela na vytvoření učebnic a počítačových programů s výukovým materiálem pracovního vyučování. Ředitelé jiných škol negativně ohodnotili školní nábytek, který podle nich neodpovídá normám evropské unie.

Ve **druhé** otázce jsem se dotázaných ptala, zda podle nich výukové prostory určené na pracovní vyučování a výtvarnou výchovu jejich školy jsou dostačující. Velká část dotázaných 79 % se domnívá, že ano. Zbylá část dotázaných 21 % nehodnotí výukové prostory určené na pracovní vyučování a výtvarnou výchovu za odpovídající.

Graf č.18

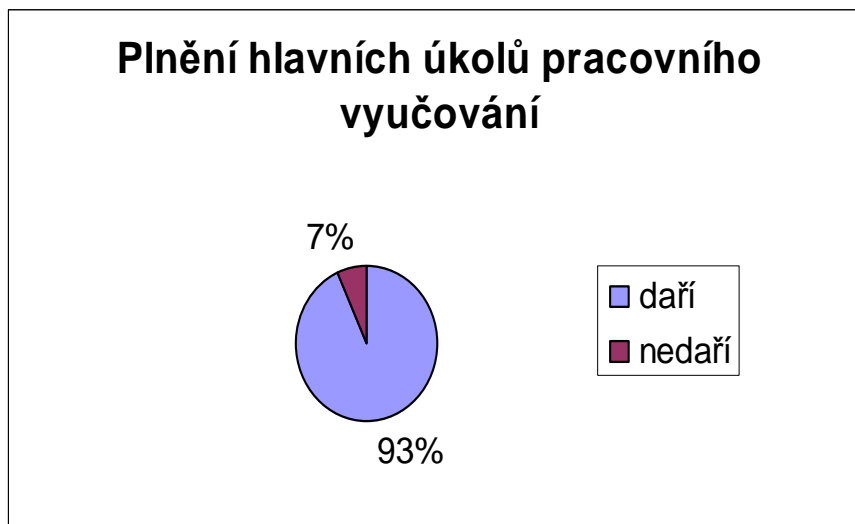
Ředitele škol hodnotící tyto výukové prostory za neodpovídající, jsem požádala o odůvodnění jejich názoru.

Podle některých z nich jsou nevyhovující prostory pro dílenské práce - chybí dílna na kov (nebyl dokončen projekt), nedostatek prostoru v učebně. V jiných školách nejsou vyhovující podmínky pro pěstitelské práce - nekvalitní půda na školní zahradě, chybí finance na nový skleník. Dále neodpovídající prostory v kuchyňce, která je podle nich příliš malá a neodpovídá kapacitě žáků přítomných při vyučovací hodině.

Ve **třetí** otázce mě zajímalo, zda se jejich škole daří plnit hlavní úkoly pracovního vyučování (rozvoj motoriky, získání základních pracovních vědomostí o materiálu, nástrojích, pracovních postupech, vytváření pracovních dovedností žáků a jejich ovlivnění ke správné volbě povolání a k plnému pracovnímu uplatnění) .

Podle většiny dotazovaných 93 % se to daří plnit. Malá část 7 % ředitelů zastává opačný názor.

Graf č.19

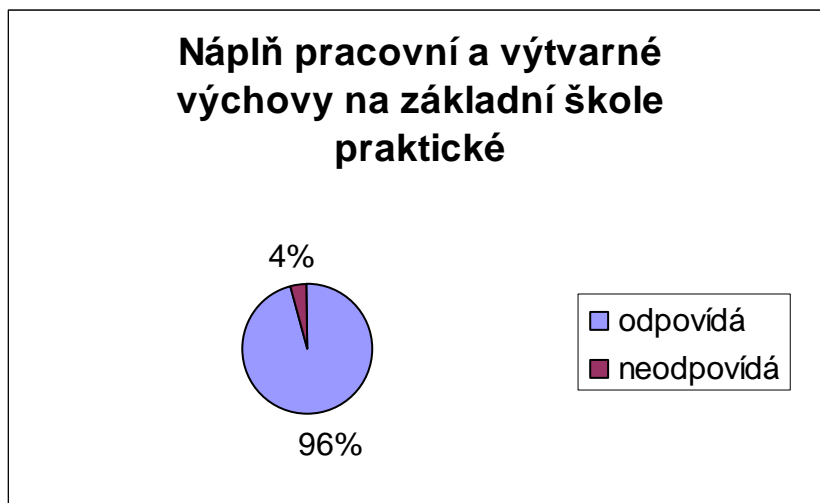

U ředitelů domnívajících se, že se jejich škole nedaří plnit hlavní úkoly pracovní výchovy mě zajímalo, co je podle nich příčinou tohoto nezdaru.

Podle některých z nich je to dané špatnou spoluprací rodiny se školou. Dále je to dáno špatným příkladem v rodině, kdy rodiče nepracují a nemají ani zájem si práci hledat. Podle některých výpovědí nedostatečné materiální vybavení školy také brání plnit výše zmíněné úkoly.

Ve **čtvrté** otázce mě zajímalo, zda podle nich náplň pracovního vyučování na 1.- 2. stupni odpovídá speciálním vzdělávacím potřebám dětí. Z této otázky vyplynulo, že 96 % se domnívá, že ano, 4 % dotázaných zaujímá opačný názor.

Graf č.20

Ředitelů škol zaujímajících názor, že náplň pracovního vyučování neodpovídá speciálním vzdělávacím potřebám dětí, jsem se dotazovala na odůvodnění.

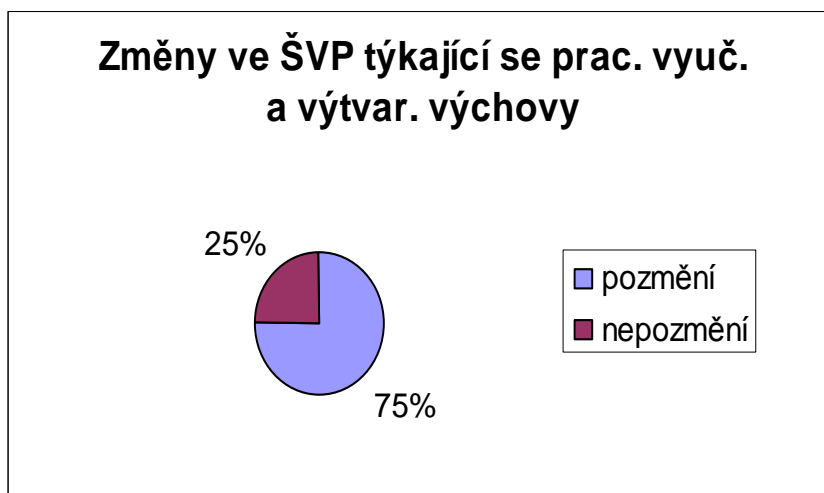
Podle většiny by lepší podmínky v materiálním vybavení školy přinesly větší kvalitu. Optimálnější výukové prostory by také přispěly k lepším podmínkám pro vzdělávání dětí.

V **páté** otázce jsem se dotazovaných ptala, zda v jejich školním vzdělávacím programu dojde ke změnám způsobu realizace výuky u předmětů pracovního vyučování a výtvarné výchovy.

Zjistila jsem, že 75 % ředitelů základní školy praktické chce pozměnit svůj školní vzdělávací program od dosavadního učebního programu. 25 % ředitelů ponechá školní vzdělávací program bez změny.

Graf č.21

Ředitelů škol, kteří chtějí provést změny ve výukových předmětech pracovního vyučování a výtvarné výchovy, jsem se dotazovala, k jakým změnám v těchto předmětech dojde.

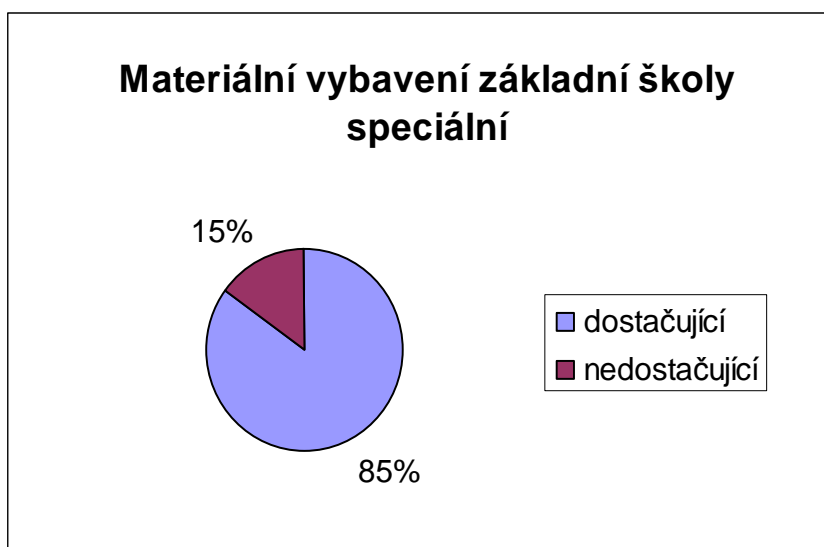
V oblasti pracovního vyučování a výtvarné výchovy by některé školy chtěly větší provázanost mezi jednotlivými předměty. Jiné školy by zase chtěly využít v těchto předmětech více výpočetní techniky. Dále jsem se setkala s názorem, že se školy budou více věnovat předprofesní přípravě a budou se snažit na škole zavést volitelný předmět s tematikou pracovního vyučování a výtvarné výchovy.

IV.2.2. Výsledky získané z řízených rozhovorů na základní škole speciální

V **první** otázce jsem se ředitelů dotazovala, zda materiální vybavení jejich školy určené na realizaci pracovní výchovy je dostatečné.

Z této otázky jsem zjistila, že 85 % hodnotí materiální vybavení jejich školy za dostatečné, pouze 15 % zhodnotilo materiální vybavení za nedostatečné.

Graf č.22

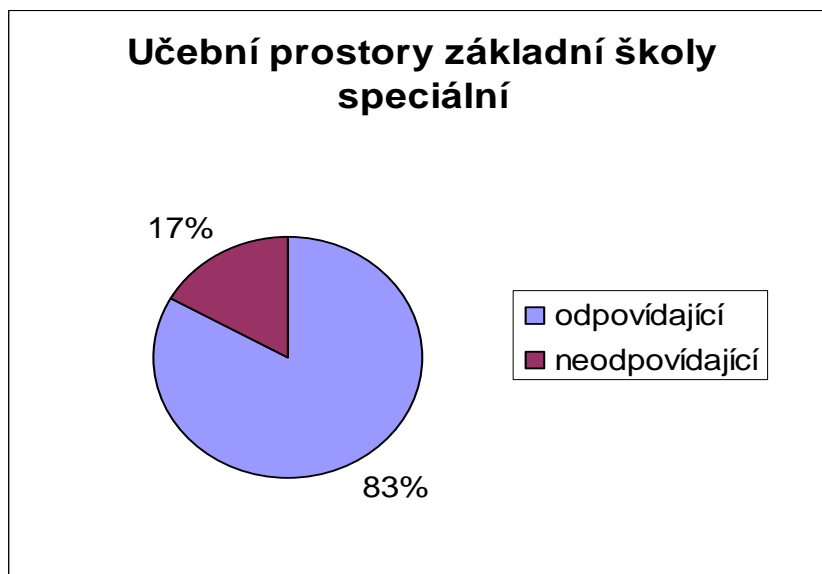
Ředitelů škol hodnotících negativně materiální vybavení jejich školy jsem se dotazovala, v čem spatřují tyto nedostatky a co je jejich příčinou.

Nedostatečné materiální vybavení tkví hlavně podle většiny z nich v nedostatku učebnic pro pracovní vyučování a v nedostatku názorných pomůcek a počítačových programů určených pracovnímu vyučování. Záleží podle nich pouze na aktivitě učitele, jaké pomůcky si sám obstará.

Ve **druhé** otázce jsem se ptala, zda výukové prostory určené na pracovní vyučování a výtvarnou výchovu jsou odpovídající.

Podle většiny z nich 83 % jsou tyto výukové prostory odpovídající. Pouze 17 % zastává opačný názor.

Graf č.23

Ředitelům škol, kteří zhodnotili výukové prostory určené na pracovní vyučování za neodpovídající, jsem položila otázku, jaké nedostatky v těchto výukových prostorech spatřují.

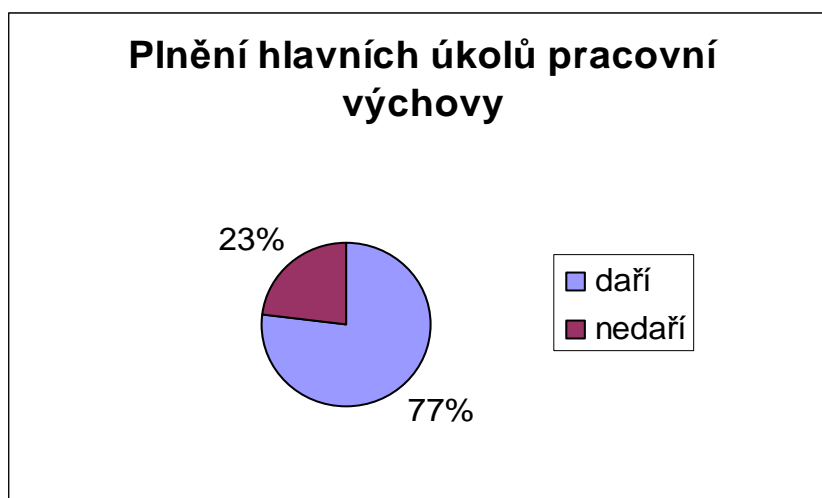
Někteří ředitelé škol mi sdělili, že v prostorách jejich školy není bezbariérový přístup a to jim komplikuje integrovat dítě s přidruženým tělesným postižením. V jiné škole zhodnotili negativně školní kuchyňku, která je podle nich příliš malá.

Ve **třetí** otázce jsem se ředitelů dotazovala, zda se jejich škole daří plnit hlavní úkoly pracovní výchovy (rozvoj motoriky, získání základních pracovních vědomostí o

materiálu, nástrojích, pracovních postupech, vytváření pracovních dovedností žáků a jejich ovlivnění ke správné volbě povolání a k pracovnímu uplatnění).

Z této otázky vyplynulo, že 77 % se domnívá, že ano, pouze 23 % zastává opačný názor.

Graf č.24

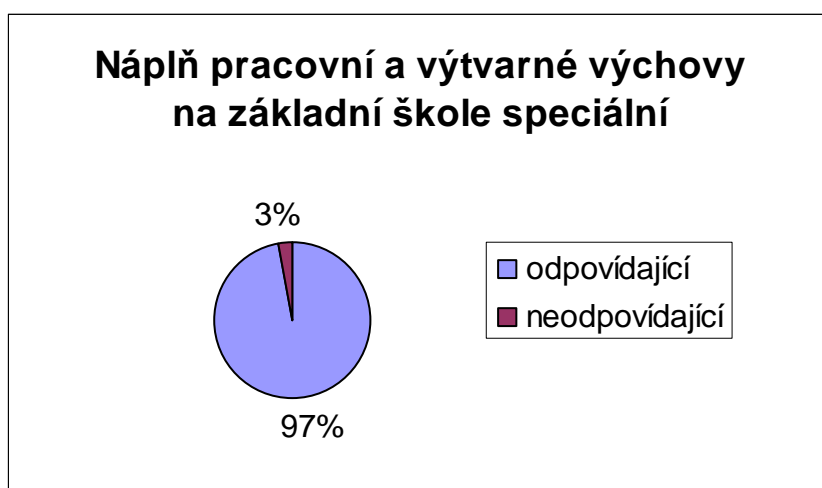
Od ředitelů domnívajících se, že jejich škola neplní hlavní úkoly pracovní výchovy jsem chtěla znát příčinu tohoto nezdaru.

Podle většiny z nich se některé děti navštěvující základní školu speciální nebudou moci z důvodu jejich handicapu vůbec zařadit do žádného pracovního procesu.

Ve **čtvrté** otázce mě zajímalo zda podle názoru ředitelů náplň pracovní a výtvarné výchovy odpovídá speciálním vzdělávacím potřebám dětí.

Zjistila jsem, že 97 % ředitelů škol zastává kladný názor, pouze 3 % zaujímalo opačný názor.

Graf č.25

Dotazovaných zaujímajících názor, že náplň pracovní výchovy neodpovídá speciálním vzdělávacím potřebám dětí, jsem se dotazovala, z jakých důvodů.

Podle většiny z nich děti nezvládají plnit úkoly samy, jsou pro ně příliš náročné. Pouze s pomocí jsou schopni splnit zadaný úkol.

V **páté** otázce jsem se ředitelů ptala, zda se jejich školní vzdělávací programu bude lišit od dosavadního učebního programu.

Z této otázky jsem zjistila, že 53 % ředitelů škol chce pozměnit školní vzdělávací program od dosavadního učebního program a 47 % ředitelů škol chce ponechat školní vzdělávací program bez změny..

Graf č.26

Ředitelů škol, kteří pozmění školní vzdělávací program od dosavadního učebního programu jsem se dotazovala, k jakým konkrétním změnám dojde v oblasti pracovní a výtvarné výchovy.

Většina z nich mi sdělila, že ještě téma školního vzdělávacího programu neprojednávají, nemohou mi tedy momentálně přesně říci, k jakým konkrétním změnám dojde.

V. DISKUZE

Pro zjištění podmínek realizace pracovní výchovy jsem se především zaměřila na zmapování kvality materiálního vybavení školy, kvality výukových prostorů a na kvalitu obsahu výuky pracovního vyučování a výtvarné výchovy.

Zajímala jsem se i o tvorbu školních vzdělávacích programů jednotlivých škol a sledovala jsem možné změny týkající se výuky pracovního vyučování a výtvarné výchovy. Na jednotlivých školách jsem se dále informovala o nabídce volnočasových aktivit zaměřených na pracovní výchovu a na možnost vyučujících zúčastnit se seminářů, které se tematicky váží k předmětům pracovního vyučování a výtvarné výchovy.

Dostatečné materiální vybavení školy podle mého názoru velmi přispívá ke zvýšení úrovně vyučovací hodiny. Zvláště maximální využití názorných pomůcek při výuce je u dětí s mentální retardací velmi důležitý.

Děti s mentální retardací se totiž potýkají s problémy v oblasti myšlení a paměti. Schopnost abstrakce a zobecňování v myšlení je minimální, nelze se u nich spoléhat ve větší míře na schopnost představivosti, na využívání minulé zkušenosti. Problémy v oblasti zapamatování spočívají v tom, že dítě si vše nové osvojuje velmi pomalu, převládá u něj paměť mechanická. Tyto děti si zpravidla lépe zapamatují vnější znaky předmětů a jevů v jejich náhodných spojeních a nejsou schopny si zapamatovat vnitřní logické souvislosti. Z těchto důvodů jsou na učitele vyučující děti s mentální retardací kladeny vyšší nároky na přípravu vyučovací hodiny.

K tomu, aby si dítě s mentální retardací lépe osvojilo učební látku, je zapotřebí mu poskytnout při výuce co nejvíce podnětů, které by mohlo vnímat multisenzoricky. To znamená využít při výuce co nejvíce pomůcek (přehledné tabulky, schémata, obrázky, učebnice, výukové listy, videoukázky s probíranou problematikou apod.), které dítěti usnadní zapamatovat si a osvojit probíranou učební látku.

Při zjišťování kvality materiálního vybavení jednotlivých škol jsem dospěla k názoru, že většina učitelů a ředitelů škol hodnotí materiální vybavení jejich školy za

dostačující. Jen malá část respondentů zastávala opačný názor. Některé školy nebyly spokojeny se školním nábytkem. Podle nich nevyhovuje hygienickým předpisům a je potřeba postupně vyměnit školní lavice a židle za výškově stavitelné. Jiné školy se zase potýkaly s nedostatkem učebnic a pomůcek. V této souvislosti je zarážející, že pouze malá část respondentů poukázala na nedostatek těchto výukových pomůcek. U předmětu pracovního vyučování nejsou žákům k dispozici učebnice, pracovní listy. Chybějící výukové podklady mohou u žáků vést k nedostatečnému pochopení probírané látky. Záleží tedy na osobní aktivitě vyučujícího, jaké podklady si pro výuku zajistí či nezajistí sám.

Jedna základní škola praktická v Českých Budějovicích se zapojila do projektu SIPVZ ICT a pracovní vyučování, aby přispěla ke zlepšení výuky pracovního vyučování.

Tento projekt je podle mého názoru velkým přínosem pro zlepšení úrovně této výuky. Z těchto důvodů bych se nyní v krátkosti zmínila o jeho smyslu.

Projekt klade důraz na vytvoření podmínek pro využití informačních a komunikačních technologií ve výuce pracovního vyučování. Díky novému technickému vybavení a dalšímu odbornému vzdělávání, který byl pedagogům poskytnut v rámci realizace státní informační politiky ve vzdělání, je učitelům umožněno vytvořit si vlastní učební pomůcky podle jejich představ a potřeb.

V rámci projektu byla pro žáky vytvořena učebnice pracovního vyučování zaměřená na dílenská práce, která je pro žáky přehlednou, jednoduchou a názornou pomůckou pro doplnění výkladu učitele a zopakování probírané látky. Tato učebnice je rozdělena do osmi částí. Část byla převedena i do podoby webových stránek a pomocí hypertextových odkazů tak žáci mohou snáze pochopit a procvičit si vztahy mezi různými materiály a lépe si osvojit pracovní postupy. Dále si žáci procvičí práci s počítačem, což je podle mého názoru jistě přínosem, zvláště v dnešní době, kdy je alespoň minimální znalost výpočetní techniky k dalšímu profesnímu uplatnění nezbytná.

Dále byly díky tomuto projektu vytvořeny pracovní sešity a listy, databáze pracovních námětů, názorné učební pomůcky (přehledné tabulky, kartičky, schémata, obrazy, pexesa apod.).

Přibližně devadesát pracovních listů obsahuje přehled použitých materiálů, nářadí a pracovních postupů. U každého výrobku je k dispozici fotografie, někdy názorné schéma popisu nebo technický výkres s poznámkami.

Pomocí digitální videokamery pořízené z dotací na projekty byly vytvořeny videokazety s krátkými filmy zaměřené na práci se dřevem. Zmíněné výukové podklady pomohou dětem lépe si učební látku osvojit.

Pro účely propagace tohoto projektu je vytvořen potisk disku CD Rom, který bude předáván zájemcům na seminářích informačního centra SIPVZ. Zástupci jiných škol mají tedy při účasti na semináři možnost inspirovat se tímto projektem a podílet se na obohacení výuky pracovního vyučování i v jejich škole.

Dalším příkladem, který dokládá snahu samotných vyučujících o zkvalitnění výuky, je způsob výuky pracovního vyučování podle jednoho pedagoga, který vyučuje pracovní vyučování na základní škole praktické, a své nápady zlepšující kvalitu výuky zveřejnil na internetových stránkách. Tento vyučující vychází z poznatků ruského speciálního pedagoga Pinského.

Pedagog díky svému osobnímu nasazení přispěl ke zkvalitnění své výuky pracovního vyučování využíváním takzvaných instruktážních grafických a verbalizovaných kartiček Tyto kartičky jsou vytvořeny z tabulek, kde jsou popsány jednotlivé kroky pracovního postupu. Tyto kroky se vystříhnou a žák z nich musí sestavit správný pracovní postup. Na některých kartičkách jsou zase například různá pracovní nářadí a žák musí vybrat pouze ty, které jsou využitelné při realizaci určitého výrobku.

Tento styl práce zjednoduší jak práci učitele (nemusí stále radit a pomáhat žákům), tak pomůže žákům lépe si osvojit pracovní postupy, což je velkým přínosem pro přípravu na budoucí povolání.

Při výzkumu mě dále zajímal názor vyučujících na zhodnocení vyučovacích prostorů určených na pracovní vyučování a výtvarnou výchovu. Optimální vyučovací prostory, které by měly být dostatečně prostorné s optimálním osvětlením a teplotou, mají totiž také vliv na kvalitu vyučovací hodiny.

Opět jsem se zde setkala s převahou kladného hodnocení výukových prostorů jednotlivých škol. Našly se ale opět školy, které nehodnotí prostory školy za optimální.

Některé školy spatřovaly nedostatky v prostorách kuchyňky, která je podle nich příliš malá a tím pádem neodpovídá kapacitě žáků přítomných při vyučovací hodině. Jiné školy zase hodnotily negativně dílny z důvodu neadekvátních prostorů pro výuku.

Pro odstranění těchto nedostatků by bylo zapotřebí rekonstrukce vnitřních prostorů školy. Podle mého názoru by také mělo dojít k odstranění bariér, které komplikují integraci žáků s přidruženým tělesným postižením. Tato rekonstrukce je ale zatím pro většinu škol potýkajících se s těmito problémy finančně neúnosná.

Dále jsem se v některých školách setkala s negativní kritikou týkající se prostorů školní zahrady. Na jedné škole se potýkali s problémem, že jejich školní zahrada je položena na pozemku s nekvalitní, neúrodnou půdou. Kritika se týkala i starého skleníku, který už nevyhovuje požadavkům školy.

Většina oslovených škol nechová drobná domácí zvířata z důvodu větších nároků na péči.

Podle dosavadního vzdělávacího programu zvláštní školy a vzdělávacího programu pro pomocné školy není povinností škol tato zvířata chovat. Každopádně to ale může pozitivně ovlivnit výuku pracovního vyučování. Tento nedostatek by se dal částečně kompenzovat formou exkurzí na farmách u regionálních soukromých zemědělců.

Kvalita pracovního vyučování a výtvarné výchovy je dána také odpovídající náplní těchto výukových předmětů. Podle většiny dotazovaných náplň pracovního vyučování a výtvarné výchovy odpovídá speciálně vzdělávacím potřebám jejich žáků. Jen malá část dotazovaných zhodnotila náplň těchto předmětů jako neodpovídající.

Podle mého názoru jsou jednou z možností jak zkvalitnit náplň těchto vyučovacích předmětů školou vytvořené ŠVP, podle kterých budou školy mít povinnost následující školní rok vyučovat. Domnívám se, že je to pro školy velkým přínosem. Mají totiž

šanci přizpůsobit a ovlivnit výuku tak, aby odpovídala podmínkám a možnostem jejich školy a potřebám jejich žáků. Škola bude brát při vzdělávání žáků i ohled na podmínky regionu a na zdejší poptávku trhu práce.

Učitelé mají díky svým učebním programům větší prostor pro uplatnění svých zkušeností a tím mohou přispět ke zkvalitnění vyučovacích předmětů.

Na druhou stranu se domnívám, že tvorba ŠVP může přinést školám i řadu problémů, což může mít vliv i na pracovní vyučování a výtvarnou výchovu. Vytváření ŠVP je totiž záležitostí zcela novou a školy s jejich vytvářením nemají žádné zkušenosti a to může zprvu přinést obtíže.

Ze začátku se mohou školy setkat s tím, že bude omezené množství materiálů, škol i institucí, na které se školy mohou obracet o radu.

Domnívám se, že i přechod dítěte na jinou školu může přinášet určité problémy. Ačkoliv podle informací, které jsem získala v manuálu pro tvorbu ŠVP, to zásadní problém není. Ani dnes totiž nejsou vzdělávací programy shodné. Dokonce prý pro žáka může být školní vzdělávací program příznivější, protože dosažení očekávaných výstupů se nemusí dít na základě stejného učiva, ale bude směřovat k shodným postupům, způsobům uvažování, rozhodování, řešení problémů.

Většina škol, které jsem navštívila, bude vytvářet ŠVP, který se bude lišit od dosavadního učebního programu. Bohužel v době, kdy jsem výzkum prováděla, školy neměly ještě vytvořený svůj ŠVP. Pouze mi bylo sděleno, k jakým změnám přibližně dojde při výuce pracovního vyučování a výtvarné výchovy. Většina škol se shodla na tom, že dojde k větší provázanosti mezi jednotlivými předměty.

Některé školy chtějí více uplatnit při výuce pracovního vyučování a výtvarné výchovy počítačové techniky. Jiné školy se budou v předmětu pracovního vyučování více věnovat problematice profesní přípravy a poskytnou žákům více exkurzí.

Dále v některých školách obsah pracovního vyučování pro chlapce a dívky bude téměř shodný a při hodinách se bude klást větší důraz na kreativitu žáků.

Pozitivním zjištěním pro mě bylo, že velká část respondentů zaujímá názor, že se jejich škole daří plnit hlavní úkoly pracovního vyučování (rozvoj motoriky, získání základních vědomostí o materiálu, nástrojích, pracovních postupech, vytváření

pracovních dovedností žáků a jejich ovlivnění ke správné volbě povolání a k pracovnímu uplatnění).

Díky kvalitní výuce pracovní výchovy má žák větší přehled o náplni práce jednotlivých profesí a to mu může pomoci při volbě svého povolání. Dále bude mít díky osvojeným pracovním schopnostem vyšší šanci pracovního uplatnění a pomůže mu to dále k jeho lepšímu osamostatnění, což má pozitivní vliv i na jeho psychiku.

Během mého výzkumu jsem se setkala s následujícím problémem. Dle výpovědí některých vyučujících pracovního vyučování a výtvarné výchovy se nepořádá mnoho seminářů zaměřených na výše zmíněné předměty. Podle mého názoru by jistě podobné semináře přispěly ke zkvalitnění vzdělání těchto vyučujících.

Některé školy nemohou dětem poskytnout volné vyučovací předměty různorodého zaměření. Tyto aktivity jsou obvykle v odpoledních hodinách a mnoho žáků dojíždějících z okolních vesnic by se jich z důvodu závislosti na dopravě nemohlo zúčastnit.

Kroužek zaměřený na podobné aktivity by u dítěte mohl více rozvíjet jeho motoriku a pracovní dovednosti. Řešení lepšího místního autobusového spojení je ale komplikované.

Na závěr mé diskuse bych chtěla shrnout, že i přes výše zmíněné nedostatky v oblasti pracovní výchovy, je podle výpovědi většiny vyučujících a ředitelů škol hodnocení realizace pracovní výchovy spíše kladné.

VI. ZÁVĚR

Význam pracovní výchovy je podle mého názoru na základní škole praktické a speciální nezastupitelný.

Díky pracovní a výtvarné výchově dochází ke zlepšení jemné motoriky. Pracovní vyučování děti seznámí s pracemi dílenskými, pěstitelskými a pracemi v domácnosti, což jsou dovednosti, které děti mohou uplatnit v budoucím životě. Děti díky těmto dovednostem mají vyšší šance uplatnit se buď na volném trhu práce nebo v chráněných a ergoterapeutických dílnách.

Dále jim to pomůže k lepšímu osamostatnění v životě. Tyto výše zmíněné přínosy pracovní výchovy pomáhají také u jedince s mentální retardací saturovat potřebu seberealizace.

Podle mého názoru úroveň výuky pracovního vyučování a výtvarné výchovy spočívá převážně v kvalitním obsahu a odpovídajícímu počtu vyučovacích hodin pracovního vyučování a výtvarné výchovy, v dobrém materiálním vybavení školy a vhodným výukovým prostorům.

Převahou kladného hodnocení výše zmíněných atributů se potvrdila moje hypotéza „Realizace pracovní výchovy odpovídá speciálním vzdělávacím potřebám dětí z mentální retardací.“

Kvalitu vyučovacích hodin může zvýšit i vyučující pracovního vyučování a výtvarné výchovy svými podnětnými nápady a láskyplným přístupem k dětem.

Potvrzení mé hypotézy je z hlediska pozitivních přínosů pracovní výchovy v budoucím životě dětí příjemným zjištěním, přesto si myslím, že by se dala kvalita pracovního vyučování ještě zvýšit.

Během výzkumu jsem odhalila, že žáci nemají k dispozici učebnice a pracovní listy. Myslím si, že vhodná učebnice pracovního vyučování by byla jistě přínosem jak pro děti tak i dobrou inspirací pro jejich vyučující.

Bylo by zapotřebí provést také v některých školách rekonstrukci výukových prostorů, které by odpovídaly počtu žáků ve třídě. Dále by některé školy měly nabídnout žákům kroužky se zaměřením na pracovní vyučování a výtvarnou výchovu.

Ve školním roce 2007/2008 budou základní školy praktické moci vyučovat podle vlastně vytvořených školních vzdělávacích programů. Mají tedy více možností přizpůsobit vyučovací hodiny podle svých představ. Možná to je pozitivní změna v oblasti vzdělávání, ale to se může potvrdit až v budoucnu.

Domnívám se, že šetření podnítilo řadu pedagogů k zamyšlení se nad důležitostí pracovní výchovy u mentálně retardovaných jedinců a může to zvýšit i jejich osobní aktivitu při přípravě hodiny. Dále může dojít i k pozitivním změnám ve způsobu realizace pracovního vyučování a výtvarné výchovy v nových školních vzdělávacích programech.

Moje diplomová práce může také posloužit jako studijní materiál studentům při zpracování bakalářských a diplomových prací.

VII. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BEDNÁŘOVÁ, J.- ŠMARDOVÁ, V. Rozvoj grafomotoriky. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2006. 79s. ISBN 80-251-0977-1.
2. CAMPBELL, J. Techniky arteterapie. 2. vyd. Praha: Portál, 2002. 78s. ISBN 80-7178-428-1.
3. DRBOUT, S.- FANTURA, J. Dílenské práce. Náměty pro učitele 7.- 9. roč. 1. vyd. Praha: Parta, 1998. 98s. ISBN 80-85989-39-5.
4. DYTRTOVÁ, R.- VODÁKOVÁ, J. Praktické činnosti I. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 1999. 102s. ISBN 80-86039-89-1.
5. GRISEWOOD, S. Vyrábíme šperky. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2003. 40s. ISBN 80-251-01-149-5.
6. HADRBALA, I. Léčba prací. 3. vyd. Brno: Institut pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků, 1987. 196s.
7. HLADÍLEK, M.- KLÍMA, A. Příspěvky k problematice speciální výtvarné výchovy - arteterapie mentálně retardovaných. 1. vyd. Pelhřimov: SPMP, 1997. 71s.
8. HONZÍKOVÁ, J.- KIMMEROVÁ, J. Textilní techniky. 1. vyd. Plzeň: Pedagogické centrum, 2000. 82s. ISBN 80-7020-065-0.
9. HONZÍKOVÁ, J. - MICHÁLKOVÁ, L. Praktické činnosti II. 1. vyd. Praha: Karlova univerzita v Praze - Pedagogická fakulta, 2000. 105s. ISBN 80-7290-003-X.
10. CHODURA, V. Psychiatrie. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zdravotně sociální fakulta, 1999. 80s. ISBN 80-7040-365-9.
11. JANIŠOVÁ, K. Ergoterapie ruky - bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci - Fakulta tělesné kultury, 2003. 59s.
12. KIPP, A. Barevná přáníčka. Ostrava: Anagram, 2005. 32s.
13. KOCIÁNOVÁ, L. Praktické činnosti pro 1.- 5. ročník základních škol. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1997. 102s. ISBN 80-7168-441-4.

14. KOHLOVÁ, M. 200 výtvarných činností. 3. vyd. Praha: Portál, 2003. 27s. ISBN 80-7178-765-5.
15. KŘÍŽ, J. Duševní poruchy a poruchy chování mladistvých. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zdravotně sociální fakulta, 2000. 155s. ISBN 80-7040-386-1.
16. Lažek, Aleš. Leporelo z plastu. Pracovní výchova mentálně deficitní mládeže. (online) <http://www.alazek.wz.cz/namety/leporelo.html> [13.5.2007].
17. Lázek, Aleš. Závěsné krmítko. Pracovní výchova mentálně deficitní mládeže. (online) <http://www.alazek.wz.cz/namety/zavesnekrmitko.html> [13.5.2007].
18. LECHTA, V. Symptomatické poruchy řeči u dětí. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 192s. ISBN 80-7178-572-5.
19. LEJSKA, M. Poruchy verbální komunikace a foniatrie. 1. vyd. Brno: Paido 2003. 152s. ISBN 80-7315-038-7.
20. LIEBMANN, M. Skupinová arteterapie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 280 s. ISBN 80-7178-864-3.
21. MATĚJČEK, Z. Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí. 3. vyd. Jinočany: H&H, 2001. 147s. ISBN 80-86022-97-7.
22. MOŠNA, F. Praktické činnosti pro 6.- 9. ročník základních škol. Práce s technickými materiály. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1997. 103s. ISBN 80-7168-468-6.
23. PATŘIČNÝ, M. Pracujeme se dřevem. 3. vyd. Praha: Grada, 2004. 106s. ISBN 80-247-1090-0.
24. PATŘIČNÝ, M. Pracujeme se dřevem. Jak porozumět dřevu. 2. vyd. Praha: Grada, 1999. 87s. ISBN 80-7169-849-2.
25. PETROVÁ, A. Tvořivost v teorii a praxi. 1. vyd. Praha: Vodnář, 1999. 97s. ISBN 80-86226-05-0.
26. Podporované zaměstnávání. Dobromysl. (online) <http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=198> [3.6.2007].
27. Postavení zdravotně postižených na trhu práce. Tiscali. (online) http://www.tiscali.cz/jobs/jobs_center_040409.719107.html [6.5.2007].
28. RADTKE, K. Papírové řetězy. Ostrava: Anagram, 2005. 32s.

29. SELIKOWITZ, M. Downův syndrom. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 200s. ISBN 80-7178-973-9.
30. SLOWÍK, J. Speciální pedagogika. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. 160s. ISBN 978-80-247-1733-3.
31. Specifikum výuky na základní škole praktické. Škola na Celně. (online) <http://www.skolanacelne.cz/zakladni-skola-prakticka/specifikum-vyuky.aspx> [20.6.2007].
32. ŠICKOVÁ, F. Základy arteterapie. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 102s. ISBN 80-7178-616-0.
33. ŠKODOVÁ, E.- JEDLIČKA, I. Klinická logopedie. 1. vyd. Praha: Portál 2003. 616s. ISBN 80- 7178-546-6.
34. ŠTEFLOVÁ, J. Stojí školní zahrady za záchranu? Učitelské noviny, 2002, roč.105, č.27. ISSN 0139-5718.
35. ŠVARCOVÁ, I. Mentální retardace. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 192s. ISBN 80-7178-821-X.
36. ŠVARCOVÁ, I. Základní otázky psychopedie. 1. vyd. Pelhřimov: SPMP, 1997.75s.
37. ŠVARCOVÁ, I. Základní otázky psychopedie. 2. vyd. Pelhřimov: SPMP 1999. 87s.
38. ŠVARCOVÁ, I. Vzdělávací program pro pomocné školy. Praha: Septima, 1997. 63 s. ISBN 80-7216-030-3.
39. ŠVARCOVÁ, I. Vzdělávací program pro zvláštní školy. Praha: Septima, 1997. 94s. ISBN 80-7216-025-7.
40. THIELE, G. Výrobky z přírodních materiálů. Ostrava: Anagram, 2004. 30s.
41. VALENTA, M.- MÜLLER, O. Psychopedie. 1. vyd. Praha: Parta, 2003. 443 s. ISBN 80-7320-039-2.
42. VÍTKOVÁ, M. Integrativní speciální pedagogika, 1. vyd. Brno: Paido, 1998, 123s. ISBN 80-85931-51-6.
43. VODÁKOVÁ, J.- DYTRTOVÁ, R. Speciální pracovní výchova a ergoterapie. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2003. 106s. ISBN 80-7290-113-3.

44. Vyhláška č. 108/2001Sb. Hygienické požadavky na prostory a provoz škol, předškolních zařízení a některých školských zařízení.
45. Výzkumný ústav pedagogický. Rámcový vzdělávací program pro základní školu speciální. Výzkumný ústav pedagogický v Praze.(online)
<http://www.vuppraha.cz/clanek/98> [6.4.2007].
46. Výzkumný ústav pedagogický. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání - příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. Metodický portál RVP. (online) <http://www.rvp.cz/soubor/rvpzv-lmp.pdf> [2005].
47. Výzkumný ústav pedagogický. ŠVP podle přílohy RVP ZV- LMP. Metodický portál RVP. (online) <http://www.rvp.cz/clanek/575/958> [23.10.2006].
48. Výzkumný ústav pedagogický. Rámcový vzdělávací program pro základní školu speciální. Metodický portál RVP. (online)
<http://www.rvp.cz/soubor/01115-1.pdf> [2006].
49. Výzkumný ústav pedagogický. Změna učebních plánů vzdělávacích programů základního vzdělání od 1. září 2007. Výzkumný ústav pedagogický v Praze. (online)
<http://www.vuppraha.cz/clanek/363> [27.6.2007].
50. Základní škola speciální. Základní škola speciální a škola praktická Hradec Králové. (online)
http://www.specialni.hradeckralove.indos.cz/integrovana_zarizeni/integrovana_zarizeni.htm [15.5.2000].

VIII. KLÍČOVÁ SLOVA

mentální retardace

pracovní výchova

soběstačnost

pracovní dovednosti a návyky

hrubá a jemná motorika

profesní uplatnění

IX. PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH:

- Příloha č. 1:** RVP pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s LMP. Vzdělávací oblast Člověk a svět práce.
- Příloha č. 2:** RVP pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s LMP. Vzdělávací oblast Výtvarná výchova.
- Příloha č. 3:** RVP pro základní školu speciální (pilotní verze)
Vzdělávací oblast Člověk a svět práce.
- Příloha č. 4:** RVP pro základní školu speciální (pilotní verze)
Vzdělávací oblast Výtvarná výchova.
- Příloha č. 5:** Leporelo.
- Příloha č. 6:** Barevná přáníčka , krabičky.
- Příloha č. 7:** Závěsné krmítko, řetěz z draků.
- Příloha č. 8:** Provlékání a šití.
- Příloha č. 9:** Korále z přírodních materiálů, figurky z kaštanů
- Příloha č. 10:** Ukázka výtvarné tvorby žáků ze speciální školy pro sluchově postižené v ČB. (navštěvující základní školu speciální).

Příloha č. 1

RVP pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s LMP. Vzdělávací oblast Člověk a svět práce

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru :

1. stupeň

PRÁCE S DROBNÝM MATERIÁLEM

Očekávané výstupy – 1. období

žák by měl :

- zvládat základní manuální dovednosti při práci s jednoduchými materiály a pomůckami
- vytvářet jednoduchými postupy různé předměty z tradičních i netradičních materiálů
- pracovat podle slovního návodu a předlohy

Očekávané výstupy – 2. období

žák by měl :

- vytvářet přiměřenými pracovními postupy různé výrobky z daného materiálu
- využívat při tvořivých činnostech s různým materiálem vlastní fantazii
- volit vhodné pracovní pomůcky, nástroje a náčiní vzhledem k použitému materiálu
- udržovat pořádek na pracovním místě; dodržovat zásady hygieny a bezpečnosti práce; poskytnout první pomoc při drobném poranění

Učivo :

- vlastnosti materiálu a jeho užití – přírodniny, modelovací hmota, papír a karton, textil, drát, fólie aj.
- pracovní pomůcky a nástroje – funkce a využití
- jednoduché pracovní operace a postupy, organizace práce
- lidové zvyky, tradice, řemesla – užití některých jednoduchých technik zpracování vybraných materiálů

PRÁCE MONTÁŽNÍ A DEMONTÁŽNÍ

Očekávané výstupy – 1. období

žák by měl :

- zvládat elementární dovednosti a činnosti při práci se stavebnicemi

Očekávané výstupy – 2. období

žák by měl :

- znát funkci a užití jednoduchých pracovních nástrojů a pomůcek
- provádět při práci se stavebnicemi jednoduchou montáž a demontáž
- pracovat podle slovního návodu, předlohy, jednoduchého náčrtu
- udržovat pořádek na svém pracovním místě, dodržovat zásady hygieny a bezpečnosti práce, poskytnout první pomoc při drobném úrazu

Učivo :

- stavebnice – plošné, prostorové, konstrukční; sestavování jednoduchých modelů
- práce s návodem, předlohou, jednoduchým náčrtem
- montáž a demontáž jednoduchých předmětů

PĚSTITELSKÉ PRÁCE

Očekávané výstupy – 1. období

žák by měl :

- provádět pozorování přírody v jednotlivých ročních obdobích a popsat jeho výsledky
- pečovat o nenáročné rostliny v bytě i na zahradě

Očekávané výstupy – 2. období

žák by měl :

- znát základní podmínky a postupy pro pěstování vybraných rostlin
- ošetřovat a pěstovat podle daných zásad pokojové i jiné rostliny a provádět pěstitelská pozorování
- volit podle druhu pěstitelských činností správné pomůcky, nástroje a náčiní
- dodržovat zásady hygieny a bezpečnosti práce a ochrany zdraví; poskytnout první pomoc při úrazu při práci na zahradě

Učivo:

- základní podmínky pro pěstování rostlin – půda a její zpracování; výživa rostlin; osivo
- pěstování rostlin – ze semen v místnosti, na zahradě (okrasné rostliny, léčivky, koření, zelenina aj.)
- pěstování pokojových rostlin – podmínky pro pěstování
- zásady bezpečné práce s rostlinami

PŘÍPRAVA POKRMŮ

Očekávané výstupy – 1. období

žák by měl :

- připravit samostatně jednoduchý pokrm
- upravit stůl pro jednoduché stolování
- chovat se vhodně při stolování

Očekávané výstupy – 2. období

žák by měl:

- znát základní vybavení kuchyně
- připravit samostatně jednoduché pohoštění
- uplatňovat zásady správné výživy
- dodržovat pravidla správného stolování a společenského chování při stolování
- udržovat pořádek a čistotu pracovních ploch, dodržovat základy hygieny a bezpečnosti práce, poskytnout první pomoc při úrazu v kuchyni

Učivo:

- základní vybavení kuchyně
- potraviny – výběr, nákup a skladování potravin
- stolování – jednoduchá úprava stolu, pravidla správného stolování
- bezpečná obsluha spotřebičů – základní technika v kuchyni

2. stupeň

PRÁCE S TECHNICKÝMI MATERIÁLY

Očekávané výstupy

žák by měl :

- získat základní vědomosti o materiálech, nástrojích a pracovních postupech
- provádět jednoduché práce s technickými materiály a dodržovat technologickou kázeň
- pracovat s jednoduchou technickou dokumentací, orientovat se v pracovních postupech a návodech

- řešit jednoduché technické úkoly s vhodným výběrem materiálů, pracovních nástrojů a nářadí
- organizovat svoji pracovní činnost
- dodržovat obecné zásady bezpečnosti a hygieny při práci i zásady bezpečnosti a ochrany při práci s nástroji a nářadím; poskytnout první pomoc při úrazu

Učivo :

- materiály – vlastnosti, užití v praxi (dřevo, kov, plasty)
- pracovní pomůcky – nářadí a nástroje pro ruční opracování
- jednoduché pracovní operace a postupy, organizace práce
- technologické postupy – technické náčrty, výkresy a návody
- úloha techniky v životě člověka – zneužití techniky, technika a životní prostředí
- řemesla a tradice

PRÁCE S OSTATNÍMI MATERIÁLY

Očekávané výstupy

žák by měl :

- rozlišovat různé druhy materiálů a znát jejich vlastnosti
- zvolit vhodný pracovní postup v souladu s druhem zpracovávaného materiálu
- správně vybrat a používat vhodné pracovní nástroje a pomůcky
- dovést pracovní postupy k finálnímu výrobku
- dodržovat technologickou kázeň, zásady hygieny a bezpečnosti práce, poskytnout první pomoc při drobném úrazu

Učivo:

- práce s různým materiálem podle podmínek a vybavení školy
- technologické postupy podle zpracovávaného materiálu
- základní dovednosti ručních prací
- výroba drobných oděvních a bytových doplňků

PRÁCE MONTÁŽNÍ A DEMONTÁŽNÍ

Očekávané výstupy

žák by měl :

- sestavit podle návodu, náčrtu, plánu daný model
- ovládat montáž a demontáž jednoduchého zařízení
- provádět údržbu jednoduchých předmětů a zařízení
- dodržovat zásady bezpečnosti a hygieny práce a bezpečnostní předpisy, poskytnout první pomoc při úrazu

Učivo:

- stavebnice – konstrukční, elektrotechnické; sestavování modelů; montáž a demontáž
- práce s návodem, předlohou, náčrtem, plánem, schématem

PĚSTITELSKÉ PRÁCE, CHOVATELSTVÍ

Očekávané výstupy

žák by měl:

- volit vhodné pracovní postupy při pěstování vybraných rostlin
- pěstovat a ošetřovat květiny v interiéru a využívat je k výzdobě
- používat vhodné pracovní pomůcky a provádět jejich údržbu
- prokázat základní znalost chovu drobných zvířat a zásad bezpečného kontaktu se zvířaty
- dodržovat technologickou kázeň, zásady hygieny a bezpečnosti práce, poskytnout první pomoc při úrazu způsobeného zvířaty a při styku s jedovatými rostlinami

Učivo :

- základní podmínky pro pěstování – půda a její zpracování; výživa rostlin, ochrana rostlin a půdy
- zelenina – osivo, sadba, výpěstky, podmínky a zásady pěstování; pěstování vybraných druhů zeleniny
- okrasné rostliny – pokojové květiny; pěstování vybraných okrasných dřevin a květin; využití květin v exteriéru a interiéru; aranžování a jednoduchá vazba květin
- ovocné rostliny – druhy ovocných rostlin, způsob pěstování
- léčivé rostliny, koření – pěstování vybraných rostlin; rostliny a zdraví člověka; léčivé účinky rostlin; rostliny jedovaté; rostliny jako drogy a jejich zneužívání; alergie
- chovatelství – chov zvířat v domácnosti, podmínky chovu, hygiena a bezpečnost chovu; kontakt se zvířaty

PROVOZ A ÚDRŽBA DOMÁCNOSTI

Očekávané výstupy

žák by měl:

- provádět jednoduché operace platebního styku
- ovládat jednoduché pracovní postupy při základních činnostech v domácnosti a orientovat se v návodech k obsluze běžných spotřebičů používaných v domácnosti
- správně zacházet s pomůckami, nástroji, nářadím a zařízením, provádět drobnou domácí údržbu
- používat vhodné prostředky při práci v domácnosti
- dodržovat základní hygienická a bezpečnostní pravidla a předpisy a poskytnout první pomoc při úrazu elektrickým proudem nebo chemikálií

Učivo:

- finance a provoz domácnosti – rozpočet, příjmy, výdaje, platby, hotovostní a bezhotovostní platební styk; energie, voda a jejich úspora
- údržba v domácnosti – údržba a úklid, prostředky, postupy; bezpečnost při styku s čisticími prostředky; údržba oděvů a textilií, postupy; prací a čisticí prostředky a zacházení s nimi; elektrické spotřebiče – funkce a užití, ovládání, ochrana a údržba, bezpečnost provozu; nebezpečí úrazu elektrickým proudem

PŘÍPRAVA POKRMŮ

Očekávané výstupy

žák by měl :

- používat základní kuchyňský inventář a bezpečně obsluhovat spotřebiče
- připravit pokrmy podle daných postupů v souladu se zásadami zdravé výživy
- dodržovat základní principy stolování a obsluhy u stolu
- dodržovat zásady hygieny a bezpečnosti práce, poskytnout první pomoc při úrazech v kuchyni

Učivo:

- kuchyně – základní vybavení, udržování pořádku a čistoty; bezpečnost a hygiena provozu
- potraviny – skupiny potravin; sestavování jídelníčku; způsoby konzervace
- příprava pokrmů – úprava pokrmů za studena; základní způsoby tepelné úpravy; základní postupy při přípravě pokrmů a nápojů; zásady zdravé výživy
- úprava stolu a stolování – jednoduché prostírání; obsluha a chování u stolu; slavnostní stolování v rodině; zdobné prvky a květiny na stole

SVĚT PRÁCE (8. a 9. ročník)

Očekávané výstupy

žák by měl :

- znát pracovní činnosti vybraných profesí a mít přehled o učebních oborech a středních školách
- posoudit své možnosti v oblasti profesní, případně pracovní orientace s přihlédnutím k potřebám běžného života
- využít profesní informace a poradenské služby pro výběr vhodného dalšího vzdělávání
- být seznámen s právy a povinnostmi zaměstnanců a zaměstnavatelů
- prokázat v modelových situacích prezentaci své osoby při ucházení se o zaměstnání
- být seznámen s možnostmi využití poradenské pomoci v případě neúspěšného hledání zaměstnání

Učivo:

- trh práce – povolání lidí; druhy pracovišť, charakter a druhy pracovních činností; požadavky kvalifikační, zdravotní a osobnostní
- volba profesní orientace – základní principy; osobní zájmy a cíle, tělesný a zdravotní stav, osobní vlastnosti a schopnosti, vlivy na volbu profesní orientace; práce s profesními informacemi a využívání poradenských služeb
- možnosti vzdělávání – náplň učebních a studijních oborů; informace o dalším vzdělávání
- zaměstnání – způsoby hledání; pohovor u zaměstnavatele; informační základna pro volbu povolání; problémy nezaměstnanosti; úřady práce; práva a povinnosti vyplývající z pracovního poměru
- podnikání – nejčastější formy podnikání, drobné a soukromé podnikání

Příloha č. 2

RVP pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s LMP. Vzdělávací oblast výtvarná výchova.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru

1. stupeň

Očekávané výstupy – 1. období

žák by měl :

- zvládnout základní dovednosti pro vlastní tvorbu
- rozpoznávat, pojmenovat a porovnat linie, barvy, tvary, objekty ve výsledcích tvorby vlastní, tvorby ostatních i na příkladech z běžného života (s dopomocí učitele)
- uplatňovat vlastní zkušenosti, prožitky a fantazii při tvůrčích činnostech, být schopen sdělit výsledky své činnosti svým spolužákům

Očekávané výstupy – 2. období

žák by měl :

- uplatňovat základní dovednosti pro vlastní tvorbu, realizovat svůj tvůrčí záměr
- rozlišovat, porovnávat, třídit a pojmenovat linie, barvy, tvary, objekty, rozpoznávat jejich základní vlastnosti a vztahy (kontrasty – velikost, barevný kontrast); získané zkušenosti uplatňovat podle svých schopností při vlastní tvorbě, při vnímání tvorby ostatních, při vnímání umělecké produkce i na příkladech z běžného života (s dopomocí učitele)
- při tvorbě vycházet ze svých zrakových, hmatových i sluchových vjemů, vlastních prožitků, zkušeností a fantazie
- vyjádřit (slovně, mimoslovně, graficky) pocit z vnímání tvůrčí činnosti vlastní, ostatních i uměleckého díla

Učivo :

- prostředky a postupy pro vyjádření emocí, pocitů, nálad a fantazijních představ (pohyb těla v prostoru, manipulace s objekty, malba a kresba, tradiční a netradiční prostředky a jejich kombinace)
- vnímání, porovnávání a hodnocení výsledků tvůrčích činností vlastní i ostatních i výsledků běžné a umělecké produkce (malba, kresba, ilustrace hračky, plastika, objekty, comics)
- prezentace výsledků vlastních tvůrčích činností ve třídě i ve škole (pracovní prezentace za pomoci učitele pro spolužáky, spolupráce při propagaci a prezentaci školy v rámci výstav či dalších akcí školy)

2. stupeň

Očekávané výstupy

žák by měl :

- uplatňovat základní dovednosti při přípravě, realizaci a prezentaci vlastního tvůrčího záměru
- uplatňovat linie, barvy, tvary a objekty v ploše i prostoru podle vlastního tvůrčího záměru, využívat jejich vlastnosti a vztahy; pojmenovat je ve výsledcích vlastní tvorby i tvorby ostatních; vnímat a porovnávat jejich uplatnění v běžné i umělecké produkci
- při vlastní tvorbě vycházet ze svých vlastních zkušeností, představ a myšlenek, hledat a zvolit pro jejich vyjádření nejvhodnější prostředky a postupy; zhodnotit a prezentovat výsledek své tvorby, porovnávat jej s výsledky ostatních
- vnímat a porovnávat výsledky běžné i umělecké produkce, slovně vyjádřit své postřehy a pocity

Učivo :

- prostředky a postupy pro vyjádření vjemů, emocí, pocitů, nálad, prožitků, představ, zkušeností, myšlenek, situací a událostí (umístění těla a objektů v prostoru, kresba, malba, grafika, tradiční a netradiční prostředky a jejich kombinace v ploše i prostoru, práce v grafických editorech)
- rozlišování, porovnávání, třídění a hodnocení výsledků tvůrčích činností vlastních i ostatních, běžné a umělecké produkce (malba, kresba, objekty, plastika, grafika, fotografie, animovaný film, elektronický obraz, uplatnění písma, reklama)
- výběr a třídění výsledků vlastních tvůrčích činností pro prezentaci (podle vlastní potřeby, před spolužáky, rodiči, pro prezentaci školy), vysvětlení vlastního tvůrčího záměru, vnímání, porovnávání a hodnocení výsledků vlastních s výsledky ostatních

Příloha č. 3

RVP pro základní školu speciální. Vzdělávací oblast člověk a svět práce

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru :

1. stupeň

SEBEOBSLUHA

Očekávané výstupy – 1. období

žák by měl :

- zvládnout základní hygienické návyky a sebeobslužné činnosti
- zvládnout oblékání a svlékání oděvu, skládání a uložení oděvu, obouvání
- udržovat pořádek ve svých věcech i ve svém okolí

Očekávané výstupy – 2. období

žák by měl:

- pečovat o své tělo, svůj zevnějšek i své osobní věci
- zvládat běžnou údržbu oděvu i obuvi
- dodržovat zásady účelného oblékání

Učivo :

- základní hygienické návyky, osobní hygiena
- svlékání a oblékání oděvu, skládání oděvu, obouvání
- běžná údržba oděvu a obuvi, ukládání, čištění
- péče o osobní věci, uklízení a ukládání osobních věcí

PRÁCE S DROBNÝM MATERIÁLEM

Očekávané výstupy – 1. období

žák by měl:

- třídit různé druhy drobného materiálu podle velikosti, tvaru, barev
- zvládat základní manuální dovednosti při práci s jednoduchými materiály a pomůckami

- vytvářet jednoduchými postupy různé předměty z tradičních i netradičních materiálů
- pracovat podle slovního návodu

Očekávané výstupy – 2. období

žák by měl:

- pracovat podle předlohy a vytvářet přiměřenými pracovními postupy různé výrobky z drobných materiálů
- využívat při tvořivých činnostech vlastní fantazii i prvky lidových tradic
- volit vhodné pracovní pomůcky, nástroje a náčiní vzhledem k použitému materiálu
- udržovat pořádek na pracovním místě; dodržovat zásady hygieny a bezpečnosti práce

Učivo

- různé drobné materiály a jejich užití (přírodniny, modelovací hmota, papír a karton, textil, drát, fólie aj.)
- pracovní pomůcky a nástroje, funkce a využití
- jednoduché pracovní operace a postupy, organizace práce
- lidové zvyky, tradice, řemesla; užití některých jednoduchých technik zpracování vybraných materiálů

PRÁCE MONTÁŽNÍ A DEMONTÁŽNÍ

Očekávané výstupy – 1. období

žák by měl :

- zvládat elementární dovednosti a činnosti při práci se stavebnicemi

Očekávané výstupy – 2. období

žák by měl

- provádět při práci se stavebnicemi jednoduchou montáž a demontáž
- pracovat podle slovního návodu, předlohy
- spojovat a rozpojovat různé jednoduché předměty
- udržovat pořádek na svém pracovním místě, dodržovat zásady hygieny a bezpečnosti práce

Učivo

- stavebnice, plošné, prostorové; sestavování jednoduchých modelů
- práce podle slovního návodu a jednoduché předlohy
- montáž a demontáž jednoduchých předmětů

PĚSTITELSKÉ PRÁCE

Očekávané výstupy – 1. období

žák by měl:

- provádět pozorování přírody v jednotlivých ročních obdobích
- pečovat o nenáročné rostliny v bytě i na zahradě
- používat lehké zahradní náčiní

Očekávané výstupy – 2. období

žák by měl:

- znát základní podmínky a postupy pro pěstování vybraných rostlin
- ošetřovat a pěstovat nenáročné pokojové i venkovní rostliny
- volit podle druhu pěstitelských činností správné pomůcky, nástroje a náčiní
- vědět o léčivkách i jedovatých rostlinách
- dodržovat zásady hygieny a bezpečnosti práce při práci s rostlinami na zahradě

Učivo

- základní podmínky pro pěstování rostlin, půda a její zpracování; výživa rostlin; osivo
- pěstování rostlin, ze semen v místnosti, na zahradě (okrasné rostliny, léčivky, jedovaté rostliny, koření, zelenina aj.)
- pěstování pokojových rostlin, podmínky pro pěstování
- zásady bezpečné práce s rostlinami

PRÁCE V DOMÁCNOSTI

Očekávané výstupy – 1. období

žák by měl :

- upravit stůl pro jednoduché stolování
- připravit jednoduchý pokrm na základě daného pracovního postupu
- chovat se vhodně při stolování
- orientovat se v základním vybavení kuchyně
- zvládat drobné úklidové práce

Očekávané výstupy – 2. období

žák by měl:

- znát základní vybavení kuchyně
- připravit jednoduché pohoštění
- uplatňovat zásady správné výživy
- dodržovat pravidla správného stolování a společenského chování při stolování
- zvládat práci s jednoduchými kuchyňskými nástroji
- vědět jakým způsobem udržovat pořádek v bytě, ve třídě
- udržovat pořádek a čistotu pracovních ploch, dodržovat základy hygieny a bezpečnosti práce v domácnosti

Učivo

- základní vybavení kuchyně
- potraviny, výběr, nákup a skladování potravin
- stolování; jednoduchá úprava stolu, pravidla správného stolování
- práce s drobným kuchyňským náčiním, bezpečnost zacházení s kuchyňskými pomůckami
- drobné úklidové práce, utírání prachu, mytí nádobí, mytí podlahy, vysávání prachu

2. stupeň :

PRÁCE S TECHNICKÝMI MATERIÁLY

Očekávané výstupy

žák by měl :

- rozlišovat různé druhy materiálů
- získat základní vědomosti o materiálech, nástrojích a pracovních postupech
- zvolit vhodný pracovní postup v souladu s druhem zpracovávaného materiálu
- orientovat se v jednoduchých pracovních postupech a návodech
- vybrat a správně používat vhodné pracovní nástroje a pomůcky
- dodržovat obecné zásady bezpečnosti a hygieny při práci i zásady bezpečnosti a ochrany při práci s nástroji a nářadím

Učivo

- práce s různým materiálem podle podmínek a vybavení školy; materiály, vlastnosti, užití v praxi (dřevo, kov, plasty)

- pracovní pomůcky, nářadí a nástroje pro ruční opracování
- jednoduché pracovní operace a postupy
- řemesla a tradice
- základní dovednosti ručních prací

PRÁCE MONTÁŽNÍ A DEMONTÁŽNÍ

Očekávané výstupy

žák by měl :

- sestavit podle návodu, plánu jednoduchý model
- zvládnout jednoduchou montáž a demontáž při práci se stavebnicemi
- provádět údržbu jednoduchých předmětů
- dodržovat zásady bezpečnosti a hygieny práce a bezpečnostní předpisy

Učivo

- stavebnice – konstrukční, elektrotechnické; sestavování modelů; montáž a demontáž
- práce s návodem, předlohou

PĚSTITELSKÉ PRÁCE

Očekávané výstupy

žák by měl :

- volit vhodné pracovní postupy při pěstování vybraných rostlin
- pěstovat a ošetřovat květiny v interiéru a využívat je k výzdobě
- znát hlavní zásady pěstování zeleniny
- používat vhodné pracovní pomůcky při práci na zahradě
- znát běžné druhy ovoce
- seznámit se s běžnými léčivými rostlinami a znát nebezpečí jedovatých rostlin
- vědět o způsobu chovu drobných zvířat a zásad bezpečného kontaktu se zvířaty
- dodržovat zásady hygieny a bezpečnosti práce na zahradě

Učivo

- základní podmínky pro pěstování, základní zpracování půdy; výživa rostlin
- zelenina, osivo, sadba, výpěstky, podmínky a zásady pěstování; pěstování vybraných druhů zeleniny, skladování, konzervování
- okrasné rostliny, pokojové květiny; pěstování vybraných okrasných dřevin a květin; využití květin v exteriéru a interiéru; aranžování a jednoduchá vazba květin
- ovoce, druhy ovoce, způsob pěstování drobného ovoce, skladování, konzervování

- léčivé rostliny, koření, pěstování vybraných rostlin; rostliny a zdraví člověka; léčivé účinky rostlin; rostliny jedovaté; alergie
- chov zvířat v domácnosti, podmínky chovu, hygiena a bezpečnost chovu; kontakt se zvířaty

PRÁCE V DOMÁCNOSTI

Očekávané výstupy

žák by měl:

- zvládat jednoduché pracovní postupy při základních činnostech v domácnosti
- používat vhodné prostředky při práci v domácnosti
- používat základní kuchyňský inventář a bezpečně obsluhovat spotřebiče
- připravit pokrmy podle daných postupů v souladu se zásadami zdravé výživy
- dodržovat základní principy stolování a obsluhy u stolu

Učivo

- údržba a úklid v domácnosti, úklidové prostředky, postupy; bezpečnost při styku s čisticími prostředky; údržba oděvů a textilií, postupy; prací a čisticí prostředky a zacházení s nimi; elektrické spotřebiče, funkce a užití, ovládání, ochrana a údržba, bezpečnost provozu; nebezpečí úrazu elektrickým proudem
- kuchyně, základní vybavení, udržování pořádku a čistoty; bezpečnost a hygiena provozu
- potraviny, skupiny potravin; způsoby konzervace
- příprava pokrmů, úprava pokrmů za studena; základní způsoby tepelné úpravy; základní postupy při přípravě pokrmů a nápojů; zásady zdravé výživy
- úprava stolu a stolování, jednoduché prostírání; chování u stolu; zdobné prvky a květiny na stole; prostírání při slavnostních příležitostech

Příloha č. 4

RVP pro základní školu speciální. Vzdělávací oblast výtvarná výchova.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru

1. stupeň

Očekávané výstupy – 1. období

žák by měl :

- zvládnout nejzákladnější dovednosti pro vlastní tvorbu
- rozpoznávat, pojmenovat a porovnat s dopomocí učitele barvy, tvary, objekty na příkladech z běžného života a ve výsledcích vlastní tvorby i tvorby ostatních
- uplatňovat vlastní zkušenosti, prožitky a fantazii při tvůrčích činnostech

Očekávané výstupy – 2. období

žák by měl :

- uplatňovat základní dovednosti pro vlastní tvorbu
- rozlišovat, porovnávat, třídit a pojmenovat linie, barvy, tvary, objekty, a uplatnit je podle svých schopností při vlastní tvorbě
- při tvorbě vycházet ze svých zrakových, hmatových i sluchových vjemů, vlastních prožitků, zkušeností a fantazie
- vyjádřit pocit z vnímání vlastní tvůrčí činnosti (mimoslovně, graficky)

Učivo

- rozvíjení grafomotoriky
- prostředky a postupy pro vyjádření emocí, pocitů, nálad a fantazijních představ (pohyb těla v prostoru, manipulace s objekty, malba a kresba, tradiční a netradiční prostředky a jejich kombinace)
- vnímání a hodnocení výsledků tvůrčích činností vlastních i ostatních i výsledků běžné a umělecké produkce (malba, kresba, ilustrace hračky, objekty, comics)
- prezentace výsledků vlastních tvůrčích činností ve třídě i ve škole (pracovní prezentace za pomoci učitele pro spolužáky, prezentaci školy v rámci výstav či dalších akcí školy)
- netradiční výtvarné techniky

2. stupeň

Očekávané výstupy

žák by měl :

- uplatňovat základní dovednosti při realizaci a prezentaci vlastní tvorby
- uplatňovat linie, barvy, tvary a objekty v ploše i prostoru podle vlastního tvůrčího záměru, využívat jejich vlastnosti a vztahy
- při vlastní tvorbě vycházet ze svých vlastních zkušeností a představ
- hledat a zvolit pro jejich vyjádření nejvhodnější prostředky a postupy s dopomocí učitele

Učivo

- prostředky a postupy pro vyjádření vjemů, emocí, pocitů, nálad, prožitků, představ a zkušeností (umístění těla a objektů v prostoru, kresba, malba, grafika, tradiční a netradiční prostředky a jejich kombinace v ploše i prostoru)
- rozlišování, třídění a hodnocení výsledků tvůrčích činností vlastních i ostatních, běžné a umělecké produkce (malba, kresba, objekty, fotografie, animovaný film)
- výběr a třídění výsledků vlastních tvůrčích činností pro prezentaci (podle vlastní potřeby, před spolužáky, rodiči, pro prezentaci školy), vnímání, porovnávání vlastních výsledků s výsledky ostatních

Příloha č. 5

Leporelo

Vzdělávací program zvláštní školy předpokládá seznámení žáků s nejběžnějšími plasty - lehčený polystyrén, polyetylén, polyvinchlorid, organické sklo, polypropylén atp., a naučit je praktickým činností s nimi. Polyetylén je nejrozšířenějším plastem a využívá se především na výrobu PET lahví, výrobu potrubí a „mikrotenu“.

Při výrobě leporela si primárně žáci procvičí přesnost v orýsování, řezání a vrtání plastu, následně pak výrobu kovových kroužků navíjením na kulatinu a spojení hotových destiček těmito kroužky.

Sekundárně vznikne skládačka, kterou lze skládat do různých poloh při níž se procvičí cílený úchop prstů - motorika. Terciárně lze leporelo polepit barevným papírem – poznávání barev, nebo různorodým plošným materiálem (lněná látka, bavlna, plyš, džínovina, smirkový papír...) – hmatová pomůcka.

Materiál:

- Polypropylén různých barev,
- Fe drát min.Φ 2 mm

Polotovar:

- Polypropylénový pás délky 750 mm,
- Fe drát 700 mm

Nářadí a pomůcky:

- Úhelník,
- rýsovací jehla,
- pila ocaska,
- brusný papír zrnitosti 60,
- vrták Φ 6 mm,
- ocelová trubka Φ 20 mm pro výrobu kroužků,
- převodové štípací kleště,
- kombinované kleště,
- pilník,
- klempířská palička

Pracovní postup:

1. Orýsovat plast rýsovací jehlou, 6 obdélníků 70 x 120 mm
2. Pilkou tyto díly přesně vyřezat
3. Brusným papírem obrousit řezané hrany do hladka
4. Rozměřit a označit středy budoucích děr na provlečení kroužků
5. Vyvrtat otvory na označených místech vrtákem Φ 6 mm
6. Na ocelovou trubku navinout ve svěráku 10 závitů drátu
7. Štípacími kleštěmi rozdělit spirálu na 10 kroužků
8. Konce ocelových kroužků po štípání obrousit
9. Spojit jednotlivé díly leporela zhotovenými kroužky

Příloha č. 6

Barevná přáníčka

Materiál:

nůžky, modelářský nůž s vhodnou podložkou k vyřezávání, měkká a tvrdá tužka, průsvitný papír, lepidlo, guma, pravítko, děrovač, děrovací kleště, měkký nebo tvrdý papír formátu A4, 3 barevné papíry.

Postup:

1. Průsvitný papír položte na vybraný motiv na předloze. Základní tvar motivu přání obkreslete měkkou tužkou.
2. Průsvitný papír pak obraťte a položte jej na barevný papír. Tvrdou špičatou tužkou všechny linky ještě jednou obtáhněte. Obrisy dříve namalované na průsvitný papír se tak obtisknou na papír barevný.
3. Jednotlivé díly motivu vystříhnete nůžkami nebo vyřežte modelářským nožem. Puntíky udělejte děrovačem.
4. Motiv nakonec obraťte a podle obrázku ho nalepte na přání. Při umístování jednotlivých dílů vám pomůže předloha.

Krabičky

Materiál:

vlnitá lepenka v přírodním provedení, mech, slaměnky, suché traviny a listy, juta, tužka, nůžky, průsvitný papír, lepidlo, štětec.

Návod:

Na krabičku ve tvaru srdíčka vystříhnete víko i dno dvakrát a hladkými stranami lepenky je přilepte k sobě. Kolem víka nalepte pruh vlnité lepenky 3 cm x 36cm. Na vyšší krabičku ve tvaru srdíčka nalepte kolem dna proužek velký 7 cm x 35,5 cm, na menší krabičku pak proužek lepenky velký 5 cm x 35,5 cm. Víko krabičky ozdobte různými materiály.

Příloha č. 7

Řetěz z draků

Materiál:

překližka silná 4mm velká 35x 25 cm, 6 žlutých a 3 červené kuličky o průměru 15mm, 12 pohyblivých oček o průměru 20mm, žlutá temperová barva, červená saténová stužka široká 3mm dlouhá asi 2mm, červená průsvitná stužka široká 10mm, dlouhá asi 2,5m.

Postup:

1. draky vyřežte z překližky a na vyznačených místech (viz předloha) do nich udělejte dírky. Hrany pak vyhlad'te smirkovým papírem a motivy pomalujte.
2. po uschnutí domalujte drakům fixem ústa a nalepte oči.
3. jednotlivé motivy nakonec zavěste na stužku, řetěz ozdobte mašličkami a k poslednímu drakovi připevněte korálky.

Závěsné krmítko

Závěsné krmítko je kombinací práce s drátem a se dřevem. Při vysvětlování pracovního postupu vyučující kromě slovního výkladu využívá dva typy instrukčních kartiček, technický nákres výrobku, dále vzorový výrobek. Žáci si při tvorbě tohoto krmítka procvičí výrobu drátěných kroužků a jejich spojování do řetízků, dlabání dlátem, kolmé řezání, sbíjení při výrobě stříšky, seznámí se a procvičí si moření dřeva.

Po úvodní instruktáži a seznámení se s výrobkem vyučující přistoupí k instrukčním tabulkám. Tyto tabulky pedagog zamíchá a nechá z nich žáky samostatně poskládat správný pracovní postup- je to jedna z metod procvičování plánovacích dovedností. Zdůrazní též bezpečnost práce, zejména při dlabání.

Materiál:

Smrkové dřevo, Cu či Fe drát

Polotovar:

smrkové prkno 150 x 300 x 10- 15 mm

smrková fošna 120 x 120 x 40 mm

Cu či Fe drát min. 1500 mm (nemusí být vcelku)

Nářadí pomůcky:

Pila ocaska, brusný papír zrnitosti 60, tužka, úhelník, měřítko, hřebíky 50 x 2,2mm, lepidlo na dřevo, kladívko, široké dláto, štípací kleště, kombinované kleště, kulatina o průměru 10 mm aspoň 200mm délky na výrobu kroužků, vrták nebo nebozez o průměru 4 mm, mořidlo z temperových barev, akrylátový venkovní, štětec.

Pracovní postup:

1. Navinout drát na kulatinu ve svěráku do spirály
2. Štípacími kleštěmi dělit drátěnou spirálu na jednotlivé kroužky
3. Kombinovanými kleštěmi spojovat kroužky do řetízky (4 x 10 ks)
4. Na konce řetízky vyrobít háčky (2 x 40 mm, 2 x 60 mm) a tyto na řetízek připevnit
5. Výroba střížky. Prkno na střížku rozdělit tak, aby po sbití svíraly dvě části prkna pravý úhel a aby jejich hrany tvořily rovnoramenný trojúhelník- brát ohled na tloušťku materiálu
6. Do fošny vydlabat zahloubení 80 x 80 mm, hloubka 15- 20 mm
7. V rozích střížky, uprostřed vrcholu střížky a v rozích dna krmítka vyvrtat vrtákem nebo nebozezem otvory na provlečení háček
8. Mořidlem z temperových barev pečlivě napustíme dřevěné díly krmítka
9. Po zaschnutí přibrousíme dřevěné díly brusným papírem, abychom strhly „ vlas“ dřeva
10. Opakovat moření
11. Díly minimálně 2 x nalakujeme
12. Střížku a dno spojíme řetízky a háčky tak, že drát háčku provlečeme předvrtanými otvory a na druhé straně desky je zahneme
13. Do středního otvoru střížky navlečeme a zahneme háček na zavěšení výrobku.

Příloha č. 8

Provlékání a šití

Materiál:

- čtverečky vystřižené z jakékoli lepenky
- nůžky a děrovačka
- kousky barevné příze o délce asi 70 cm
- lepicí páska

Postup 1: Provlékání a omotávání

1. podél okraje lepenkového čtverečku vystříhnete trojúhelníkové řezy.
2. konec příze provlečte libovolným výřezem a pak jej vsuňte do jiného výřezu, pak zase do jiného. Můžete podkladový čtvereček obtáčet a křížem krážem omotávat, jak se vám líbí.
3. nakonec provlečte přízi některým výřezem, pevně utáhněte a ustříhnete.

Postup 2: „šití“ bez jehly

1. podél okraje kousku lepenky nebo polystyrenového podnosu proražte dírky.
2. jeden konec příze omotejte lepicí páskou, aby se netřepil. Vznikne tak pevné zakončení podobné jehle.
3. zpevněný konec příze prostrčte dírkou, pak jej vsuňte do jiné dírky a tak pokračujte, dokud vám nedojde předem ustřižená příze. Její konce můžete přilepit k podkladu.
4. chcete-li, můžete šít na jeden podklad více přízemi.

Obměny:

Geometrické útvary vzniklé křížením příze na podkladu můžete vybarvit fixy. Namísto příze použijte vyšivací vlnku. Jako podklad použijte staré pohlednice.

Upozornění:

Příze by neměla být delší než 70 cm.

Chcete-li použít velkou plastickou látačí jehlu, provlékněte jí zdvojenou přízi o celkové délce 140 cm. Než začnete šít, spojte oba konce uzlíkem.

Příloha č. 9

Korále z přírodních materiálů

Materiál:

bobkový list, semínka z melounu, semínka z javoru, jehla, nit', kožený řemínek.

Postup:

1. Navlečte nit' do jehly. Na konci zavažte suk a jehlou propichujte a navlékejte melounová semínka. Prostřídejte je s bobkovými listy.
2. Můžete taky přidat semínka z javoru. Na konci opět uvažte suk, aby se semínka a listy nevyvlékly.
3. Nachystejte si dostatečně dlouhý kožený řemínek (asi 80 cm). Nit' s navlečenými semínky přiložte na střed. Dalším kouskem nitě začněte nit se semínky po celé délce přivazovat na kůži, v odstupech asi 2 cm.
4. Udělejte vždy nejméně dva suky. Nakonec zavažte konce koženého řemínku a náhrdelník je hotov.

Figurky z kaštanů

Příloha č. 10

**Ukázka výtvarné tvorby žáků ze speciální školy pro sluchově postižené v ČB.
(navštěvující základní školu speciální).**

